

UNIVERZA V MARIBORU
FILOZOFSKA FAKULTETA
Oddelek za sociologijo

UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA

SKUPNO DIPLOMSKO DELO

Mojca Resnik

Maribor, 2010

UNIVERZA V MARIBORU
FILOZOFSKA FAKULTETA
Oddelek za sociologijo

UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA

Skupno diplomsko delo

RIMOKATOLIŠKA CERKEV
V TV DNEVNIKU NA RTV
SLOVENIJA,
NA CERKVENA PRAZNIKA, VELIKI
ŠMAREN IN BOŽIČ, V LETIH 1965 – 2005

Mentor:

Izr. prof. dr. Andrej Vovko

Kandidatka:

Mojca Resnik

Mentor:

Izr. prof. dr. Ivan Janez Štuhec

Somentor:

Doc. dr. Miran Lavrič

Maribor, 2010

Lektorirala: Barbara Ternik, prof. slovenščine in teologije

Povzetek prevedla: Irena Saksida, prof. angleščine

Zahvala

Iskreno se zahvaljujem mentorjema in somentorju za strokovno pomoč ter vodenje pri diplomskem delu.

Predvsem pa iz srca hvala moji družini in bližnjim za spodbudo, razumevanje in podporo.

UNIVERZA V MARIBORU
FILOZOFSKA FAKULTETA
Oddelek za sociologijo

UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA

IZJAVA

Podpisana Mojca Resnik, roj. 11. 05. 1982 v Celju, študentka Filozofske fakultete Univerze v Mariboru in Teološke fakultete Univerze v Ljubljani, smer sociologija in teologija, izjavljam, da je diplomsko delo z naslovom *Rimokatoliška Cerkev v TV Dnevniku na RTV Slovenija, na cerkvena praznika, veliki šmaren in božič, v letih 1965–2005* pri mentorjema dr. Andreju Vovku in dr. Ivanu Janezu Štuhecju ter somentorju dr. Miranu Lavriču avtorsko delo. V diplomskem delu so uporabljeni viri in literatura korektno navedeni; teksti niso prepisani brez navedbe avtorjev.

Maribor, _____

POVZETEK

Diplomsko delo obravnava vlogo medijev v odnosu med Cerkvijo in državo skozi daljše časovno obdobje. Konkretno obravnava poročanje o RKC v okviru osrednje televizijske dnevno informativne oddaje na RTV Slovenija na dva cerkvena praznika, veliki šmaren in božič. Prispevki so obravnavani z metodo analize vsebine.

Ugotovitve kažejo, da je osamosvojitve Slovenije in z njo povezana sprememba političnega sistema pomenila prelom v poročanju o RKC na javni televiziji. V obdobju samostojne Slovenije pa nismo zasledili vpliva sestave vladajoče koalicije na obseg in vsebino poročanja javne RTV o Rimokatoliški cerkvi. Pri tem je podrobnejša analiza prispevkov pokazala, da je Cerkev v oddaji TV Dnevnik tendenčno obravnavana manj prijazno, kadar nastopa kot politični akter, ter bolj prijazno, kadar gre za verske vsebine v ožjem smislu.

KLJUČNE BESEDE: RKC, država, TV Dnevnik, RTV Slovenija, veliki šmaren, božič

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to research the role of mass media in the relationship between Church and state for a longer period of time. It gives actual examples of the news items about the Roman Catholic Church on two religious festivals, Assumption Day and Christmas, broadcasted by Radio-television Slovenia (RTV Slovenija) in the evening news. The news items are classified according to the method of analyzing their content.

According to our research findings the independence of Slovenia and the consecutive change of the political system was a turning point of reporting about Roman Catholic Church on public TV Slovenia. No impact of different coalition government's structure was found out regarding the range and the content of the news items about Roman Catholic Church since Slovenia declared its independence. A detailed analysis of evening news items on Television Slovenia shows that when the Roman Catholic Church becomes an active political player it is represented rather tendentiously, in a more negative way. It is represented in a more positive way when the religious subjects in a narrow sense are reported.

KEY WORDS: Roman Catholic Church, TV News (TV Dnevnik), Radio-television Slovenia, Assumption Day (veliki šmaren), Christmas

Kazalo

1	UVOD	1
2	SLOVENIJA V NEKDANJI AVSTROOGRSKI IN JUGOSLAVIJI	4
2.1	Slovenija v Avstro-Ogrski monarhiji.....	4
2.2	Slovenija v Kraljevini Jugoslaviji pred drugo svetovno vojno	6
2.3	Slovenija v Jugoslaviji po drugi svetovni vojni	8
3	SAMOSTOJNA SLOVENIJA	14
3.1	Politične stranke	19
4	CERKEV NA SLOVENSKEM IN NJENO DELOVANJE.....	22
4.1	Cerkev in njen pastoralni razvoj.....	27
4.1.1	Cerkev na Slovenskem in njen pastoralni razvoj pred letom 1960	27
4.1.2	Cerkev na Slovenskem in njen pastoralni razvoj po letu 1960.....	32
4.2	Cerkev na Slovenskem in njen cerkvenopravni razvoj.....	34
4.2.1	Cerkev na Slovenskem in njen cerkvenopravni razvoj pred letom 1960 ..	34
4.2.2	Cerkev na Slovenskem in njen cerkvenopravni razvoj po letu 1960	35
4.3	Cerkev na Slovenskem in njen »politični« razvoj.....	37
4.3.1	Cerkev in njen »politični« razvoj pred letom 1960.....	37
4.3.2	Cerkev in njen »politični« razvoj po letu 1960.....	45
4.4	Osamosvojitvena gibanja v devetdesetih letih	48
5	SREDSTVA JAVNEGA OBVEŠČANJA.....	50
5.1	Avtonomnost medijev	53
5.2	Televizija – najbolj razširjen in najvplivnejši medij.....	55
5.3	Razvoj medijev po drugi svetovni vojni v Sloveniji	56
5.3.1	Zgodovinska dejstva in zakonodaja	57
5.3.2	Komisija za agitacijo in propagando (AGITPROP) in sredstva javnega obveščanja.....	59
5.3.3	Razkorak med ustavo, zakoni in prakso	61
5.3.4	Radiotelevizija Slovenija.....	62
6	CERKEV IN DRŽAVA V LUČI MEDIJEV	67
6.1	Odnos Cerkve in države pred letom 1990.....	67
6.2	Odnos Cerkve in države po letu 1990.....	68
7	PRAZNIKI	70

7.1	Veliki šmaren in božični praznik.....	70
7.1.1	Veliki šmaren.....	70
7.1.2	Zimski kres in božični praznik.....	71
7.2	Praznovanje v Jugoslaviji.....	72
7.3	Praznovanje v Sloveniji po letu 1991	73
8	EMPIRIČNI DEL	74
8.1	Namen in cilj raziskave.....	74
8.1.1	Raziskovalne hipoteze.....	74
8.2	Metodologija	80
8.2.1	Obseg poročanja o RKC in struktura vladajoče koalicije.....	80
8.2.2	Sklep.....	106
8.2.3	Obravnavanje RKC glede na vsebino prispevkov.....	108
8.2.4	Sklep.....	116
9	SKLEP	117
10	LITERATURA IN VIRI	119
11	PRILOGE.....	125

1 UVOD

Živimo v času, ko informacije potujejo hitreje kot pred petdesetimi leti. Mediji kot so časopisi, radio, televizija, internet so nam dostopni ob vsakem času, na vsakem kraju. Prav tako je tudi z informacijami.

V šestdesetih letih je Radiotelevizija Slovenija¹ (v nadaljevanju RTV Slovenija) začela oddajati prvi gledan televizijski program v nekdanji Federativni ljudski republiki Jugoslaviji (FLRJ)², leta 1963 preimenovani v Socialistična federativna republika Jugoslavija (SFRJ)³. Za takratni čas, na današnjem ozemlju Slovenije, je bil to trenutek, na katerega je marsikdo čakal. Produkcija na RTV Slovenija se je širila. Televizija kot medij in posredovalec informacij pa se je dobro inkorporirala v družbo. To dokazuje tudi raziskava Pušnikove, ki ugotavlja, da je bilo ob koncu sedemdesetih pol milijona prijavljenih televizorjev (Pušnik, 2008, str. 118).

V šestdesetih letih je na slovenskem ozemlju bilo večkrat napeto, saj je takratna politična usmeritev bila zaznamovana z različnimi ideologijami, ki so pogosto »burile duhove« predvsem v RKC⁴ (Dolenc in Gabrič, 2002, str. 169). RKC je bila v tistem obdobju zaznamovana s »prisilnim« odmikom svojega delovanja iz družbenega življenja ter vse bolj navzočo sekularizacijo. V pričujoči nalogi nas

¹ »Radiotelevizija Slovenija je javni zavod posebnega kulturnega in nacionalnega pomena.« (Uradni list RS, št. 96/2005).

² FLRJ je bila razglašena ob drugi obletnici AVNOJ (Protifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije), 29. novembra 1945. Uzakonjena je bila republika, rodbini Karadjordjević pa so bile dokončno odvzete pravice zastopanja jugoslovanskih narodov. Ustava je bila sprejeta 30. januarja 1946.

»Ustava je bila v glavnem kopija sovjetske »stalinske« ustave. To pomeni, da je bila politična moč – v nasprotju s proklamiranim ljudskim značajem oblasti – skoncentrirana v rokah peščice vodilnih politikov, država pa je bila – v nasprotju z razglašanim federalizmom – zelo centralizirana ...« (Dolenc E. in Gabrič A. (2002), Zgodovina 4, str. 207).

³ SFRJ je bila novo preimenovana država leta 1963. Ustava, napisana tega leta, je bila zamenjana z novo leta 1974. »Vsaka ustava je bila od svoje predhodnice daljša in bolj zapletena, dolgoročnih rešitev pa ni prinesla nobena.« (Dolenc E. in Gabrič A. (2002), Zgodovina 4, str. 225).

⁴ RKC: kratica označuje Rimokatoliško cerkev. V besedilu bom Rimokatoliško cerkev navajala s kratico ali pa samo z besedo Cerkev, z veliko pisano začetnico, ki ne pomeni bogoslužne stavbe, temveč označuje pripadnike RKC.

zanima predvsem to, kako se je RKC v Sloveniji razvijala v obdobju štiridesetih let. Kakšen odnos je imela do takratne politične oblasti? Kako v omenjenem odnosu živijo mediji, v našem primeru javna televizija, ki dnevno poročajo o dogodkih doma in na tujem?

S pomočjo empirične obdelave prispevkov, pridobljenih iz dokumentarnega arhiva RTV Slovenija, bomo skušali potrditi oz. dokazati naslednji hipotezi v diplomskem delu.

- Stališča nosilcev državne oblasti se prepoznavno kažejo v načinu poročanja o RKC v dnevno informativnih oddajah na RTV Slovenija.
- Skozi celotno obdobje je RKC obravnavana bolj negativno, kadar nastopa kot politični akter, kot pa takrat, ko nastopa kot ponudnik religijskih storitev v ožjem smislu (bogoslужje, prazniki ...).

Oblast, ki je bila v stiku tudi z nekdanjo Sovjetsko zvezo (SZ)⁵, je do informbirojevskega⁶ spora 1948 zelo pod njenim vplivom, potem pa je zaostrovala domače razmere, tudi v razmerju do Cerkve. Da bi SZ dokazala svojo revolucionarno »pravovernost«, je onemogočala delovanje verskih skupnosti, saj jih je najprej izvzela iz družbenega življenja, hkrati pa jim ni omogočala, da bi aktivno sodelovale na različnih področjih družbenega udejstvovanja. V devetdesetih letih se je družbena situacija umirila in omogočala bolj ali manj normalno delovanje verskih skupnosti.

⁵ SZ naj bi bila prva država, v kateri naj bi delavci z revolucijo prevzeli oblast. Nastala je v času prve svetovne vojne in je imela veliko težav v gospodarstvu. Pred takratnim popolnim gospodarskim zlomom se je rešila s t. i. vojnim komunizmom. Vse je bilo podržavljeno (industrija, banke ...). Država je posredovala pri menjavi blaga, osnovne potrebščine so delili. SZ je razvila posebno državno organizacijo z različnimi institucijami (Politbiro, Centralni komite, Partijski kongres ...). Čeprav je bila SZ po ustavi federacija, pa je delovala izrazito centralistično. O vsem pomembnem je odločal ozek krog ljudi, politbiro Centralnega komiteja komunistične partije SZ (Dolenc E. in Gabrič A. (2002), Zgodovina 4, str. 56).

⁶ Leta 1948 je izbruhnil spor med Jugoslavijo in SZ, imenovan informbirojevski spor. KPJ (Komunistična partija Jugoslavije) je namreč sama izvedla svojo revolucijo, medtem ko je v drugih vzhodnih državah revolucijo pomagala izvesti SZ. Tudi interesi YU in SZ so se križali. Vodstvo partije v SZ je izdalo resolucijo o stanju v KPJ in YU obtožilo, da ne sledi izvorni ideji Marxa, Engelsa, Lenina in Stalina. SZ je prekinila vse gospodarske in druge pogodbe o sodelovanju (Dolenc E. in Gabrič A. (2002), Zgodovina 4, str. 219).

Misel Homo homini lupus (človek človeku volk) je že v času empirizma, v času življenja filozofa Thomasa Hobbsa⁷, dobila v politični filozofiji velik pomen, saj se je oblikovalo novo razumevanje suverenosti in hkrati z njo tudi oblasti. Sam Hobbes opisuje izrazito družbeno negotovost in naravno stanje kot vojno vseh proti vsem. Na podlagi slednjega lahko rečemo, da je tudi v času druge svetovne vojne ta princip bil še posebej veljaven, saj so družbene spremembe zaznamovale življenje civilnega prebivalstva. Zaznamovale pa so tudi vladanje različnih oblasti, ki so družbene spremembe izkoristile za doseg lastnih ciljev ali pa v pozitiven in zdrav napredek v razvoju življenja prebivalcev.

Tako ne morem mimo vseh ideologij, ki so se razvijale tekom stoletij. Ena izmed bolj znanih in proučevanih je gotovo marksistična ideologija, ki pa je v različnih aktualizacijah v praksi postajala »nevarna« za narodov blagor, kljub temu, da je bil to marksistični ideal.

Namen diplomske naloge je analizirati in zgodovinsko opisati dogodke RKC v obdobju po letu 1960, čeprav se zavedamo, da je odnos med RKC in povojno oblastjo samo del konflikta, ki pa je v slovenskem prostoru nastajal že prej.⁸ Tako se bomo, da bomo lahko razumeli stališča nosilcev državne oblasti do RKC po letu 1960, morali soočiti tudi s predvojno, vojno in povojno literaturo. Zanimal nas bo odnos med državo in Cerkvijo najprej v času Avstro-Ogrske (AO) monarhije, nato v kraljevini Jugoslaviji in nenazadnje po drugi svetovni vojni.

Hkrati pa bomo obravnavali kakšna je vloga medijev, še posebej RTV Slovenija po letu 1960. Pri nalogi se bomo omejili na proučevanje dveh cerkvenih praznikov, veliki šmaren in božič med leti 1965–2005.

⁷ Thomas Hobbes (1588–1679), angleški filozof in teoretik države. V svojem najpomembnejšem delu Leviathan izraža spopade angleške krone s parlamentom. Hobbes vidi v človeku bitje, ki ga vodi prizadevanje po samoohranitvi in oblasti. Ko bi vsi ljudje sledili samo temu nagonu, bi bila posledica vojna vseh proti vsem. Zaradi tega potrebujejo ljudje vladarja, na katerega prenesejo del svojih pravic, ta pa jim zagotavlja na podlagi družbene pogodbe mirno sožitje in blaginjo (povzeto po Kronika človeštva, 1997, str. 524).

⁸»Liberalizem ima pri nas bolj proticerkveno kot protiversko ost, pa še zoper Cerkev je v tem obdobju nastopal previdno, v smislu Janeza Trdine, ki pravi: "Nikdar ne prezrimo, da so dobra tretjina narodne vojske in jedro naše konservativne stranke duhovniki in se mora tedaj vsekakor z njimi računati in paktirati."« (Bratož idr., 1991, str. 199–200).

2 SLOVENIJA V NEKDANJI AVSTROOGRSKI IN JUGOSLAVIJI

2.1 Slovenija v Avstro-Ogrski monarhiji

Pri obravnavi novejšje kulturne zgodovine se je nujno potrebno dotakniti zgodovine pred dobrimi stotimi leti, ki je zaznamovala slovenski narod in tudi druge, ki so spadali v t. i. Habsburško monarhijo. Andrej Rahten v svoji knjigi Zaveznštva in delitve zapiše zelo zanimivo o pobudah Slovencev in dogodkih med leti 1848 in 1918. V svojih raziskavah se ustavlja ob številnih dokumentih, ki nakazujejo postopen razvoj prebujanja tudi slovenskega naroda. Številni Slovenci, Bleiweis⁹ in drugi nič manj pomembni pobudniki slovenskega narodnega preporeda, so s pomočjo pisane besede, trdnim značajem in povezovalno miselnostjo skušali spodbuditi bolj aktivno sodelovanje Slovencev na odgovornih mestih (Ilustrirana zgodovina Slovencev, 2001, str. 246). Kljub temu pa so po uvedbi dualističnega sistema monarhije ponovno začutili lastno nemoč. V tem času se je tako tudi jasno pokazala neenotnost slovenske politike (Prav tam). Konec 19. stoletja so bile namreč formalno ustanovljene tri stranke: Katoliška narodna stranka – 1892, Narodno napredna stranka – 1894 in Jugoslovanska socialdemokratska stranka – 1896 (Krašovec, 2002, str. 121).

Monarhija je kmalu začela izgubljati vpliv južno od Dunaja. Po večini zaradi sosedne Kraljevine Italije, Rusije na vzhodu. Prav tako pa je čutila germanski vpliv s severne Nemčije. Na podlagi slednjega je skušala utrditi svoj vpliv na jugu (Rahten, 2005, str. 93).

Kar se je kasneje izkazalo kot zgolj umirjanje situacije. V tem času se je miselnost o samostojnosti razširila med številnimi intelektualci, predvsem hrvaške in slovenske narodnosti. Velike zasluge lahko v tem času pripisujemo marsikateremu

⁹ Janez Bleiweis (1808–1881): slovenski veterinar, publicist in politik. Dolgo časa mu zgodovinarji niso pripisovali pomembnejše vloge. Očitani so mu predvsem mlačnost in neodločnost za narodove pravice. Danes pa mu priznavajo ohranitev slovenščine, izobraževanje in bujenje slovenskega naroda ter zmernosti in umirjenosti pri boju za narodne pravice. V začetku ni bil naklonjen ideji Zedinjene Slovenije, kasneje pa je to idejo podprl, predvsem z govorom na taboru v Vižmarjah (http://sl.wikipedia.org/wiki/Janez_Bleiweis, 22. 8. 2009).

katoliškemu duhovniku, ki je sodeloval v novoustanovljenih strankah in podpiral ideje o zavezništvu med Slovenci in Hrvati ter kasneje med vsemi slovanskimi narodi. Tako je gotovo potrebno omeniti npr. Antona Mahničā, ki je zaradi »delitve duhov« manj spoštovan v slovenskem prostoru, na Hrvaškem pa mu kot škofu pripisujejo pomembno vlogo, saj naj bi po besedah Stjepana Matkovića vzpodbujal južnoslovansko združevanje in dal s tem svojevrsten prispevek k integralizmu dveh narodov, Hrvatov in Slovencev (Rahten, 2005, str. 260).

Ko govorimo o velikem cesarstvu s sedežem na Dunaju, ne moremo prezreti številnih Slovencev. Bodisi so se v glavnem mestu Avstrije samo izobraževali bodisi pa so umetniško ustvarjali, kot npr. Plečnik, Grohar, Fabiani ... Številni Slovenci so se znali s svojo iznajdljivostjo, skromnostjo in marljivostjo dokazati tudi v času, ko Slovincem ni bil nujno naklonjen, saj je bila Slovenija v Avstriji samo geografski pojem in slovenski narodnopolitični program (Ilustrirana zgodovina Slovencev, 2001, str. 307). Vse zgoraj zapisano pa dokazujejo tudi besede Ludwiga Gumpłowizca, v začetku 20. stoletja, ko pravi, da so Slovenci primer mladega naroda, ki se s silovitim razvojem hipoma dvigne na višino starejših narodov.

Razpadu AO so botrovali številni dejavniki, eden izmed vidnejših je gotovo večja moč antantnih sil. K uspešni združitvi držav južno od današnje Avstrije in k njihovi neodvisnosti v skupni državi je v veliki meri prispevala Rusija. Ta je Jugoslavijo podprla že spomladi 1917 (Prav tam, str. 303).

2.2 Slovenija v Kraljevini Jugoslaviji pred drugo svetovno vojno

Ob razpadu monarhije so se začela medsebojna združevanja južnih Slovanov, ki so se začela idejno združevati že v 30 letih 19. stoletja (Wachtel, 2003, str. 21). Vendar pa, kot navaja Wachtel, nobena stranka ob razpadu monarhije ni bila sposobna pritegniti omembe vredne podpore v vseh regijah dežele. Stranke so apelirale na izključno ločena »plemenska« čustva. »V teh razmerah so srbski politiki izkoristili relativno šibkost hrvaških in slovenskih kolegov in razglasili centralistično jugoslovansko državo.« (Wachtel, 2003, str. 94.) Pleterski v svojem prispevku Jugoslovansko vprašanje nakaže, da nihče v Evropi ni verjel, razen Slovencev, da bi tudi slovensko vprašanje moglo biti rešeno v jugoslovanskih okvirih. Tik pred razpadom monarhije je ponudil cesar Karel z manifestom ustavno presnovo Avstrije na temelju avtonomije narodov, tudi Slovencev. Vendar ga je narodni svet SHS zavrnil in zahteval združitev vseh Slovencev, Hrvatov in Srbov v popolnoma suvereno državo (Benedik idr., 1994, str. 293).

Bolj podrobno združevanje opisuje Pirjevec v svoji knjigi »Jugoslavija«. Narodni svet je zahteval svobodno ustavodajno skupščino, a do realizacije teh zahtev ni prišlo. »Srbi so imeli lastno vojsko in so vedeli, da bodo na mirovni konferenci sedeli na častnem mestu med zmagovalci, medtem ko so Slovenci in Hrvati morali hiteti, če so se hoteli rešiti iz ruševin cesarstva, za katero so se do včeraj borili.« (Pirjevec, 1995, str. 11.)

Raznolikost prebivalcev znotraj kraljevine je bila izrazito pisana. Poleg Slovencev, Hrvatov, Srbov so v Jugoslaviji živeli še pripadniki drugih narodnosti. Kot so Bošnjaki, Makedonci, Nemci, Albanci, Madžari, Romuni, Turki, Čehi, Slovaki.

Kraljevina SHS pa je bila tudi versko zelo raznolika, saj je živelo na njenem ozemlju 5 milijonov pripadnikov Pravoslavne cerkve, 300.000 manj pripadnikov Rimokatoliške cerkve. Na tem ozemlju so tudi živeli muslimani (1.300.000), protestanti (229.000) in judje (36.000).

Težave, ki so se pojavljale med vojnama, niso bile samo posledice prve svetovne vojne, temveč političnega značaja. Vodstvo ni bilo sposobno široke vizije,

potrebne za usklajeno združitev dežel s tako raznoliko zgodovinsko, kulturno in versko tradicijo (Pirjevec, 1995, str. 13). Vendar pa Wachtel tu navaja, da je do popolnega političnega zastoja, ki je ohromil Jugoslavijo, prišlo zaradi načina izvajanja političnega centralizma. Predvsem se je ta centralizem izvajal na jugu, v Srbiji. Malce se je situacija umirila, ko je kralj razpustil parlament in razglasil kraljevo diktaturo, a tudi slednje ni trajalo dolgo, saj so v kasneje revidiranem parlamentu največjo moč zopet imele srbske stranke (Wachtel, 2003, str. 97). Stranke so se na Slovenskem in v Kraljevini Jugoslaviji bolj ali manj razvijale do leta 1929, ko je prišlo do že omenjenega razpusta ustave in strank. Kasneje je bilo v večji meri njihovo delovanje do druge svetovne vojne okrnjeno (Prunk, 1992; povz. po Krašovec 2002, str. 121).

Zgodovinski razvoj v nadaljevanju kaže na številne probleme, ki so se pojavljali v skupni državi. Politično delovanje strank je bilo sčasoma vedno manj enotno. Zato je prišlo do spremembe, predvsem na pobudo srbskih strank in zaveznikov Jugoslavije. Kralj Aleksander I. je namreč v septembru 1931 izdal oktroirano ustavo, ki je poudarila narodno in državno enovitost. S to ustavo so bile prepovedane vse stranke na narodni, verski ali razredni podlagi, volilni zakon pa je dovoljeval le politično vsedrjavno listo. Zanimivo je zgodovinsko dejstvo, da je bil leta 1930 Korošec, ki je takrat vodil SLS, policijsko konfirmiran¹⁰. Njegova stranka je veljala za prepovedano po oktroirani ustavi, ki je bila izdana s kraljevo privolitvijo na pobudo glavnih zaveznic Francije in Češkoslovaške ter političnega nezadovoljstva v delu srbske politike (Ilustrirana zgodovina Slovencev, 2001, str. 319).

¹⁰ »Po proglastitvi šestojanuarske ustave je spočetka sodeloval v vladi, pozneje pa odstopil in se postavil na čelo slovenske opozicionalne politike. Zato je bil obsojen v internacijo, iz katere se je po 20 mesecih vrnil [...].« (<http://www.dlib.si/v2/StreamFile.aspx?URN=URN:NBN:SI:doc-87ABDXAR&id=c527906a-3c45-41d1-9d02-0fca1e7beb2e&type=PDF>, 10. 4. 2010.)

2.3 Slovenija v Jugoslaviji po drugi svetovni vojni

Leta 1945, ob koncu druge svetovne vojne, se začno počasi kazati posledice, ki jih je pustila vojna na ozemlju Slovenije, delu takratne zvezne Jugoslavije. Poraz Nemcev in notranja nesoglasja Slovencev so komunistični partiji omogočila prevzem oblasti in obračunavanje s t. i. sovražniki Jugoslavije. Maščevanje je pustilo oz. pušča vidne posledice pri razumevanju takratnih dogodkov, ki sprožajo polemike in veliko odprtih vprašanj. Tako je partija v skladu s svojo ideologijo in ločitvijo vere od države ukinila vse oblike pastoralnega delovanja Cerkve (Stopar, 2008, str. 22). Vodušek Starič v prispevku Komunisti se polaščajo oblasti piše, da je Komunistična partija poskrbela za ohranitev odločujočega vpliva v vodstvu osvobodilnega gibanja že med drugo svetovno vojno. »Sama je že leta 1941 vodila oborožene enote in organizacijo partizanskega gibanja predvsem pa VOS¹¹.« (Benedik idr., 1994, str. 361.) Med vojno so ob takšnem vodenju izrazili pomisleke nekateri člani krščanskosocialnih vrst in mlajši del liberalnega tabora (npr. Nagodetova skupina), zato so tudi brez uspeha iskali kompromis z OF.

Komunistična stran je spretno krmarila med vojno, saj je pridobila že leta 1943 zavezniško priznanje partizanskega odpora na teheranski konferenci. To pa je utrdilo njen primat v osvobodilni organizaciji in s tem tudi uresničenje tega cilja – revolucije. Vendar pa se partija iz taktičnih razlogov ni javno zavzemala za revolucijo. Razloga po mnenju Vodušek Staričeve sta bila dva: pridobitev privržencev in mednarodno priznanje (Benedik idr., 1994, str. 364).

Še pred koncem vojne, jeseni 1944, sta slovenska KP in OF razglasili politiko »zaprtih vrat«. To pa ji je omogočilo tudi obvladovanje celotnega političnega življenja in po vojni odstranitev ostankov preteklosti. Povojna komunistična oblast je onemogočila politične nasprotnike. Čeprav je takoj po vojni ustava pravno-formalno zagotavljala strankarski pluralizem, so imele t. i. družbenopolitične organizacije ZK pri organiziranju in vodenju vseh političnih interesov in aktivnosti vodilno vlogo (Krašovec, 2002, str. 121). Omeniti pa je potrebno še satelitske organizacije, kot so bile SZDL – Socialistična zveza delovnega ljudstva, ZSM – Zveza socialistične mladine, ZB – Zveza borcev in

¹¹ VOS je kratica za Varnostno obveščevalno službo.

ZSS – Zveza socialističnih sindikatov. Na političnem parketu je to pomenilo stagnacijo strank (Ljudska kmečka stranka in Samostojna demokratska stranka), ki sta obnovili po vojni svoje delovanje. Partija z vsemi naštetimi družbenopolitičnimi organizacijami si je privilegirano vlogo formalno z ustavo (1974) zagotavljala do oktobra 1989 (Krašovec, 2002, str. 121).

Zanimivo je dejstvo, da oblast ni dovoljevala intelektualcem, ki so jo podprli v času delovanja OF, ustanavljati nove časopise, revije. Edino, kar je bilo dovoljeno, je bilo po vojni Oznanilo, ki ga je izdajal škofijski ordinariat. Po Biščakovem mnenju je Boris Kidrič dal dovoljenje iz dveh sledečih razlogov. Evropa in celotni svet bo tako videl in mu bo dokazano, da Jugoslavija ne gre po poti boljše vize in da je v tej državi zagotovljena verska svoboda. V primeru, da bi se odnosi s Cerkvijo poslabšali, bi lahko kadarkoli prepovedali izdajanje glasila, saj je zanj uradno odgovarjal ordinariat (Biščak, 1989; v Stopar, 2008, str. 23). Oblast po drugi svetovni vojni pa je tudi na drugačen način spremljala RKC, in sicer tako, da je ustanovila Ciril-Methodijsko društvo (CMD). »CMD je bilo društvo katoliških duhovnikov, ki ga je na lastno pobudo ustanovila komunistična partija, ker je hotela razdvojiti Cerkev in onemogočiti vpliv Vatikana.« (Stopar, 2008, str. 24.) A to ni bilo mogoče in se tudi ni zgodilo, saj so škofje ostali zvesti papežu in njegovim naslednikom. Slednje pa je veljalo skoraj v celoti tudi za vodstvo CMD.

Oblast je bila dobro organizirana, saj je spretno nastavljala sebi lojalne ljudi. To je bilo vidno in ji je uspelo predvsem v podjetjih. Budno je bedela nad celotno državo, njenim gospodarstvom in po državi lojalnih ljudi so se izvajala »od zgoraj dana« navodila in nadzor. Tako so npr. delavci v podjetjih imeli zelo malo možnosti, da bi samostojno razpolagali s produkti svojega dela (Pirjevec, 1995, str. 209). Razmere so bile negotove, saj se je mnogo stvari v političnem delovanju spreminjalo in dobivalo vedno nove poudarke. Vzrok za takšno negotovost je bil spor z Informbirojem¹², odnos s Sovjetsko zvezo in zelo skromen življenjski standard državljanov. Takratno stisko meščanov so reševali s prisilnim odkupom

¹² Informbiro (Informacijski biro komunističnih in delavskih partij) je bil ustanovljen 30. 9. 1947 na Poljskem. Posveta so se udeležile komunistične partije Albanije, Bolgarije, Češkoslovaške, Francije, Italije, Jugoslavije, Madžarske, Poljske, Romunije in Sovjetske zveze (SZ). Naloge informbirija naj bi bile predvsem izmenjava izkušenj med komunističnimi partijami. V ozadju pa je bil resnični namen, kar se kaže tudi v sporu Jugoslavije in Sovjetske zveze, utrditi vpliv SZ v zgoraj omenjenih državah.

pridelkov in živine pri kmetih, z administrativnim razdeljevanjem živil ter z mednarodno pomočjo United Nations Relief and Rehabilitation Administration (UNNRA¹³) (Repe, 2003, str. 28).

Nadzor in skrb za pozitiven odnos do oblasti oz. države je lepo viden tudi na drugih področjih, npr. na kulturnem, ko je bil s strani Tita samega napaden srbsko-bosanski pisatelj Branko Ćopić. Ta je napisal satiro, v kateri je smešil razkošno življenje in omejenost, oblastizeljnost birokracije. Na našem ozemlju je bil nadzorovan Edvard Kocbek, ki je v tistem času napisal svojo knjigo Strah in pogum.

Dolgo časa je oblast prepovedovala prehode v tujino. Predvsem tistim, ki ji niso bili naklonjeni. Prav tako je skušala nadzorovati pretok revij, knjig v državo Jugoslavijo. Tako zapiše zgodovinar Pirjevec o gledanju oblasti na situacijo v državi naslednje besede:

»Na to vrenje je oblast gledala z odobravanjem, a tudi z nelagodjem, v strahu, da se bo razumništvo dalo zapeljati »malomeščanskim« vabam Zahoda in ji tako ušlo z vajeti.« (Pirjevec, 1995, str. 212.)

Na drugi strani pa v zadnjih letih skupne države Jugoslavije opiše Mlinar, v svojem delu Protislovja družbenega razvoja, omejitve, s katerimi se je Jugoslavija soočala: »Država se idealno uveljavlja v smislu: divide et impera. S tem načelom ohranja atomizacijo »ljudskih množic«, kar pomeni, da skuša ljudi, državljane obdržati v manjših skupinah.« (Mlinar, 1986, str. 382.) S takšnim načinom je ohranjala njihovo podrejenost. Država, ki naj bi pospeševala in usmerjala socialistični razvoj, je s svojimi posegi postala hkrati ena pglavitnih ovir tega razvoja. Način političnega delovanja je paraliziral razvojne procese na eni strani, na drugi pa prednost niso imeli sposobni, samostojni in strokovni kadri, temveč politično lojalni in prilagodljivi. Vse to je omogočilo manj sposobne kadre, ki so se z ustvarjanjem skupine sebi podobnih zavarovali in bili dovzetni za pobude od zgoraj. Mlinar omeni še eno značilno omejitev, in sicer t. i. uravnilovski egalitarizem, ki se kaže v težnji posploševanja, izenačevanja, enakosti v

¹³ UNNRA je bila ustanovljena 9. novembra 1943 v Beli hiši. Ustanovljena je bila z namenom nujenja pomoči v ekonomski obliki evropskim državam po drugi svetovni vojni (<http://www.ushmm.org/wlc/article.php?ModuleId=10005685>, 11. 8. 2009).

družbenem življenju. Tu omeni primitivni komunizem, ki se uveljavlja kot enakost v revščini in zato že v temelju izloča tudi individualno različnost. »Čim bolj popolno se uveljavlja uravnilovski egalitarizem, tem bolj postaja Jugoslavija in še zlasti njen delavski razred predmet izkoriščanja v mednarodnem merilu. Dokler bosta zavist in občutek ogroženosti vodilnih z omejenimi sposobnostmi določala prostor ustvarjalnemu delovanju, ni mogoče, da bi premagali sedanjo razvojno krizo.« (Prav tam, str. 384.) Če bi želela Jugoslavija narediti korak naprej, bi morali vodilni omogočiti tudi dotok tujega, zunanjega kapitala, dopustiti možnosti, da lahko intelektualci prosto prehajajo v druge države in omogočijo z novim znanjem hitrejši napredek, saj so bili kadri, ki jih je nastavila oblast njej podložni. S tem pa je ščitila lastno nomenklaturo in onemogočala produktivno delovanje in razvoj Jugoslavije.

»Poskusi liberalizacije gospodarskih in političnih odnosov v šestdesetih niso bili uspešni. Jugoslavija se je z ustavo leta 1963 preimenovala v Socialistično federativno republiko Jugoslavijo, da bi še dodatno okrepila socializem.« (Stopar, 2008, str. 11.)

Zelo zanimivo je v tem času obdobje literature in kritičnega pisanja. Leto kasneje po sprejetih ustavi je revija *Perspektive* dobila prepoved izhajanja. Svoje prispevke vanj so pisali kulturniki: Rudi Šeligo, Dane Zajc, Dominik Smole, Janko Kos idr. Zagovarjali so svobodo kulturnega ustvarjanja ne glede na ideologijo in politični sistem. Nekateri pa so, kot npr. Taras Kermauner, Jože Pučnik, Veljko Rus, pisali kritične članke o aktualnih družbenih vprašanjih in kritizirali meščansko, komunistični in malomeščansko družbo ter nakazovali bolj pluralistične perspektive socializma. Na področju medijske kulture je oblast še vedno držala roko nad izdajanjem in poročanjem časopisov.

Počasi so se urejali odnosi med državo in Cerkvijo, ki so bili po drugi svetovni vojni popolnoma prekinjeni (procesi proti duhovnikom, izključitev Teološke fakultete iz Univerze v Ljubljani, prekinitev diplomatskih odnosov s Svetim sedežem). Leta 1966 je bil sprejet protokol, ki je olajšal stike države z Rimokatoliško cerkvijo.

Kljub vsemu pa so znotraj države številna nesoglasja. Ob koncu sedemdesetih, v začetek osemdesetih let je v slovenskem prostoru vidno nasprotovanje številnih

političnih akterjev. Tako so bili zaradi želje po političnem pluralizmu liberalni komunisti (pod vodstvom Staneta Kavčiča v Sloveniji) politično onemogočeni po celi Jugoslaviji. Edvard Kardelj pa je še naprej naglašal neizkoriščenost Slovenije v Jugoslaviji in da ima Slovenija samo eno perspektivo, jugoslovansko in socialistično.

Zaradi številnih polemik znotraj države je kljub nasprotovanju večine srbskega vodstva bila leta 1974 sprejeta nova ustava, ki je Jugoslavijo opredeljevala kot zvezno republiko enakopravnih narodov in narodnosti (Ilustrirana zgodovina Slovencev, 2001, str. 385). Vendar si je kljub novi ustavi, ki je omogočala pravico vsakega naroda do samoodločbe in odcepitve, si je zveza komunistov v zveznih in republiških ustavah zagotovila politični monopol. To je z načelom demokratičnega centralizma ohranjalo prejšnje metode odločanja.

V slovenskem prostoru so se v osemdesetih letih kazale ponovne ideološke kampanje, ki so skušale prikriti ekscese slovenskih komunistov med revolucijo oz. narodnoosvobodilnim bojem in zlasti poboj dejanskih ter domnevnih okupatorjevih sodelavcev po vojni, na katere je znotraj Jugoslavije opozoril Edvard Kocbek. Vse glasnejše kritike je oblast skušala dokazovati z legitimnostjo lastne oblasti. Narodnoosvobodilni boj je po mnenju oblasti bil istočasno socialistična revolucija. Ta je bila njihova voditeljica in je prinesla oblast delovnim ljudem.

Kmalu se je pokazala gospodarska šibkost tudi v slovenskem prostoru, vedno bolj so odmevali številni kritični članki, izhajati je pričela leva krščanska laična revija 2000 (Prav tam, str. 388). Leta 1982 je začela izhajati Nova revija, ki je zbirala članke širokega kroga intelektualcev. Leta 1987 je v Novi reviji svoje prispevke za slovenski narodni program objavila skupina izobražencev, ki je menila, da izvorna suverenost pripada narodu in ne federaciji. Tako mora narod postati suveren v sebi ter se znebiti skrbništva Zveze komunistov Slovenije. Očitki, ki jih je v tem primeru dobivala Zveza komunistov v Sloveniji s strani drugih delov države, češ da preveč dopušča protirevolucionarne in protiustavne sile in pojave, kaže na to, kako dobro je bila organizirana struktura komunistične partije Jugoslavije in kakšno moč je imela na razvoj (kulturni, gospodarski) Slovenije.

Leta 1989 je želel CK Jugoslavije preprečiti sprejetje amandmajev k slovenski ustavi in je skušal izrabiti disciplino v Zvezi komunistov. A je bil vpliv CK Jugoslavije bistveno manjši kot v preteklih desetletjih. V Sloveniji je bilo razpoloženje slabo, želela si je razbremenitev vpliva manj razvitih dežel.

Slovenija končno dobi možnost samostojnega odločanja o narodnogospodarskem in kulturnem razvoju.

Na podlagi zgodovinskih del in zgoraj zapisanega kratkega povzetka dogajanja lahko rečemo, da se slovenski prostor oblikuje v odvisnosti od družbenih sprememb. Večji del slovenskega naroda je bil skozi stoletja zaznamovan s kmečkim delom, ki je redko omogočal šolanje vsem otrokom. To opisujejo številni slovenski književniki (Kersnik, Kranjec, Prešeren, Finžgar, Jalen ...) v svojih literarnih delih. Sčasoma se je začela s pomočjo slovenskih intelektualcev, ki so se po večini izobraževali v tujih mestih, razvijati ideja o zedinjeni Sloveniji. Narod je postajal vedno bolj zaveden. Pojavljale so se prve težnje po uresničitvi te ideje. Prva možnost se je pojavila po prvi svetovni vojni, po razpadu Avstro-Ogrske monarhije. Južni del monarhije se je združil v celoto, ki je s številnimi težavami v različnih sestavah oblasti delovala vse do osamosvojitve Slovenije. Slovenski narod je tako po prvi kot po drugi svetovni vojni doživel veliko razočaranje, saj je bila moč še vedno skoncentrirana v današnji Srbiji. Slovenija pa je kljub veliko večji gospodarski razvitosti od preostalih delov Jugoslavije vidno stagnirala. Vladajoča jugoslovanska elita oz. komunistična partija je onemogočala pluralno misel in delovanje. Dokončen propad in polom jugoslovanske države se je začel nakazovati po smrti Tita. V Jugoslaviji je ponovno prišlo do gospodarske krize. Slovenija pa je s številnimi intelektualci naredila nov korak, korak k osamosvojitvi.

3 SAMOSTOJNA SLOVENIJA

V začetku devetdesetih let se napetost znotraj SFRJ samo stopnjuje. V Sloveniji prihaja do množičnih protestov, po mnenju Balažica, tudi zaradi ovadbe in zaprtja t. i. četverice. Vsekakor pa je konflikt povzročila tudi miselnost takratnega in kasneje dolgoletnega voditelja Srbije – Miloševića: »Omenjanje Jugoslavije nam objektivno krepi našo (beri: srbsko – op. p.) politično pozicijo.« (Balažic, 2006, str. 667.)

Gospodarske težave, ki so se začele že v sedemdesetih letih, se z novo ustavo leta 1974 in z novim delovnim zakonom dve leti kasneje niso izboljšale. Temveč so krizo samo še poglobile. S tem pa se je posledično povečeval dolg Jugoslavije v tujini. Slovenija je kljub togemu partijskemu vodstvu in njegovih zgrešenih ocen razvojnih možnosti ter napak v gospodarstvu imela viden gospodarski napredek. Posledično je to prineslo migracije manj kvalificiranih delavcev z južnih območij države (Ilustrirana zgodovina Slovencev, 2001, str. 390–391).

Slovenija je imela v osemdesetih in devetdesetih višji BDP (bruto domači proizvod), kot je bilo državno oz. jugoslovansko povprečje. Napredek pa se je kazal tudi v razmahu vseh področij kulture in znanosti. S smrtjo zgodovinskih voditeljev revolucije in socialističnega razvoja (Tito, Kardelj, Bakarić ...), ki so s sredstvi partijske politike še obvladovali položaj v državi, so se v prvi polovici osemdesetih razgalila ostra mednacionalna in medrepubliška nasprotja.

S pomočjo številnih izobražencev se je Slovenija »prebujala« iz primeža samoupravljanja. Takratno predsedstvo zveze komunistov, ki je skušalo leta 1986 še z reformami rešiti Jugoslavijo, je kasneje ostajalo v precepu med togostjo partijskega sistema in novo demokratično ureditvijo Slovenije. Zveza komunistov v Sloveniji se ni želela opredeliti, kot pišejo avtorji v Ilustrirani zgodovini Slovencev. Tudi znotraj njenih vrst je prihajalo do konfliktov. Enega izmed njih zapiše Božo Repe: »Kučan je nato zahteval, naj predsedstvo SRS o tem razpravlja, češ da se slovensko vodstvo deli na tiste, ki branijo slovenske interese, in tiste, ki upoštevamo, da smo del Jugoslavije, in zagrozil, da ni več pripravljen

delati, če se vodstvo ne bo poenotilo in če se ne bo dogovorilo, na kateri točki in kdaj je pripravljeno iti v konflikt s federacijo.« (Pesek, 2007, str. 53.)

Časopis Mladina je takrat izrazito podpiral novo ureditev Slovenije in je v tistem obdobju precej buril duhove tudi z razkritjem nekaterih vojaških dokumentov. Že omenjeni izobraženci so s številnimi aktivnostmi utirali pot drugačni miselnosti. Tako so leta 1987 v Novi reviji, v znameniti 57. številki, objavili prispevke za slovenski narodni program. Počasi je dozorevalo mišljenje, da je potrebno odpraviti enopartijski sistem in izpeljati osamosvojitve (Granda, 2008, str. 304).

Vendar pa je miselni preboj sredi osemdesetih let, ki ga je oblikovala že imenovana kulturno-filozofska sfera, spremljal tudi civilno-družbeni¹⁴ in politični preboj, ki se je kazal v politični organiziranosti v stranke oz. zveze, boj za slovensko suverenost in prevzem oblasti (Pesek, 2007, str. 38).

Primer političnega preboja je gotovo ustanovitev delovne skupine¹⁵ za ustavni razvoj pri Slovenskem sociološkem društvu leta 1987. Počasi so s pomočjo prispevkov številnih članov sociološkega društva in drugih družboslovcev izoblikovali teze za ustavni razvoj. »Avtorji so med drugim zagovarjali tudi politični pluralizem, brez vnaprejšnje vodilne vloge katerekoli stranke (ZK sploh nikjer ni bila omenjena), nacionalno suverenost, ločitev zakonodajne, sodne in izvršne oblasti ter družbene odnose postindustrijske oz. postmoderne družbe.« (Pesek, 2007, str. 51.) Sredi leta 1988 se je s širšo razpravo odzvala tudi slovenska oblast. Njena glavna kritika je bila, da se osnutek ustave Republike Slovenije sploh ne ozira več na Jugoslavijo in da pisci niso upoštevali realnega položaja Slovencev v Jugoslaviji.

Gotovo pa je zgoraj zapisan primer leta 1989 pripomogel tudi k sprejetju ustavnih amandmajev k Ustavi SR Slovenije. Kar je omogočilo formalno politični pluralizem (Krašovec, 2002, str. 122), ki z ustavo od leta 1974 ni bil dovoljen. Družbenopolitične organizacije so tako vodile Slovenijo oz. njen razvoj v sklopu Jugoslavije, kakor so želele.

¹⁴ Civilno-družbeni preboj: prizadevanje po večji odprtosti medijev in kritičnost nasproti federalni oblasti, ki je svoj zalet dobila s procesom proti četverici (Pesek, 2007, str. 38).

¹⁵ Udeleženi: Peter Jambreč, Zinka Kolarič, Albin Igljučar, Ivan Svetlik.

Fink Hafner obdobje osamosvajanja, konec osemdesetih in začetek devetdesetih let, opiše kot razvoj demokratičnega strankarskega sistema, ki je bil v Sloveniji tesno povezan z dvema glavnima procesoma politične modernizacije (liberalizacijo, demokratizacijo). »Oba procesa sta bila posledica družbenih in političnih bojov med staro slovensko politično elito in pojavljajočo se civilno družbo, iz katere so izšle nove opozicijske stranke.« (Fink Hafner, 1997; povz. po Krašovec, 2002, str. 122.)

Poleti 1990 je Skupščina Republike Slovenije sprejela enoletni rok za sprejem nove ustave in postopek za ugotovitev, kateri zvezni predpisi v Sloveniji ne veljajo več. Prav tako pa je odpoklicala delegacijo iz zveznega odbora skupščine SFRJ (Ilustrirana zgodovina Slovencev, 2001, str. 396).

Dogodki v času osamosvajanja Slovenije so številni. Bodisi gre za ilegalno oblikovanje in urjenje Manevrske strukture Narodne zaščite pred morebitnim napadom Jugoslovanske armade bodisi za številne akcije državljanov RS.

V Sloveniji je bil oktobra 1990 predlagan¹⁶ plebiscit¹⁷, ki pa v začetku nekaterim akterjem ni deloval izvedljiv. Kljub temu je bil osnutek zakona o plebiscitu sprejet mesec dni kasneje, prav tako tudi datum izvedbe plebiscita ter podpis Sporazuma političnih strank in poslanskih skupin Skupščine Republike Slovenije o skupnem nastopu na plebiscitu za samostojno in neodvisno državo Republiko Slovenijo (Pesek, 2007, str. 220). Idejo plebiscita je podprla Katoliška Cerkev v Sloveniji (Ilustrirana zgodovina Slovencev, 2001, str. 396). Ustanovljena je bila Konferenca za Slovenijo v okviru Svetovnega slovenskega kongresa. V prizadevanjih za odločitev o neodvisnosti Slovenije so imeli tudi mediji pomembno vlogo. Narod je na plebiscitu pokazal zrelost, politični vrhovi so se poenotili, najden je bil skupni jezik (Pesek, 2007, str. 262–263).

Plebiscit je bil izveden 23. 12. 1990. Samostojnost je bila izglasovana s 95 %. Odločitev pa je morala biti po zakonu uresničena v šestih mesecih. Tako je bila

¹⁶ »Skupščinski magnetogrami pa na seji 4. oktobra 1990 beležijo, da so med pobudami, predlogi in vprašanji delegatov, delegati SSS Viktor Žakelj v DPZ, Ivo Daneu v ZZD in Ivan Kuhar v ZO, predlagali razpis plebiscita ljudstva Republike Slovenije za življenje v lastni, samostojni in suvereni državi.« (Pesek, 2007, str. 216.)

¹⁷ Plebiscit: ljudsko glasovanje na kakem ozemlju o priključitvi tega določeni državi. Npr. udeležiti se plebiscita / koroški plebiscit plebiscit leta 1920, po katerem je Koroška pripadla Avstriji (http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=plebiscit&hs=1, 5. 3. 2010).

Skupščina SFRJ obveščena o razglasitvi slovenske samostojnosti. Obveščena je bila tudi, da se Slovenija želi pogajati o začasnem opravljanju nekaterih zveznih funkcij na svojem ozemlju, o pravnem nasledstvu in prihodnjih oblikah sodelovanja z drugimi deli dotedanje skupne države. Vendar so nekateri srbski predstavniki že napovedovali, da ne bodo priznali odcepitve Slovenije od Jugoslavije.

Slovenija je 25. 6. postala samostojna in neodvisna država. »Na ta dan je tudi zvezni odbor skupščine SFRJ na zasedanju ugotovil, da je ogrožena ozemeljska celovitost Jugoslavije, zato ne priznava ne notranje in ne mednarodne legitimnosti slovenskih odločitev o odcepitvi od Jugoslavije.« (Pesek, 2007, str. 334.) Ugotovljeno pa je tudi bilo, da je Slovenija tista, ki ruši ustavni red SFRJ, nasilno prevzema funkcije¹⁸ federacije, spreminja obmejni režim (Prav tam, str. 334). Kljub nekaterim zagotovilom, da vojska JLA ne bo posredovala, je JLA vkorakala na slovensko ozemlje 26. 6. 1991¹⁹. »Po podatkih Rdečega križa je obrambna vojna v Sloveniji zahtevala 65 žrtev²⁰.« (Prav tam, str. 457.)

Neodvisnost Republike Slovenije je bila slovesno razglašena na ljudskem zborovanju na Trgu republike v Ljubljani, 26. 6. 1991 (Ilustrirana zgodovina Slovencev, 2001, str. 399).

V času osamosvojitve so imeli tudi mediji, tiskani ali avdio-vizualni, pomembno vlogo. To se izrazito kaže tudi v spremljanju razvoja demokratičnega sistema v Sloveniji. Vendar pa Ali Žerdin ugotavlja, da je bil odnos do nastajanja koalicije na začetku ignorantski, saj začetke Demosa spremljajo mlajši in neizkušeni novinarji. Prav tako opozori na to, da so po meritvah in zapisanih statističnih podatkih v Mladini, bile stranke ZKS in SZDL v privilegiranem položaju, šele kasneje naj bi se položaj uravnotežil (tako na RTV Slovenija kot v tiskanih medijih). S slednjo trditvijo o uravnoteženosti vseh strank pa se Peskova ne strinja, saj je na podlagi arhivske dokumentacije na RTV Slovenija med leti 1990 in 1992 ugotovila, da so v času volilne kampanje imele družbenopolitične

¹⁸ Funkcije – carinska služba in kontrola letenja.

¹⁹ Najpogosteje je zapisan datum 27. 6. 1991, vendar pa je potrebno poudariti, da so enote pod vodstvom Marijana Čada vkorakale že 26. 6. 1991 in so se prebile do mejnih prehodov od Sežane do obale brez večjih težav (Pesek, 2007, str. 453).

²⁰ Število žrtev: 7 žrtev med domačimi civilisti, 8 med pripadniki Teritorialne obrambe (TO), 10 civilnih žrtev med tujci, 4 med miličniki in 36 žrtev med pripadniki JLA.

organizacije prednost v primerjavi z novimi političnimi organizacijami. Tudi pri analizi kampanje za predsednika predsedstva Republike Slovenije v TVD, v osrednji informativni oddaji, Peskova ugotavlja, da vodstvo informativnega programa ni ponudilo obema kandidatom enakih možnosti, pač pa je Demosovega kandidata, Jožeta Pučnika, postavilo v podrejen položaj (Pesek, 2007, str. 129–131).

Družbenopolitične organizacije so kljub demokratičnim procesom ter preimenovanju v stranke ob koncu osemdesetih let skušale ostajati zveste ideji Jugoslavije. Kar se je pogosto kazalo kot zavračanje idej o slovenski suverenosti. Vendar je pritisk civilne družbe omogočil postopno uveljavljanje demokracije. Znotraj civilne družbe so bili organizirani številni intelektualci, ki so delovali na politični ravni in omogočili, da je Slovenija lahko korak za korak stopala naproti k osamosvojitvi.

3.1 Politične stranke

Leta 1990 so bile prve demokratične volitve v Republiki Sloveniji, ki pa takrat še ni bila samostojna. DEMOS je na volitvah dobil 126²¹ poslanskih sedežev od skupno 240 (Mikeln, 1991, str. 78–81).

O teh volitvah so množično pisali tudi tuji mediji. Tako je nemška televizija ARD v reportaži o volilni kampanji v Sloveniji povedala naslednje: »Tekmuje 15 strank s 1300 kandidati za 160 parlamentarnih sedežev v štiri tedne dolgem boju. Izstopali so komunisti, ki imajo denar in močne kadre. Opoziciji je ostalo le: prihranki, premalo plakatov, predrage TV oddaje in kaotična organizacija, saj so bile nekatere stranke ustanovljene zadnji mesec.« (Pesek, 2007, str. 137.)

DEMOS je znotraj sebe združeval stranke SKD (Slovenski krščanski demokrati), SKZ (Slovenska kmečka zveza), SDZ (Slovenska demokratična zveza), Zeleni, SOS (Slovenska obrtniška stranka), SDZS (Socialdemokratska zveza Slovenije).

Predsednik vlade je postal Lojze Peterle, ki jo je vodil vse do razpada DEMOS-a, do aprila leta 1992.

Ostali poslanski sedeži družbenopolitičnega zbora republiške skupščine so bili porazdeljeni opozicijskim strankam:

- ZKS – SDP (Zveza komunistov Slovenije – Stranka demokratične prenovе),
- ZSMS – LS (Zvezo socialistične mladine Slovenije – Liberalna stranka),
- SZS – SZDL (Socialistična zveza delovnega ljudstva).

Opozicijske stranke so se oblikovale na podlagi preteklih transmisij (Granda, 2008, str. 305) oz. preteklih dejavnosti, preteklih odločitev v državi Jugoslaviji. Enostrankarski sistem pred osamosvojitvijo je deloval po določenem principu, se povezoval s točno določenimi institucijami, omogočal dejavnosti, ki so bile v prid sistemu. Mreža povezovanja med institucijami in med ljudmi ni izginila z novimi

²¹ Mnenja o številu poslanskih sedežev v skupščini so različna. Rosvita Pesek zapiše, da se ocene različnih subjektov gibljejo med 127 in 134, ki naj bi jih Demos imel v tridomni 240 članski skupščini (Pesek, 2007, str. 143).

demokracijskimi volitvami. Moč in vpliv sta se kazala predvsem v medijih, v času strankarskih volitev, ko so nekateri novinarji kandidirali²² na strankarskih listah. Takrat je na Demosovi listi kandidiralo manj novinarjev kot na listah vseh opozicijskih strank (Pesek, 2007, str. 131).

Kljub neuspehu Jožeta Pučnika na volitvah za predsednika predsedstva, ko je zmagal Milan Kučan, je Pučnik dejal, da bo Demos ostal trden in povezan, dokler ne bodo uresničene zahteve po uveljavitvi demokratičnega sistema in po spremembi položaja Slovenije v Jugoslaviji (Pesek, 2007, str. 148). Demos je res kljub nekaterim notranjim nemirom zmožal enotno stopiti v samostojno Slovenijo. Uradno je razpadel aprila 1992, kar pa je pomenilo tudi izgubo večine. Vodenje vlade je prevzel Janez Drnovšek (LDS). Z večino v skupščini je septembra²³ sprejel novi zakon o volitvah v državni zbor (DZ)²⁴. Tako so nove volitve (decembra 1992) potekale že po novem zakonu o volitvah v državni zbor. Stranka LDS je dobila največ glasov (23,46 %), druga pa je bila SKD (14,5 %). LDS, ki je bila najmočnejša, je oblikovala nekakšno sredinsko koalicijsko z eno desno sredinsko stranko (SKD) in z dvema levo sredinskima socialdemokratskima strankama²⁵. Volitve v državni zbor predvidoma potekajo na štiri leta. Ponovne volitve so bile leta 1996, kjer je zopet zmagala stranka LDS. Vendar pa je potrebno poudariti, da so polovico glasov dobile t. i. konzervativne stranke. Prelom se je zgodil spomladi 2000, ko je stranka SLS izstopila iz koalicije. Vlado je sestavila takrat največja združena stranka krščanskih demokratov, SDS in stranka SLS, ki je izstopila iz koalicije.

Nove volitve, jeseni 2000, pa so zmago ponovno prinesle stranki LDS, ki je bila medijsko najbolj v ospredju (Prunk, b.d.). Vlado so sestavljale LDS, Združena lista in SLS. Naslednje parlamentarne volitve 2004 pa je zmagala SDS in tako

²² Kandidati :

Mile Šetinc, David Tasič, Franci Zavrl, Nikola Damjanić, Vinko Vasle
(strankarska lista ZSMS – LS);

Danilo Slivnik, Neva Železnik, Drago Mislej, Milan Bajželj, Silvano Sau
(strankarska lista Socialistična zveza Slovenije);

Viktor Blažič, Slavko Sušec, Branko Žunc
(Demosova lista)

²³ http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO185.html (12. 1. 2010).

²⁴ http://sl.wikipedia.org/wiki/Predsednik_vlade_Republike_Slovenije (12. 1. 2010).

²⁵ <http://www.15let.gov.si/15-let-samostojnosti/nastanek-razvoj/> (6. 3. 2010)

oblikovala koalicijo z NSi, SLS in DeSUS. Zadnje volitve 2008 pa so v državnem zboru prinesle ponovno spremembo, saj je zmagala SD, z dobrim odstotkom prednosti pred SDS. Vlado sestavljajo stranke SD, LDS, Zares in DeSUS.

V obdobju dvajsetih let imamo bolj ali manj levo oz. levosredinsko vlado, saj več kot desetletje na strankarskih volitvah zmaguje ali stranka LDS ali pri zadnjih volitvah stranka SD. Ni pa zanemarljivo dejstvo, da je pri zadnjih volitvah izpadla krščanska stranka Nova Slovenija (NSi). Vzroki za to so različni. Ali je to povezano mogoče tudi z nepriljubljenostjo Rimokatoliške cerkve v Sloveniji, težko rečemo. Za razumevanje težav, s katerimi so se soočale krščanske stranke, je potrebno tudi poznavanje zgodovine Cerkve na Slovenskem, ki jo bomo podrobneje obravnavali v nadaljevanju.

4 CERKEV NA SLOVENSKEM IN NJENO DELOVANJE

Povojnega obdobja oz. odnosa Cerkev in država ne moremo opisati, ne da bi poznali pomembnejše dogodke iz slovenske in deloma tudi svetovne zgodovine. Konec 19. stoletja je prišlo do nekaterih večjih premikov tudi v RKC. In ti premiki so kasneje zaostrovali odnose med RKC in državo Jugoslavijo. Pritisk svetovnega liberalizma je pri katoliški Cerkvi posebno pod Leonom XIII.²⁶ izzval živahno versko in obrambno delovanje, ki je nujno dobilo tudi politične razsežnosti. Papež in za njim škofje ter katoliški shodi so zahtevali jasna navodila za prevlado katoliške ideje na vseh področjih družbenega življenja. Seveda je to nujno vodilo tudi v ozkost, kolikor so ti programi ostajali pri versko premalo poglobljenih in politično ter taktično premalo demokratičnih idejnopolitičnih programih. »Za Slovence je bilo to toliko težje, ker je Avstrija predstavljala tudi zanje krščanski politični okvir, znotraj katerega je bilo težko uresničevati narodnonapredne ideje, ne da bi pri tem takšna politika rušila ali vsaj postavila pod vprašaj ustaljene državne okvire, s tem pa tudi red, prav tako tudi krščanski, ki naj bi ga utelešala monarhija.« (Bratož idr., 1991, str. 204.) Prav tako pa tudi Repe pokaže, da je do zaostritve odnosov med RKC in državo Jugoslavijo prišlo že prej (Repe, 2003, str. 12–13).

Rimokatoliška Cerkev je imela v zgodovini pomembno vlogo, saj je bila oz. je njena vloga biti za človeka, pravi Krätzl in nadaljuje Jezusov stavek: »Lačen sem bil, žejen, tujec sem bil, bolan in v ječi ...« S tem besedilom Jezus postavi socialno delo v ospredje. Danes lahko njegove besede interpretiramo kot skrb za ljudi s posebnimi potrebami, za t. i. »nove revščine«, probleme z mamili, boleznimi (npr. aids), resocializacijo kriminalcev (Krätzl, 1996, str. 160). Po obdobju nenehnih sprememb tako geografskih kot tudi političnih na evropski celini je RKC sprejela nove družbene spremembe, ko je sklicala II. vatikanski koncil in na novo določil smernice v odnosu do različno verujočih, do drugače mislečih. Zadnji koncil je za Rimokatoliško cerkev izjemnega pomena, saj ta opredeli odnos Cerkve do vernikov, do drugače mislečih, tudi do narave, vesolja,

²⁶ Leon XIII. (1878–1903) oz. Gioacchino Pecci.

do družbe in družine, kulture in umetnosti, politike, turizma itd. Še posebej opozarja na »božje okolje«, ki ga živimo in dopolnjujemo, ali pa spregledamo, zanemarjamo in uničujemo. »V katero smer bodo krenili ti procesi, v dobro ali škodo človeka, je odvisno tudi od teoloških spoznanj in ciljev, ki jih mora Cerkev prepoznavati in širiti. V tem je njeno nenadomestljivo poslanstvo.« (Valenčič, 2009, str. 82.)

II. vatikanski koncil je prinesel še nekatere spremembe, ki so podrobneje zapisane v Koncilskih odlokih²⁷. Gotovo je ena izmed sprememb delovanje laikov. O njih je zapisano, da so oskrbniki krščanske modrosti. Njihova dolžnost je pospeševanje prave skupne blaginje, predvsem pa gojiti ljubezen do naroda in zvesto spolnjevati državljske dolžnosti (LA, 404 – Odlok o laiškem apostolatu).

Anton Stres pa se v svoji knjigi Cerkev in država, pri obravnavi Cerkve in države, osredotoči predvsem na odnos med njima in na vlogo Cerkve v današnjem svetu, po II. vaticanskem koncilu. Glede tega odnosa povzemamo:

- »Katoliška Cerkev priznava samostojnost zemeljskim stvarnostim, čeprav ostane v veljavi splošno prepričanje, da so moralna načela najvišja in veljajo za vsa področja ...« (Stres, 1998, 20–22.)
- »Iz tega sledi, da je treba dobro razlikovati pristojnosti, ki jih ima in si jih tudi pridržuje sodobna demokratična, pluralistična in svobodoljubna država, in pristojnosti Cerkve. Med seboj sta neodvisni in druga drugi spoštujeta njune lastne pristojnosti.« (Prav tam.)

Ravno te t. i. lastne pristojnosti pa so večkrat sporne, saj večji del družbe meni, da naj se Cerkev ukvarja s pastoralo in delovanjem znotraj nje.

- Cerkev za izhodišče sporazumevanja jemlje tista načela, ki so danes skupna vsem demokratičnim ureditvam. To pa je sodobno demokratično, svobodoljubno in nazorsko pluralistično pojmovanje sodobne pravne države, kjer so v ospredje postavljene človekove pravice ... (Prav tam).

²⁷ Koncilski odloki (1980). Ljubljana: Nadškofijski ordinariat v Ljubljani.

- »S tem, ko Cerkev vidi svoje mesto v pravni državni ureditvi, zgrajeni na spoštovanju človekovih pravic, priznava, da ima vsak človek kot oseba enake temeljne pravice in s tem tudi pravico, da se za svojo vero odloča po svoji vesti in prepričanju, ne pa po kakem političnem ukazu. Vsi imajo v tem pogledu enake pravice in Cerkev zase ne terjata ničesar takega, kar bi pod enakimi pogoji odrekala drugim.« (Prav tam.)
- »Cerkev poudarja, da želi predvsem služiti skupnemu dobremu, se pravi dobremu, ki je za vse ljudi in ima do tega služenja tudi pravico, ker imajo do njega pravico ljudje, državljani.« (Prav tam.)

Lahko rečemo, da je solidarnost tista, ki se je skozi celotno obdobje delovanja Cerkve oblikovala in dobivala vedno nove razsežnosti. Cerkev je aktivno vstopala vseskozi v družbeni prostor. Tako je tam želela in želi še vedno ostati kot akter različnih dejavnosti bodisi pastoralnih ali karitativnih. Za sodobno ureditev odnosov med državo in Cerkvijo, kot navaja Anton Stres, je značilno predvsem to, da druga drugi priznavata neodvisnost in samostojnost ter med seboj delujeta povsod tam, kjer ne gre za izvajanje oblasti, ampak za pospeševanje skupnega dobrega (Prav tam, str. 23).

V viru Katoliška cerkev in država v Jugoslaviji Zdenko Roter dodaja, da je krščanstvo profetična univerzalna religija in da načelno ni sovražna do sveta, civilizacije. Od svojih vernikov pričakuje dejaven odnos do sveta in profanih skupnosti. Stališče oz. odnos do sveta se je izoblikoval na podlagi evangelijev in življenja prvih kristjanov, nato duhovniške in zakramentalne cerkve do papeške teokracije ter enotne krščanske civilizacije. Po Roterju so profane organizacije, kot so družina, ljudstvo, država in civilizacija, v splošnem celostno vključeni v bistveno enoten organizem (Roter, 1976, str. 43).

Nadalje pravi, da je za katoliško Cerkev tipičen še dandanes t. i. kompromis s svetom in da zgodovina krščanstva izpričuje pojav dveh tipov t. i. »pozitivnega« odnosa do sveta v ožjem smislu (odnos religija – država) ter razmerje med religijo in politiko v širšem smislu (Prav tam, str. 44).

Ob družbenem napredku in spoznavanju ter odkrivanju znanosti in njenega razvoja so v miselnost zaradi različnih dejavnikov vstopale tudi različne

ideologije. Te so odkrivalle nove poglede na družbo. Večkrat se je zgodilo, da so se prej tradicionalno uveljavljeni koncepti spremenili. To pa je veljalo tudi za nekatere institucije. RKC je institucija, ki je dolga obdobja skušala obdržati svojo pomembno vlogo v družbi. O tem na kratko spregovori tudi Bogo Grafenauer, ko meni, da so vodilni posamezniki v skupinah prenesli svoje spore na versko polje, da bi iz njega obvladovali vse druge postojanke, ki jih hočejo na ta način spretno iztrgati iz rok kulturnih in političnih nasprotnikov in ne verskih (Pelikan, 1997, str. 8). Grafenauer nadalje pravi, da je ves razvoj, ki je pripeljal do današnjega stanja, zgodovinsko pogojen. Tako omeni tudi RKC oz. predstavnike, ki so predvsem v preteklosti govorili kot politiki. »Vsakdo, ki odklanja zgodovinsko delo slovenske duhovščine, češ da je v celoti negativno, dokazuje, da nezgodovinsko presoja slovensko preteklost, kajti njene zasluge za razvoj slovenske kulture in za narodni preporod so v resnici neprecenljive.« (Prav tam). Duhovniki so bili v predmarčni dobi že zaradi socialne strukture slovenskega naroda skoraj edini narodni delavci med Slovenci. Vendar pa kasneje niso znali prepuščati laikom, ko so bili ti že na razpolago in so še vedno želeli vseslovensko javno življenje obvladati popolnoma sami (Prav tam).

Kot se je Cerkev spreminjala oz. prilagajala družbenim spremembam – seveda počasi, saj je katolištvo na moderne družbene ideje do II. vatikanskega koncila gledalo z veliko skepso (Štuhec, 2005, str. 51) – se je skozi obdobja spreminjala tudi njena cerkvenoupravna podoba na ozemlju Republike Slovenije.

Pregledali bomo na kratko področja cerkvenega delovanja (pastoralno in politično) in se dotaknili cerkvenoupravne ureditve na slovenskem območju. Saj je s kulturnega vidika vloga katoliške Cerkve v preteklosti in sedanjosti našega naroda nesporno pomembna, a hkrati tudi problematizirana, tako z vidika pokristjanjevanja²⁸ kakor z vidika obdobja inkvizicije²⁹, in pušča odprta vprašanja še posebej v času druge svetovne vojne. »Tudi med intelektualnimi krogi se je prijela teza o nasilnem pokristjanjevanju naših prednikov, o nasilnem zatiranju

²⁸ Pokristjanjevanje: »Za krščansko Cerkev je že od začetkov značilna živahna misijonarska dejavnost.« (Kronika človeštva, 1997, str. 274.)

²⁹ Inkvizicija: »[...] Država in Cerkev sta bili v srednjem veku neločljiva enota, zato je vsako versko, družbeno ali politično gibanje nujo postalo nasprotnik obeh in sta ga tudi preganjali. [...] Ustali se inkvizicijski postopek, ki se razlikuje od običajnega kazenskega postopka ...« (Kronika človeštva, 1997, str. 313.)

protestantizma, o ločitvi duhov kot moralnem in kulturnem nasilju v drugi polovici 19. stoletja ter o klerikalizmu kot netilcu revolucionarnih sil, ki so med vojno in po njej zato upravičeno z nasilnimi metodami obračunale z vsem, kar je dišalo po katolištvu.« (Štuhec, 2005, str. 150.)

Na drugi strani pa Božo Repe v svojem delu Rdeča Slovenija piše, da je na odnos med Cerkvijo in državo po drugi svetovni vojni odločilno vplivalo dogajanje med obema vojnama in med drugo svetovno vojno: na eni strani politična in ideološka polarizacija, ki jo je spodbujala katoliška Cerkev oz. katoliški tabor, na drugi strani težnja komunistične partije, da izvede revolucijo po boljševističnem (sovjetskem) vzoru (Repe, 2003, str. 52).

Vloga Cerkve na Slovenskem se je spreminjala v različnih obdobjih. Največja sprememba se je gotovo zgodila po II. vatikanskem koncilu. Te spremembe so se dotaknile tudi cerkvenega občestva, predvsem župnijskega, kjer se je spremenila vloga duhovnika, ki je iz vloge voditelja prerasla v vlogo spremljevalca. Mnogokrat Cerkev na Slovenskem tega koraka ni zmogla. Družbeni procesi pa so oblikovali tudi različne miselne tokove, ki so nasprotovali moči in kakršnemukoli vplivu duhovnikov na življenje posameznikov ali družbe. Spreminjanje položaja Cerkve si bomo bolj podrobneje pogledali v nadaljevanju, ko bomo spremljali njen pastoralni, cerkvenopravni in politični razvoj.

4.1 Cerkev in njen pastoralni razvoj

4.1.1 Cerkev na Slovenskem in njen pastoralni razvoj pred letom 1960

V začetku 20. stoletja, ko so slovensko družbo pod državno oblastjo Avstro-Ogrske pestile številne težave, se je na pastoralnem področju v Cerkvi izrazito usmerjala intelektualna misel, ki je tekom let dosegla tudi prebivalce ruralnega območja, ki so vse do tega časa bili aktivni le kot »obiskovalci« nedeljskih maš. »V slovenskem cerkvenem prostoru so od druge polovice 19. stoletja pa do prve svetovne vojne močno opazne težnje po bolj dinamični in smotrnejši ureditvi pastoralnega delovanja.« (Benedik idr., 1999, str. 521.)

V nadaljevanju se bomo dotaknili pastoralnih aktivnosti na različnih ozemljih znotraj današnje RS. Tu je potrebno poudariti, da pastoralno usmeritev v določenem času in kraju najbolj določa škof oz. voditelj krajevne Cerkve. To vlogo, t. i. pastirsko, mu vsi člani Cerkve priznavajo. On je namreč tisti, ki je odgovoren za premestitve duhovnikov, hkrati pa tudi odgovoren za odločitve o pomembnih gospodarskih investicijah. »Zato so (bili) škofje v več pogledih odločujoč dejavnik za pastoralno stanje v škofiji.« (Dolinar, F. M., Juhant, J., Benedik, M., Kolar, B., Likar, I., Kvaternik, P. idr., 2002, str. 25.)

4.1.1.1 *Pastorala v Ljubljanski nadškofiji*

Ljubljansko škofijo sta od leta 1900 pa do druge svetovne vojne vodila škofa Anton Bonaventura Jeglič in Gregorij Rožman.

Za čas pred Jegličevim škofovanjem je za Slovence značilno t. i. narodno prebujanje in samozavedanje, politična profiliranost, pa tudi vedno večja organiziranost na verskem področju (Dolinar idr., 2002, str. 26). To se kaže v različnih aktivnostih vernikov na posamezni župniji, tudi v kulturnem in umetniškem ustvarjanju.

Ena izmed prvih nalog Jegliča je bila osnovati načrt za slovensko klasično gimnazijo z zavodom za vzgojo duhovniških kandidatov. Kljub šibkemu gmotnemu stanju tedanjih vernikov v Ljubljanski škofiji in nekaterim zapletom ob pridobitvi zemljišča in izobraževanju kadrov (Okoliš, 2005, str. 77), je bila ta »naloga« izpeljana. Zavod je začel 1905. leta in opravljal svojo vzgojno-izobraževalno dejavnost vse do II. svetovne vojne. Med vojno ga je okupirala nemška vojska, po vojni pa ga je zavzela jugoslovanska armada. V zavodu je vzgojno-izobraževalna dejavnost ponovno začela v samostojni Sloveniji, leta 1992³⁰. To je bila prva edina slovenska gimnazija. Njeno odprtje lahko označimo kot Jegličevo največje versko prosvetno delo (Benedik idr., 1999, str 521).

Edino medijsko sredstvo, s katerim je škof Jeglič informiral duhovnike, je bil t. i. Škofijski list, ki je z njegovim prihodom začel izhajati v slovenščini. Že njegov predhodnik Missia je poskrbel za srečevanja duhovnikov, Jeglič pa je le-ta še bolj razvil in omogočil različna izobraževanja. Njegova pastorala je potekala tudi po pastirskih pismih vernikom, ki so ga duhovniki brali pri nedeljskih mašah. V njih je predvsem poudarjal resnice, ki so se mu zdele ogrožene. Pastoralno delo pa ni gradil le s pastirskimi pismi, izobraževanji, vizitacijami, temveč tudi z ustanavljanjem raznih verskih društev (Dolinar idr., 2002, str. 28).

Škof Jeglič je deloval v občutljivem obdobju zgodovine slovenskega naroda. Predstavljal je veliko avtoriteto. Tako se ni mogel izogniti narodno voditeljski vlogi (Benedik idr., 1999, str. 522).

³⁰ <http://www.stanislav.si/stanislav/zgodovina.htm> (25. 9. 2009).

Leta 1930 je škofovsko službo prevzel Gregorij Rožman. Njegovo obdobje škofovanja bomo razdelili na dve obdobji. Obdobje pred začetkom druge svetovne vojne in obdobje med vojno. Gotovo je bilo prvo obdobje za škofijo najbolj rodovitno. Kvaternik pripisuje največ zaslug dobro postavljenim temeljem za časa škofa Jegliča. Potem pa delovanju škofa Rožmana in njegovim sodelavcev. Potrebno je omeniti tudi dobro utečene katoliške organizacije, ki so jih vodili duhovniki ob sodelovanju zavzetih laikov (Dolinar idr., 2002, str. 31).

V obdobju hitrih družbenih sprememb, predvsem političnih, ko je po svetu prevladovala gospodarska kriza in se je v Nemčiji na položaj po formalni poti »zavihtel« Hitler, je tudi na območju Slovenije prišlo do kolapsa, saj je Aleksandrova diktatura za nekaj let omrtvila svobodno politično, prosvetno, mnogokrat tudi versko delovanje.

Številni dogodki v evropskem prostoru niso spodbudno vplivali na pastoralni razvoj. Vendar se je Rožman kljub temu še v večji vnemi posvečal skrbi za pastoralo in za gmotno stanje duhovnikov. Med vojno in po vojni se mu je očitala neprimerna drža do okupatorjevih sodelavcev in podpora domobrancev. Rožman je bil osebnost, ki je skušala ravnati po svoji vesti, hkrati pa zvesto izvršiti vsa papeževa naročila (Prav tam, str. 31). Po končani vojni in po zmagi nad okupatorjem, je oblast prevzela komunistična partija. Ta je s svojim načinom delovanja kmalu pokazala pravi odnos do Cerkve. O tem odnosu piše tudi Griesser - Pečarjeva, ki pravi, da je bila Katoliška cerkev v očeh »ljudske oblasti« sovražnik številka 1. Obdobje od 1945 do 1961 je čas popolnega brezpravja katoliške cerkve v Sloveniji, čas največjega fizičnega in psihičnega obračunavanja komunistov s Cerkvijo (Griesser - Pečar, 2006, str. 156).

Ob koncu vojne v t. i. novi Jugoslaviji je svoj glas povzdignil nadškof Stepinac³¹, odgovoren za krajevno Cerkev na Hrvaškem. V skupnem pastirskem pismu jugoslovanskih škofov je bila zahtevana svoboda katoliškega tiska, katoliških šol, ohranitev verouka v vseh razredih nižjih in srednjih šol, popolna svoboda do katoliškega združevanja in spoštovanja katoliške poroke. Prav tako je bila

³¹ Stepinac Alojzij (1898–1960) – hrvaški nadškof in kardinal – je eden izmed osmih otrok, ki se je rodil Barbari in Josipu Stepinacu. Dolgo časa se ni mogel odločiti za svojo poklicno pot. V novomašnika je bil posvečen šele leta 1930 v Rimu. Poklican je bil v Zagreb za ceremonierja kardinalu Bauerju. Že leta 1937 pa je uradno po smrti kardinala Bauerja bil imenovan za zagrebškega nadškofa in kardinala, saj mu je bil naklonjen tudi sam kralj (wikipedia, 10. 8. 2009).

izražena zahteva po vrnitvi odvzete lastnine (Repe, 2003, str. 61). To pismo je prebiral tudi Cerkev v Sloveniji, kar je spodbudilo politike v CK KPS k budnemu nadzoru in obračunu. Eden izmed njih naj bi obračun s Cerkvijo naznanil z besedami: »Duhovščina je zelo aktivna. Delajo zelo previdno, ne izstopajo preveč javno, ali zlasti na Dolenjskem se vidi drobno delovanje farov. Mi bomo v bližnji bodočnosti zaprli nekoliko farjev, kajti imamo dovolj podatkov, da bodo lahko obsojeni.« (Prav tam, str. 61.)

4.1.1.2 Pastoralno delo Mariborske nadškofije

»Pastoralna dejavnost Lavantinske oz. Mariborske škofije je bila od začetka do konca 20. stoletja zelo razgibana.« (Dolinar idr., 2002, str. 41.) Pred drugo svetovno vojno so pastoralno dejavnost usmerjali Mihael Napotnik, Andrej Karlin in Ivan Jožef Tomažič. V tem obdobju je izšlo večje število dokumentov RKC, ki so bolj ali manj zaznamovali tudi pastoralno delovanje. Druga svetovna vojna je zajela Jugoslavijo aprila 1941. Hitri nemški okupaciji so sledile aretacije prebivalstva, tudi duhovnikov. Številne pastoralne aktivnosti so bile prepovedane, prav tako uporaba slovenskega jezika (v cerkvi) in tiskanje verskega tiska. Ob okupaciji je bilo številnim odvzeto premoženje, tudi takratni škofiji. Primer odvzetega cerkvenega premoženja je objekt »Vrbanska«. »Po končani vojni (18. 10. 1945) so zaplenjeno premoženje sicer formalno vrnili Lavantinskemu knezoškofijstvu, kar dejansko nikoli ni bilo izvršeno. 7. maja 1952 je komisija za agrarno reformo izdala sklep, po katerem spada omenjeno premoženje s pripadajočo zemljo splošnemu ljudskemu premoženju.« (Kačičnik, 1994, str. 26–27.)

Po II. vatikanskem koncilu (1962–1965) je prišlo do novih pobud in delovanja. To obdobje je bilo za RKC bistvenega pomena. Opustila je dogmatski način mišljenja in je za pravilo in vodilo krščanskega ravnanja ter teološkega snovanja izbrala spoštovanje in dialog (20 let po koncilu, 1984, str. 75).

4.1.1.3 Pastoralno delo Cerkve na Primorskem

Goriška nadškofija in Tržaško-koprska škofija sta skupaj obsegali v začetku 20. stoletja 32 dekanij,³² 158 župnij³³, 211.150 prebivalcev in 206 duhovnikov. Kasneje v času med vojnama so bile iz pastoralnih in finančnih razlogov ustanovljene nekatere nove župnije. Statistika porasta ustanavljanja novih župnij je najbolj izrazita med vojnama (46) in pa malce manj po drugi svetovni vojni (25). Ustanavljanje je na življenje vernikov vplivalo poživljajoče. Na pastoralo v Cerкви na Primorskem je vplivalo veliko dejavnikov. Od začetka stoletja pa do konca druge svetovne vojne, ko se je razmahnil liberalizem in so bile vidne posledice ločitve duhov, je na pastoralo in cerkveno življenje močno vplival Trst, s svojo gospodarsko močjo, naraščajočim nacionalizmom in miselnostjo liberalizma. Dekanije, ki so spadale pod Ljubljansko škofijo, so imele dobro razvito dejavnost cerkvenih društev – Marijina družba, Mohorjeva družba (Dolinar idr., 2002, str. 65).

»Po prvi svetovni vojni se je pastoralno delovanje v vseh delih sedanje Škofije Koper odvijalo predvsem pod vidikom ohranjanja slovenske istovetnosti, ki je izhajalo iz vere.« (Prav tam, str. 65.) Medtem ko je bilo po drugi svetovni vojni pastoralno delo v veliki meri odvisno od angažiranosti duhovnikov. V tem času je bila v ospredju predvsem skrb za vero in Cerkev kot tako.

³² Dekanija je cerkvenopravna enota, ki jo sestavlja več župnij, za katero je odgovoren dekan. (Bunc, 1998, str. 90).

³³ Župnija je najmanjša upravna enota katoliške cerkve, ki jo upravlja župnik. Ta je odgovoren za pastoralo oz. oskrbo vernikov v tej enoti (http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=župnija&hs=1, 11. 1. 2010).

4.1.2 Cerkev na Slovenskem in njen pastoralni razvoj po letu 1960

Po letu 1960 se je postopoma in vztrajno z uveljavljanjem človekovih pravic rahljajal in načenjal totalitarni družbeni red. Cerkev je bila deležna posebne pozornosti in budnega spremljanja t. i. Minikoordinacije³⁴ (Štuhec, 2005, str. 101). Pastoralni razvoj pa je potekal v skladu s smernicami II. vatikanskega koncila, ki se je zaključil v šestdesetih letih. V tem času so izšle številne enciklike. Pomemben »načrt« pa je bil zapisan v Koncilskih odlokih. Pastoralno delo po cerkvah je bilo spremljano s strani režima tudi še v osemdesetih in v začetku devetdesetih let, ko se je totalitarni sistem popolnoma razkrojil. V osamosvojitvenem obdobju so na dan prišle številne zgodbe. Ena izmed njih je gotovo prisluškovanje cerkvenim dostojanstvenikom (Bizilj, 1991, str. 35).

Vendar so v pastoralnih aktivnostih vedno pogosteje sodelovali laiki in prevzemali večje odgovornosti. Tako je potrebno omeniti Nikodemove večere³⁵, ki predstavljajo večere, različnih tematik v Cerkvi in družbi. Zaživeli so pred več kot štiridesetimi leti kot Teološki tečaj. Tečaj je bil oblika neformalnega izobraževanja katoličanov in je omogočal javni govor v sedemdesetih in osemdesetih letih. Danes so Nikodemovi večeri namenjeni iskanju skupnih odgovorov na vprašanja, ki se pojavljajo v družini, Cerkvi in družbi. Z različnimi izzivi pa so se srečevali tudi zamejski katoliški izobraženci, ki so v šestdesetih letih organizirali Drago z namenom, da bi se lahko svobodno in brez zadržkov pogovarjali o preteklosti, sedanjosti ter prihodnosti narodne skupnosti v matici in tujini (Štuhec, 2000, str. 102).

Omeniti pa je potrebno tudi številne pobude na področju študentske pastorale, ki so zaživele v Ljubljani pri frančiškanih in v Mariboru na Katoliškem študentskem centru Sinaj. Čas po osamosvojitvi je omogočal tudi razvoj katoliških združenj. V

³⁴ Minikoordinacija je bila organ, ki je imela različne naloge. Ena izmed njih je gotovo pridobivanje informacij. Biziljeva v svoji knjigi Cerkev v policijskih arhivih piše: »Politiko do Cerkve je vodila Minikoordinacija, njen obstoj ni bil zapisan v nobenem zakonu, pravilniku ... Oblast je o Cerkvi zbirala informacije, predvsem pa skušala vplivati nanjo prek sodelavcev in zaupnikov v njej. Po vojni je Udba novačila sodelavce in zaupnike grobo, skrajno nečloveško, v zadnjih letih pa je postalo novačenje bolj prefinjeno, omejilo se je predvsem na študente Teološke fakultete in gotovo ni bilo povsem uspešno. Krščanska in cerkvena pravila, ki jih človek, četudi je duhovnik, kdaj prekrši, so bila za Udbo idealno sredstvo za izsiljevanje in pridobivanje zaupnikov.«

³⁵ http://sinaj.slomsek.net/index.php?option=com_content&task=view&id=57&Itemid=85 (7. 3. 2010).

Sloveniji je gotovo najbolj poznano Združenje slovenskih katoliških skavtov in skavtinj (ZSKSS), ki je ponovno zaživel po osamosvojitvi.

Na področje pastoralne aktivnosti je spodbudno vplivala tudi denacionalizacija, saj so bili v postopku vrnitve podržavljenega premoženja v Jugoslaviji delno vrnjeni objekti v naravi, delno v obliki odškodnine.

4.2 Cerkev na Slovenskem in njen cerkvenopravni razvoj

4.2.1 Cerkev na Slovenskem in njen cerkvenopravni razvoj pred letom 1960

Slovenske dežele so ohranile cerkvenopravno podobo, ki so ji jo načrtale jožefinske reforme ob koncu 18. stoletja, vse do razpada Avstro-Ogrske monarhije po prvi svetovni vojni. Dopolnili sta jo ustanovitev goriške cerkvene pokrajine (1830) ter prenos škofijskega sedeža Lavantinske škofije iz Šent Andraža na Koroškem v Maribor leta 1859. Vendar pa je ob tem potrebno dodati, da je bil odnos med državo in Cerkvijo pred jožefinskimi reformami skozi stoletja dinamičen odnos soodvisnosti in hkrati samostojnosti. »Cerkev je s svojo moralno avtoriteto, močjo in vplivom med ljudmi pogosto v zgodovini dajala legitimnost vsakokratni oblasti, država pa je Cerkvi zagotavljala privilegiran položaj v družbi.« (Rakuša, 2007, str. 12.) Jožef II. je z reformami v tem odnosu sprožil temeljne spremembe. Odnos med njima se je spreminjal postopoma. Posledično je to prineslo poseganje na področje vere in Cerkve. Bolj vidna sprememba, ki jo je vpeljal Jožef II., je gotovo zaprtje vseh samostanov, ki niso opravljali vzgojno-izobraževalne dejavnosti. Takšen primer je npr. zaprtje ženskega samostana v Adergasu, samostanov Stična in Kostanjevica, kartuzij v Žičah, Jurkloštru, Pleterjah, Bistri itd.

Meje tako škofij kot tudi župnij so bile problematične po prvi svetovni vojni, prav tako je bilo v času med drugo svetovno vojno. A je Cerkev največ nevšečnosti doživljala na pastoralnem področju, saj so bili izgnani številni duhovniki. »Nemci so zasedli spodnjo Štajersko, Gorenjsko in Zasavje, Italijani Ljubljano, Dolenjsko in Notranjsko, Madžari Prekmurje. Cerkvenopravne razmere so začeli reševati po podpisu mirovne pogodbe 10. februarja 1947.

4.2.2 Cerkev na Slovenskem in njen cerkvenopravni razvoj po letu 1960

Maksimiljan Držečnik, mariborski škof, je leta 1964 dosegel, da so bili deli krške, sekovske in szombathelyske škofije, ki jih je lavantinski škof upravljal kot apostolski administrator, trajno priključeni Mariborski škofiji. Škofijske meje so bile tako skoraj izenačene z mejami takratne Jugoslavije oziroma današnje Republike Slovenije. Osrednji dogodek katoliške Cerkve na Slovenskem je ustanovitev slovenske cerkvene pokrajine. Papež Pavel VI. je 22. decembra 1968 z bulo *Quisquis cum animo*³⁶ ustanovil ljubljansko cerkveno pokrajino. Nova metropolija s sedežem v Ljubljani je dobila kot sufragan³⁷ Mariborsko škofijo (Dolinar idr., 2002, str. 11). Ljubljanski nadškofiji pa je bila leta 1977 priključena tudi Koprška škofija.

Svojo cerkvenoupravno ureditev je Cerkev dobila z ustanovitvijo Slovenske škofovske konference³⁸. Zaradi takratnih političnih razmer je bila najprej ustanovljena kot Slovenska pokrajinska škofovska konferenca, ki je delovala znotraj Jugoslovanske škofovske konference. Z osamosvojitvijo Slovenije se Slovenska škofovska konferenca osamosvoji.

Večje spremembe slovenske cerkvene pokrajine so nastale ob ustanovitvi treh novih škofij v Celju, Murski Soboti in Novem mestu v aprilu 2006. Nastala je še ena cerkvena pokrajina – mariborska. Ljubljanska cerkvena pokrajina je bila namreč ustanovljena že leta 1968. Mariborska nadškofija in metropolija je dobila novega nadškofa in metropolita in sta ji bili kot sufragan dodeljeni celjska in mursko soboška škofija. Medtem ko je bila novomeška škofija kot sufragan dodeljena ljubljanski nadškofiji.

³⁶ »*Quisquis cum animo* (suo recogitat, quae quantaque Nostra sit evangelicae legis prolatandae cura ...).« Besede, ki povzemajo prve besede, s katerimi se prične bula. Pomenijo: vsakdo s svojim duhom (preudari, kakšna in kolikšna je skrb za ...)

³⁷ sufragán -a m (á) rel. 1. *škof v odnosu do svojega metropolita*: poklicati svoje sufragane na posvet 2. *sufraganska škofija*: koprška škofija je sufragan ljubljanske metropolije . (http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=sufragan&hs=1, 21. 11. 2009)

³⁸ Slovenski škofje so povezani v slovenki škofovski konferenci (SŠK). Ustanovna seja Slovenske (pokrajinske – takrat v okviru Jugoslovanske) škofovske konference je bila 20. junija 1983 v Ljubljani. Vatikan je potrdil Slovensko škofovsko konferenco 19. februarja 1993. (<http://www.rkc.si/?id=16&fmod=1>, 23. 8. 2009).

Teritorij Slovenije je tako danes cerkvenopravno razdeljen na dve cerkveni pokrajini – metropoliji³⁹, vsaka ima tri škofije. Ljubljanska metropolija ima nadškofijo Ljubljano ter škofiji Koper in Novo mesto. Mariborska metropolija pa nadškofijo Maribor ter škofiji Celje in Murska Sobota.

³⁹ <http://www.rkc.si/?id=44&fmod=0> (7. 3. 2010).

4.3 Cerkev na Slovenskem in njen »politični« razvoj

4.3.1 Cerkev in njen »politični« razvoj pred letom 1960

Preden natančneje pogledamo politične razmere pred 1960, se bomo ustavili pri šolstvu, ki je lahko dober indikator moči ali vpliva na posameznika, skupnost. Povedati je potrebno, da je Cerkev imela na področju izobraževanja vpliv, kar dokazuje tudi prispevek Andreja Vovka: »Vse do posega avstrijske države v šolstvo konec 18. stoletja z uvedbo javnih osnovnih šol ter nadomestilom jezuitskih šol z državnimi je bila šolska dejavnost na naših tleh z izjemo kakšne mestne šole izrazito cerkvena zadeva (katoliška ali protestantska).« (Bratož idr., 1991, str. 357.) Kasneje, v drugi polovici 19. stoletja, so se v Avstro-Ogrski uveljavili novi zakoni, ki so določevali razmerje med Cerkvijo in državo (Prav tam, str. 359).

Med letoma 1861 in 1879 je v avstrijskem državnem zboru bilo t. i. liberalno obdobje. To obdobje je zaznamovalo Cerkev, saj, kot piše Rakuševa, »so zmanjšali pravice Cerkve, sodno oblast so postavili »pod cesarjevo ime«, pod pristojnost države vzeli zakonsko zvezo, odpravili obveznost katoliške vzgoje, če je bil eden od staršev druge vere, in Cerkvi odvzeli nadzor nad šolami na vseh ravneh.« (Rakuša, 2007, str. 17.)

Šola je postajala sčasoma veliko bolj laična. Cerkev pa je postala vedno bolj podrejena državnim oblastem, saj ji je ta določala pravila, kot primer: »Cerkvi ni dovoljeno objavljati papeških določb in škofovskih pisem vernikom, če jih prej ne odobri oblast.« (Prav tam, str. 17.) V tem času slovenska politika, ki se je šele vzpostavljala, ni imela klerikalnega značaja (Rakuša, 2007, str. 19).

Cerkev v Evropi je izgubljala in se počutila vedno bolj ogroženo. Tako se je tudi na Slovenskem vedno bolj obračala h kmečkemu prebivalstvu. Spodbujala je razvoj društev, kulture, negovanje starih običajev in navad.

Kot smo že omenili (glej 2. poglavje), je konec 19. stoletja slovensko zgodovino zaznamovalo obdobje dveh političnih struj, in sicer liberalizma in konzervatizma. Skupaj sta nastopala na državnoborskih volitvah v Avstriji, a je bilo na zadnjih

volitvah zaradi nasprotij med taboroma izvoljenih le malo slovenskih predstavnikov (Rakuša, 2007, str. 20).

Premirje oz. obdobje slogaštva med liberalizmom in konzervativizmom je trajalo vse dokler ni izšel poziv mladega duhovnika Antona Mahnič⁴⁰, ki je zahteval ločitev duhov in razgrnil program te ločitve. Poudaril je, da med svobodomiselnimi nazori in vero katoliške Cerkve ne more biti kompromisov (Prav tam, str. 20).

Juhant v reviji Dom in svet zapiše Mahničeve poudarke, da je potrebno na vseh področjih življenja uveljaviti jasna katoliška načela, katerih najvišji zakon je vera v ideje Cerkve in da narodnost ni najvišje načelo, saj je vera nad narodnostjo (Bratož idr., 1991, str. 200).

Vse do nastopa Mahniča je bilo za cerkveno vodstvo značilno, da je odvrčalo duhovščino od javnega političnega delovanja (Dragoš, 1996, str. 27–42).

Leta 1890 je bilo ustanovljeno Katoliško politično društvo. »Državnozborske volitve leta 1891 so bile še zadnje s kandidaturo slogaškega vodstva, Mahničeve ideje je podprl škof Jakob Missia⁴¹ in pospešil priprave na prvi slovenski katoliški

⁴⁰ ANTON MAHNIČ (Kobdilj 1850–1920 Zagreb) škof, doktor teologije, profesor, pisatelj, kritik, urednik. »Anton Mahnič je ena najpomembnejših osebnosti v slovenskem kulturnem, političnem in cerkvenem prostoru ob koncu 19. stoletja, po letu 1897 pa je odigral podobno vlogo na Hrvaškem. Znan je bil kot človek izredno trdnih nazorov na vseh področjih svojega delovanja. Po gimnaziji in študiju teologije v Gorici ter doktoratu na dunajski univerzi je leta 1881 začel delati kot profesor na bogoslovju v Gorici. Po tem letu je bil urednik številnih revij: škofijski list Folium Periodicum, Soča, leta 1888 je začel izdajati lastno revijo Rimski Katolik, v kateri je podajal svoje strogo katoliške poglede na družbo, politiko in umetnost. V člankih je ostro napadel nekatere literarne ustvarjalce, posebej Josipa Stritarja in Simona Gregorčiča, očital jim je nazorsko nedoslednost, vpliv liberalizma, skepticizma in podobnih nekatoliških nazorskih pozicij. S tem je v slovenskem kulturnem in političnem prostoru sprožil javno debato in pospešil "delitev duhov", ki je pretrgala obdobje "slogaštva" v takratni slovenski politiki. Leta 1897 je postal škof na otoku Krku. Ustanovil je katoliški list Hrvaška straža ter nekatere druge revije. Zunaj Hrvaške je pomagal ustanavljati hrvaška akademska društva, dejaven je bil pri organizaciji izobraževanja in združništva na podeželju. Odločno je nastopil v bran hrvaškega jezika v šolstvu in staroslovanskega glagolskega bogoslužja v cerkvi. Leta 1902 je na Krku ustanovil Staroslovansko akademijo in postavil tudi tiskarno. Za svoje delovanje se je moral zagovarjati v Vatikanu. Bil je podpisnik Majniške deklaracije, pariški mirovni konferenci je poslal spomenico, v kateri se je zavzel za priključitev Jugoslaviji. Leta 1919 je bil zaradi svojega delovanja eno leto konfiniran v bližino Rima.« (<http://vodnik.kras-carso.com/vizitka.php?id=87&jezik=>, 17. 11. 2009.)

⁴¹ Jakob Missia se je rodil 30. junija leta 1838 v Hrastju - Mota in umrl 24. marca leta 1902 v Gorici. Po študiju v Gradcu in Rimu je bil leta 1863 posvečen v duhovnika. Kasneje je opravljal službo škofovskega tajnika in stolnega kanonika, dokler ni bil leta 1884 imenovan za ljubljanskega knezoškofa. V Ljubljani je ostal vse leta 1898, ko je bil prestavljen v Gorico. Leto kasneje je bil imenovan za kardinala. (http://sl.wikipedia.org/wiki/Jakob_Missia, 17. 11. 2009.)

shod eno leto po volitvah. Nastala je stranka, ki se je kasneje (1905) preimenovala v Slovensko ljudsko stranko, njena vodilna politična sila je bila duhovščina.« (Rakuša, 2007, str. 18).

V socialnem in gospodarskem programu se je zavzela za kmeta in izboljšanje njegovega statusa. Tudi delavstvu je želela izboriti boljši položaj. Poudarjala je enakopravnost slovenskega naroda z drugimi in se zavzemala za slovenski jezik v šoli in uradih. Vendar je hkrati želela ljudstvo obvarovati liberalizma in ga ohraniti v zvestobi katoliškim načelom, v pokornosti Bogu, Cerkvi, cesarju in državi (Gestrin in Melik, 1966; povz. po Rakuša, 2007, str. 19).

Da je bil odnos že v sami slovenski Cerkvi dovolj pereč, nakazujeta dva koncepta, Krekov katoliški in socialni koncept ter Mahničev »katoliško konzervativni«, ki smo ga že omenjali. Oba koncepta sta vplivala tudi na stališča do temeljnih obravnavanih problemov: narod, parlamentarna demokracija, suverenost ljudstva.

Kasneje, kot pravi dr. Peter Vodopivec, po prvi svetovni vojni prevlada Mahničev katoliški politični konzervativizem (Pelikan, 1997, str. 14).

Janez Juhant v svojem prispevku Slovenske stranke in nacionalna enotnost za zbornik *Dom in svet*⁴² zapiše, da je bila zgodovina Slovincem manj naklonjena kot drugim narodom pri oblikovanju nacionalne enotnosti, in da smo Slovenci bili dolgo obremenjeni s svojimi regionalnimi ujetostmi. »Prvo oblikovanje slovenskih strank v drugi polovici prejšnjega stoletja pa je že zaznamovano z ideološkimi boji, pogojenimi s postavljanjem ideološkega pred narodnimi interesi.« (Juhant, 1993, str. 206.)

⁴² *Dom in svet* je bil slovenski literarni mesečnik, ki je izhajal med leti 1888 in 1944. Nastal je kot zabavno-poučni list za katoliške bralce, pozneje se je razvil v izrazito literarno revijo. V Ljubljani ga je ustanovil filozof in teolog Frančišek Lampe in ga urejal do smrti (1900). Revija je bila izrazito katoliška, a je predstavljala strpnost do del katoliške kulture. Urednikovanje Izidorja Cankarja (1914–1919) pomeni prelomnico v konceptu revije: iz ozke katoliške estetike jo je dvignil na širšo estetsko in svetovnonazorsko raven. V hudo krizo je revija zašla 1937, ko je Kocbek v njej objavil članek *Premišljevanje o Španiji*. Katoliški vrh je začel gonjo proti reviji in članku; uredništvo z glavnim urednikom Francetom Koblarjem (1933–1937) je odstopilo in revija leto dni ni izhajala (od aprila 1937 do aprila 1938). Nato je revijo urejal dr. Jože Debevec, potem Anton Dokler, v začetku 1939 pa je prevzel uredništvo dr. Tine Debeljak. Revija je po krizi 1937 izgubila več pomembnih sodelavcev. Med vojno so mnogi od tistih, ki so po krizi 1937 reviji še ostali zvesti, ji stali ob strani ali pa se pridružili nasprotnikom narodnoosvobodilnega gibanja oz. komunistične revolucije. (http://sl.wikipedia.org/wiki/Dom_in_svet, 23. 11. 2009).

Na drugi strani pa Dragoš v svojem članku zapiše, da se je podobno stanje nadaljevalo skozi celotno prvo polovico 20. stoletja. »Kaj je torej ostalo od I. katoliškega shoda? Ostala je versko-politična aktivizacija katolištva, v kateri sploh ni bilo več jasno, kaj je versko in kaj politično, kaj je cerkveno in kaj državno, kaj osebno in kaj institucionalno. Ostala je manifestacija in idejni fanatizem, ki ga je brezkompromisno uvedel že Mahnič, ohranjal pa Ušeničnik. To je bila temeljna značilnost oficialnega katolicizma skozi celotno prvo polovico tega stoletja. Katoliki, ki so ravnali drugače, niso mogli drugače, kot da so postali oponenti (od tod usodne konfrontacije med katoliškimi akterji, zlasti od dvajsetih let naprej).« (Dragoš, 1996, str. 28.)

Podobno opisuje politično neenotnost in razdeljenost Slovencev Ivo Jevnikar, ki v reviji Dom in svet oriše dogodke, ki so se dogajali na Primorskem. A kljub vsemu navede primer, ki je v prvih povojnih letih kazal enotnost za skupne manjšinske interese. Kaplan Peter Šorli⁴³ naj bi 19. novembra 1949 kot tajnik takratne Slovenske krščansko socialne zveze dosegel skupno stavko vseh šolnikov proti odpustu nekaterih učiteljev na Tržaškem (Jevnikar, 1993, str. 215).

Da je bil odnos med državo in Cerkvijo po vojni pereč, je po Repetovem mnenju vplivalo dogajanje med obema vojnama in med drugo svetovno vojno. Na eni strani je katoliška Cerkev oz. katoliški tabor spodbujal politično in ideološko polarizacijo, na drugi strani pa je bila izpostavljena težnja komunistične partije, da izvede revolucijo (Repe, 2003, str. 52). V tridesetih letih je bila komunistična partija marginalizirana politična skupina, ki je delovala v ilegali. Kljub temu je bil strah pred komunisti prisoten, predvsem pred njihovo ideologijo. O takratnem razpoloženju in ideološki polarizaciji pa priča članek v reviji Domoljub iz leta 1936. »Polarizacija se je sicer med Slovenci začela že prej, konec 19. stoletja, ko je katoliški tabor pod vplivom filozofa dr. Antona Mahniča javno življenje v slovenskih pokrajinah hotel uravnati po načelih ekstremnega katolicizma.

⁴³ Peter Šorli se je rodil 19. januarja 1902 v Grahovem ob Bači in umrl 14. julija 1988 v Trstu. Kot duhovnik je med leti 1927 in 1943 deloval na zasedenem slovenskem ozemlju. Italijani so ga preganjali zaradi delovanja v prid Slovencev, saj je pridigal in učil v slovenščini, razdeljeval slovenski verski tisk, zavračal italijanske ukaze ... Nekateri Slovenci iz vrst partizanov pa so ga v času vojne preganjali pod pretvezo, da je organizator »izdajalske domobranske vojne«. Zato je pobegnil v Trst, kjer se je pridružil prozahodnemu odporniškemu gibanju. 2. oktobra 1944 so ga zajeli Nemci in ga 13. novembra poslali v KZ Dachau (http://sl.wikipedia.org/wiki/Peter_Sorli, 24. 11. 2009).

Klasični politični spopad med liberalnim in katoliškim taborom se je v času med obema vojnama postopoma spreminjal v spopad med levico in desnico.« (Prav tam, str. 53.)

Lahko rečemo, da so bile slovenske stranke, v začetku 20. stoletja, zaznamovane z ideološkimi boji, kar pa je kasneje med obema vojnama spretno izkoristila marginalna stranka komunistov in se spretno »zavihtela« na oblast po drugi svetovni vojni.

»Radikalizirala ga je komunistična partija (KP), ki je v narodovo strankarsko življenje vnesla svojo logiko ukinjanja vsega, kar se zoperstavlja njenim interesom, ki niso bili narodni, ampak ideološki: totalno s komunizmom zavladati deželi. Ker ji je to uspelo, se je strankarsko življenje ustavilo, s tem pa je bila izključena možnost, da bi se razvijal narodni konsenz ob oblikovanju strank.« (Juhant, 1993, str. 206.)

Težave in nejevolja proti komunizmu se niso pojavljali samo znotraj slovenskega prostora, temveč so se kazali tudi v sosednjih deželah.

V Evropi so se že kazali zametki revolucionarnih razmer, ki jim je bila priča že Rusija z oktobrsko revolucijo. Katoliška Cerkev je komunizem smatrala za edinega resnega nasprotnika. Tako se je tudi papež Pij XI. v tridesetih letih odzval z enciklikama, kjer je označil komunizem za prvo zlo. Prav tako je bilo vsakršno sodelovanje s komunisti označeno za greh (Prav tam, 1993, str. 206).

Zanimiva je primerjava Jožeta Pirjevca. V svojem delu »Jugoslavija« piše: »Pri tem ne gre pozabiti tudi na socialni nauk Cerkev, ki ga je leta 1931 izrazil papež Pij XI. v svoji encikliki *Quadragesimo anno*⁴⁴ in je bil močno zakoreninjen v slovenskem izročilu. Izhodišče ideološke premise, ki so navdihovale papeža in jugoslovanske komuniste pri zamisli o delavskem samoupravljanju, so bile različne, cilj pa je bil isti: ustvariti nekonfliktno družbo, ki bi bila sposobna razvijati medčloveške odnose bolje kot kapitalizem ali socializem stalinističnega kova.« (Pirjevec, 1995, str. 209).

⁴⁴ *Quadragesimo anno* je okrožnica oz. enciklika, ki jo je zapisal papež Pij XI. na podlagi že pred leti zapisan enciklike *Rerum novarum*. Govori o delavcih, o odnosu do dela, blaginji in revščini.

Mnogi cerkveni dostojanstveniki so se teh okrožnic držali tudi med drugo svetovno vojno in so vidno delovali proti OF. Benedik v knjigi Zgodovina katoliške cerkve še bolj podrobno opiše situacijo v času med drugo svetovno vojno in našteje nekaj vzrokov, zakaj Cerkev takrat ni bila pripravljena na sodelovanje s Protiimperialistično fronto, kasneje preimenovano v Osvobodilno.

- Glavni motor OF je bila komunistična partija, ki je bila v svojih temeljih ateistična in je zavračala osebno odgovornost ter človekovo svobodo.
- Cerkev je v številnih listinah od leta 1846 naprej obsodila socializem in komunizem.
- OF je 16. septembra 1941 razglasila izključno pravico do vodenja boja proti okupatorju. To pomeni, da je bil izdajalec, kdor ni deloval z OF.

Med drugo svetovno vojno je prišlo tudi do številnih usmrtitev katoliških duhovnikov, ki jih pojasnjujejo naslednje Kardeljeve besede Ivanu Mačku, jeseni 1942: »Duhovne v četah vse postreljajte!« (povz. po Benedik idr., 1999, str. 529).

To tudi nakazuje razvoj dogodkov po drugi svetovni vojni, ko je bila Cerkev politično onemogočena in potisnjena v ozadje z močjo ustrahovanja in številnimi sodnimi procesi (npr. škofu Rožmanu, ki so mu očitali kolaboracijo). Gotovo lahko rečemo, da se znotraj Cerkve kaže pomanjkanje politične razgledanosti in diplomacije v določenih primerih, npr. maša na ljubljanskem stadionu pred domobransko prisego.

Vse dogodke v povezavi s Cerkvijo je oblast s pridom izkoristila. Tako je npr. povojna politika novega slovenskega (in jugoslovanskega) vrha do Cerkve izhajala iz ideoloških razlogov, pa tudi z aktualnega stanja, češ da se v svetu krepi vloga Vatikana. Oblast s poveljujočim Titom je kazala namero, da bi katoliška Cerkev postala avtokefalna, s tem pa prekinila vse stike z rimskim papežem (Repe, 2003, str. 58).

»V splošnem je v zadnjem času naša borba dosegla precejšen uspeh, tako da se je en del klera, predvsem višjega klera, demoraliziral in začel govoriti o slovenskem episkopatu, ki ne bi bil vezan na Vatikan, ampak pogodbeno vezan na državo. Zato je s to borbo treba sistematično nadaljevati.« (Zapisnik seje komisije za agitacijo in tisk, 1952.)

Cerkev je za komunistične oblasti postala najnevarnejši nasprotnik. To se je kazalo v različnih ukrepih: političnih, ideoloških, administrativnih, sodnih, ekonomskih.

Ob koncu vojne je kaj hitro reagirala tudi jugoslovanska škofovsko konferenca, ki je s pismom obsodila ukrepe nove oblasti. Zahtevo po vrnitvi nacionaliziranega imetja, svobodi katoliškega tiska, ohranitvi verouka in katoliških šol, karitativnih dejavnosti je nova oblast interpretirala kot zahtevo po dominantni vlogi Cerkve in opravičenju kolaboracije. To pismo je oblast izkoristila za obračun s Cerkvijo. Kar dokazuje že omenjena izjava (glej str. 27) enega izmed vidnejših slovenskih politikov po vojni, Matija Mačka, o aktivnosti duhovščine in številu podatkov o njih, da bodo lahko obsojeni (Repe, 2003, str. 61). »Številni predstavniki Cerkve na Slovenskem so bili po koncu druge svetovne vojne obsojeni na visoke kazni, celo na smrtne, ker jim je »ljudska oblast« očitala, da so v letih 1941 do 1945 sodelovali z okupatorji in s tem izdali slovenski narod. Komunističnim nasprotnikom Cerkve sploh ni šlo za to, da bi iskali resnične izdajalce, temveč za to, da bi v očeh vernikov onemogočili Cerkev kot edino še preostalo organizacijo, ki je nasprotovala komunističnemu režimu oz. komunistični ideologiji in ki je imela velik vpliv.« (Griesser - Pečar, 2009, str. 93).

Jugoslavija je vse do leta 1948, do spora z Informbirojem, tesno sodelovala s Sovjetsko zvezo. Kasneje pa je vodila neodvisno politiko in skušala sodelovati z zahodnimi državami ter samostojno razvijala socializem (Stopar, 2008, str. 11).

Po letu 1950 so se začele stvari spreminjati, saj so administrativne in sodne ukrepe proti Cerkvi vedno bolj zamenjevale politične metode boja (Repe, 2003, str. 63).

»Tovariš Kozak misli, da je osnovno voditi boj z Vatikanom, ker ima največje zaledje in predstavlja skrajno reakcijo. Treba je spremljati vse, kar se zbira med drobno buržoazijo, ki širi te vesti, tudi med delavce in druge. Takoj reagirati na vse pojave preko radia, tiska in ustne propagande.« (Zapisnik 1. seje AGITPROP-a, 1950.)

Odnos med Cerkvijo in državo pa se je še bolj zaostрил s prekinitvijo stikov Jugoslavije z Vatikanom, ukinitvijo verouka v šolah (1952) in izključitvijo Teološke fakultete iz takratne ljubljanske univerze.

»Verouk po šolah ne narašča (mnenje tovariša Regenta), vendar se razpravlja o tem, če ne bi bilo bolje, da imajo oni duhovniki, ki to že ilegalno delajo verouk v cerkvi, če imajo za to dovoljenje ljudske oblasti.« (Zapisnik 2. seje AGITPROP-a, 1950.)

Na drugi strani pa so po večini izpustili zaprte duhovnike in dovolili začetek izhajanja verskega tiska Družina (Repe, 2003, str. 64), čeprav je bil ta izredno omejen in cenzuriran. O verskem tisku večkrat poročajo tudi na sestankih CK, tako lahko preberemo:

»Ves verski tisk, ki legalno izhaja kot uradna glasila ordinariatov obeh škofij, služi kot sredstvo za razširjanje sovražnih idej[...] Oba lista vodita ideološko in politično borbo v dokaj odkriti obliki in prikriti religiozni formi tudi borbo proti ljudski oblasti.« (Navodila AGITPROP-a, 1947.)

O zanimivi izkušnji pri raziskovalnem delu in iskanju verskih časopisov v obdobju po drugi svetovni vojni zapiše Jaklitscheva: *»[...] Cerkev praktično ni imela publikacije, ki bi jo v tem času redno izdajala. Še tisto, kar je prišlo iz tiskarn, pa je bilo zaradi strogih pravil, cenzure in sankcij v največji meri omejeno zgolj na verske vsebine.«* (Jaklitsch, 2009, str. 97).

Aktivnosti KPJ in KPS so bile naravnane tako, da so skušale zmanjšati kakršenkoli vpliv Cerkve na verno prebivalstvo. Metode represije je izvajala UDBA (Griesser - Pečar, 2006, str. 156). Tudi ustanovitev Ciril-Methodovega društva (CMD) je bila namenjena razdelitvi katoliške Cerkve v Sloveniji in ustvariti avtokefalno slovensko Cerkev.

4.3.2 Cerkev in njen »politični« razvoj po letu 1960

V RKC se je z II. vaticanskim koncilom, ki je trajal od leta 1962 do leta 1965, spremenil pogled in na novo definiral nekatere »preživete« vzorce delovanja RKC do takrat. S koncilom je tako postavila na novo odnos do družbe, do drugih verskih skupnosti, do politike, do laikov vernikov in do neverujočih.

Ivan Štuhec v svoji knjigi Cerkev – sveta in prekleta zapiše: »Katoliška Cerkev se na II. vaticanskem koncilu odloči, da ideološko blokado zapusti in da se sooči z različnimi zgodovinskimi pojavi na odprt način.« (Štuhec, 2005, str. 58.) Navzočnost Cerkve v svetu se bistveno spremeni. Tudi cerkvena merila postajajo z II. vaticanskim koncilom bolj občutljiva in sprejemljiva. Odnos RKC do narave, družbe, vernikov laikov so podrobneje zapisana v Koncilskih odlokih. Svoja mišljenja pa cerkveno učiteljstvo⁴⁵ podaja tudi v okrožnicah⁴⁶, kjer obravnava različna vprašanja, s katerimi se sooča tako sama družba kot cerkvena skupnost. Cerkveni dostojanstveniki pogosto opozarjajo na spremembe in težave v družbi. Zato ni nenavadno, da je tudi Pavel VI. opozoril na previdnost, ki je bila izražena že v okrožnici Rerum Novarum, da ne nasedemo totalitarnim idejam. Kristjan v družbi bo po njegovem mnenju deloval v dobrobit bližnjega in ne bo opustil službe bratom. Na poti, ki si jo bo svobodno izbral, bo uveljavljal posebni delež, ki ga kristjani prispevajo za izboljšanje družbe.« (Štuhec, 2005, str. 59.)

Podpis protokola Jugoslavije z Vatikanom 1966 je omogočil razcvet verskega tiska (Griesser - Pečar, Družina, 2005). Kljub še vedno strogi cenzuri, ki je dovoljevala samo pastoralno vsebino, je oblast še vedno skušala s spremenjenim načinom vplivati na ljudi v lastnih vrstah (krepiti načelen odnos partijcev do religije). Boj proti religiji je skušala voditi v okviru boja proti predsodkom. Zato v slovenskem prostoru ni prišlo do vidnejših sprememb niti po novo objavljenem

⁴⁵ Cerkvenemu učiteljstvu pripada obvezujoče razlaganje svete dediščine vere (KKC, 2006, str.25). Njegova naloga je oznanjati vero, ki jo je potrebno verovati in uresničevati v življenju (KKC, 2006, str. 142).

⁴⁶ Okrožnica ali enciklika je v prvotnem smislu pomenila zvitek, ki je bil poslan vsem cerkvam znotraj nekega specifičnega okolja stare krščanske cerkve. Ta beseda je bila v preteklosti uporabljena za pismo, ki ga je poslal katerikoli škof. Beseda je latinska (*encyclia*), izvorno pa prihaja iz grščine "en kyklo, év κύκλω", ki pomeni vesplošno. RKC v glavnem besedo enciklika, okrožnica uporablja za t. i. papeške okrožnice, enciklike (npr. okrožnica *Humanae vitae*, *Mysterium fidei* ...).

zakonu o pravnem položaju verskih skupnosti leta 1976. Za vodilna mesta je kandidat moral imeti moralno-politične kvalitete, zavrnjena je bila zahteva po »nevtralni« šoli. Poudarjalo se je, da vernost in učiteljska služba nista združljivi. Vera je zasebna stvar. Cerkev pa nima mesta v javnosti. Kar je po zakonu pomenilo, da Cerkev ne more imeti podobnih struktur kot država (karitativne organizacije, šole). Če pogledamo na zakon še s praktičnega vidika, zakon uveljavlja pravilo, da kandidat, ki je vernik kakršnekoli veroizpovedi, ni primeren za opravljanje dela na vodilnih ali vidnejših položajih v družbi.

Na drugi strani pa različni avtorji v knjigi Razvoj cerkvenih šol v postsocialističnih družbah opisujejo, da Slovenija kot Poljska in Madžarska pripada latinskemu (katoliškemu) religijskemu vzorcu⁴⁷, za katerega je značilna dominantna pozicija RKC. »Ta vzorec označuje zgodovina konflikta med Cerkvijo in državo.« (Rakar, 2007, str. 64.) Pri tem naj bi bila pomembna dva dejavnika, in sicer tradicija političnega katolicizma⁴⁸ in tradicija liberalne laičnosti, ki zagovarja ločevanje cerkve od države.

Sociološki teoretiki družbenega izvora pravijo, da je prevlada določenega sektorja v družbi pogojena z vzorci zgodovinskega razvoja. Slednji naj bi oblikovali in pogojevali razvoj posameznih sektorjev⁴⁹ v določenem času in prostoru (Prav tam, str. 24).

Z razumevanjem tega sta se ukvarjala Gabriel in Grosse Kracht. V svoji analizi Cerkev v zasebnem neprofitnem sektorju sta ugotavljala razvoj Cerkve v obdobju 19. in 20. stoletja. Ta razvoj sta imenovala modernizacijski proces. Znotraj le tega pa naj bi Cerkev ubrala tri poti, glede na različne okoliščine in pogoje v posameznih nacionalnih okvirih⁵⁰ (Prav tam, str. 25).

⁴⁷ Marjan Smrke v svoji knjigi Religija in politika omenja latinski katoliški religijski vzorec (Ljubljana, 1996).

⁴⁸ Tradicija političnega katolicizma (po Fleretu, v Rakar, 2007) izhaja iz prepričanja, da ima Cerkev pravico vzgajati svoje pripadnike na področju sekularnih zadev, vključno s politiko.

⁴⁹ Sektor: avtorica sektor razume kot organizacijo oz. kot »režim«; vsak režim (po Salomonu in Anheier, v Rakar, str. 24) je zaznamovan s specifično vlogo države, s specifično pozicijo zasebnega neprofitnega sektorja in reflektira specifično konstelacijo vzvodov moči v družbi.

⁵⁰ Gabriel in Grosse Kracht mislita z besedno zvezo nacionalni okviri religiozno homogenost ali nehomogenost družbe, stopnjo industrializacije, urbanizacije in sekularizacije družbe.

V knjigi so zapisane sledeče trditve o treh poteh:

- V nekaterih družbah z večinsko katoliško populacijo, s šibko državo in močnimi vplivi stare aristokratske tradicije in nizko stopnjo industrializacije je moderni konflikt med sekularno državo in tradicionalno vlogo cerkve neizrazit. Cerkev tako ohranja močno vlogo na področju zasebne neprofitne produkcije (prim. Italija).
- Druga pot je družba z močnim buržuaznim razredom in močnim vplivom idej razvetljenstva, visoko stopnjo industrializacije. V njej se vzpostavi močna sekularna država, ki se bori proti tradicionalnem vplivu Cerkve. Tu nastajajo močne ideološke napetosti (prim. Francija).
- Tretja pot pa je nastala pod močnim vplivom reformacije in procesom pluralizacije krščanstva (prim. Nemčija, Nizozemska).

Po kateri poti je potekal oz. poteka razvoj v slovenskem prostoru je težko reči, saj ne moremo v celoti primerjati značilnosti držav severno in zahodno od nas z našim, slovenskim razvojem. Velik vpliv na razvoj pri nas in drugod po Evropi v 20. stoletju je gotovo v preteklosti imela oblast, v slovenskem prostoru do osamosvojitve komunistična. K padcu režimov po Evropi pa so veliko pripomogla različna gibanja in združenja.

4.4 Osamosvojitvena gibanja v devetdesetih letih

Ob padcu režima v Sloveniji in številnim osamosvojitvenim dejanjem, ki smo jih zapisali že v zgodovini na Slovenskem v prejšnjih poglavjih, so se počasi odpirali tudi arhivi. Številni dokumenti so postali znani in s pomočjo medijev dani v javnost. V tistem obdobju se je veliko govorilo o načinu in metodah delovanja komunističnega režima in oblasti v Jugoslaviji. Kot navaja Ivan Štuhec v prispevku Cerkev na Slovenskem, je (razvidno iz objav zapisnikov tajnih organov totalitarnega družbenega reda iz obdobja osemdesetih) Cerkev vse od podpisa protokola med Svetim sedežem in jugoslovansko državo leta 1966 postopoma in vztrajno, z uveljavljanjem človekovih pravic, rahljala in načenjala totalitarni družbeni red. Njene aktivnosti je spremljala Minikoordinacija, ki je odločala o vsem (Benedik idr., 1999, str. 543).

V slovenskem cerkvenem prostoru so se pojavljali številni intelektualci, ki so študirali v tujini (Anton Stres, Franc Rode idr.). Vse pogosteje so se pojavljali v množičnih občilih, spodbujali so številne teološke tečaje, izobraževanja. Alojzij Šuštar, ki je na področju uveljavljanja RKC v Sloveniji imel gotovo najpomembnejšo vlogo, je s svojim značilnim mirnim pristopom navzočnost Cerkve opredelil kot: »Cerkev v naši družbi ne išče in ne mara nobene oblasti na svetnem področju. Ne želi si nobenih privilegijev in spoštuje avtonomijo svetne družbe, želi le služiti človeku in svobodno oznanjati evangelij ...« (povz. po Benedik idr., 1999, str. 544.)

V obdobju novih škofovskih imenovanj (Šuštar, Kramberger, Pirih) pa si je Cerkev počasi prizadevala izboljšati položaj vernika. Tako so prvi znaki prizadevanja gotovo bili leta 1987 praznovanje božiča kot dela prostega dne. Sčasoma pa so bili omogočeni obiski slovenskih škofov po bolnišnicah, domovih za ostarele in ostalih socialnih institucijah.

Slovenski škofje so v svojih pastirskih pismih jasno podprli nastajanje demokratične družbe. Kljub številnim težavam na političnem državnem parketu, je Cerkev jasno stala za načeli pravičnosti. V tem obdobju je večkrat svoje mnenje podala tudi Komisija pravičnost in mir, ki je predvsem v obdobju priznanja Slovenije imela pomembno vlogo, da je bila Slovenija tudi mednarodno priznana.

Zapleti med novo demokratično državo Slovenijo in RKC so se pričeli že med pripravami na novo ustavo, saj v ustavi⁵¹ 55. člen govori o uravnavanju rojstev s strani posameznika oz. svobodnem odločanju o rojstvih otrok.

»Odločanje o rojstvih svojih otrok je svobodno. Država zagotavlja možnosti za uresničevanje te svoboščine in ustvarja razmere, ki omogočajo staršem, da se odločajo za rojstva svojih otrok.« (55. člen URS⁵².)

Zapleti pa so se pojavili tudi na področju novega verskega zakona in denacionalizacije. Zakon o vrnitvi premoženja je bil sprejet leta 1991. Podržavljeno premoženje se vrne praviloma v naravi. Če to ni mogoče, pa v obliki odškodnine (Cerkev in država, 2000, str. 328).

Cerkev ima v primerjavi z drugimi verskimi skupnostmi v dejanskem pogledu v slovenskem prostoru najdaljšo zgodovino, podatki o številu pripadnikov pa so bili ob zadnjem popisu prebivalstva nad 60 %. Zato jo marsikdo imenuje religija okolja. V preteklosti je zakon o pravnem položaju verskih skupnostih določal (sprejet je bil v osemdesetih letih), da je izpovedovanje zasebna stvar. Nov zakon⁵³, sprejet v državnem zboru februarja 2007, pa izpovedovanje vere opredeljuje kot svobodno tako v zasebnem kot javnem življenju.

»Izpovedovanje vere in drugih opredelitev v zasebnem in javnem življenju je svobodno.

Nihče se ni dolžan opredeliti glede svojega verskega ali drugega prepričanja.

Starši imajo pravico, da v skladu s svojim prepričanjem zagotavljajo svojim otrokom versko in moralno vzgojo. Usmerjanje otrok glede verske in moralne vzgoje mora biti v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo ter z njegovo svobodo vesti, verske in druge opredelitve ali prepričanja.« (41. člen URS.)

Pogosto prihaja do nesoglasij tudi zaradi nejasnih informacij, ki jih posredujejo sredstva javnega obveščanja, o katerih bomo spregovorili v nadaljevanju.

⁵¹ <http://www.dz-rs.si/?id=150&docid=28&showdoc=1>, 3. 1. 2010.

⁵² URS – Ustava Republike Slovenije, sprejeta na Skupščini Republike Slovenije, v Ljubljani, 23. decembra 1991, spodaj podpisani predsednik dr. France Bučar.

⁵³ Uradni list RS, št. 14/2007 z dne 16. 2. 2007 (8. 3. 2010).

5 SREDSTVA JAVNEGA OBVEŠČANJA

Posamezniku je dandanes omogočeno ne le hitro komuniciranje s pomočjo telefonov, temveč lahko do različnih informacij o dogodkih, ki se dogajajo po svetu, dostopa z lahkoto in hitro. Že samo spletni portal omogoča ažurnost informacij. Temu trendu se želi približati tako tiskani kot tudi avdio-vizualni mediji, ki dnevno poročajo o dogodkih.

O medijih oz. sredstvih javnega obveščanja spregovori RKC tudi na II. vatikanskem koncilu. Še posebej se te teme dotakne v odloku *Inter mirifica*, kjer jih pojmuje kot »čudovito iznajdbo tehnike« in zapiše, da Cerkev s posebno materinsko skrbjo sprejema in spremlja tiste, ki se obračajo v prvi vrsti na človekovega duha. Ter so odprli nova pota za lahko in hitro sporočanje vsakovrstnih vesti, misli in smernic. Posebej pa se odlikujejo taka sredstva, ki morejo po svoji naravi doseči ne le posameznike, ampak tudi množice ter nanje vplivati (*Inter mirifica*, 1963). Ta odlok v duhu nauka Rimokatoliške cerkve govori o pomembnosti vpliva medijev na posameznika in širšo družbo. Ti omogočajo potovanje določene informacije v najkrajšem možnem času. Podobno meni tudi Vid Pečjak, v delu *Psihologija množice*, o sodobnih komunikacijskih sredstvih in množičnih medijih. Pravi, da je z njimi mogoče v trenutku obvestiti prebivalstvo, kaj se dogaja in jih »zbohnati« skupaj. Opiše primer, ko je leta 1938 znani režiser Orson Welles z radijsko igro *Vojna svetov* spravil na cesto in v beg vsaj 100.000 ljudi (Pečjak, 1994, str. 26).

Naloga medijev je obveščanje poslušalcev, gledalcev in bralcev o dogajanju. S tem pa lahko vplivajo na mnenje posameznikov, skupnosti, družbe. Njihov vpliv je pogosto odločujoč, kar se kaže na različne načine, npr. kot slepo zaupanje in nekritično mišljenje (Prav tam, str. 26).

Vrednotenje dela medijev je torej nujno potrebno. Pomembno je, da kritično ocenjujemo sporočila, ki so nam posredovana. Gotovo to lahko storimo veliko lažje, če opazujemo, ali mediji ohranjajo čut za človekovo dostojanstvo in dostojnost poročanja. Prav tako pa se moramo zavedati, da lahko mediji postanejo podaljšana

roka lastnikov ali nosilcev oblasti (Štuhec, 2000, str. 110). Zato obstaja stalni konflikt med novinarsko avtonomijo⁵⁴ in lastniki ali nosilci oblasti.

Podobno s slednjo mislijo zapiše tudi Pečjak, ko pravi: »Do neke mere drži, da obvladuje množice tisti, ki poseduje množične medije. Ni čudno, da se totalitarni in populistični režimi najprej polastijo medijev.« (Pečjak, 1994, str. 26.)

Sredstva javnega obveščanja so, kot pravi Pierre Bourdieu v svoji knjigi Na televiziji, »netilci ognja, ob koncu pa gasilci« (Bourdieu, 2001, str. 56). Navede »pospešeni« primer umora neke deklice, ki se je zgodil v francoskem mestu. Najprej se o tem razpiše lokalni časopis, v zadevo se vmešajo še lokalni politiki. Avtor nadaljuje : »Iz tega pospešenega posnetka vidimo, kako lahko mediji, če delujejo kot informacijsko sredstvo mobilizacije, pomagajo vzpostaviti neko sprevrženo obliko neposredne demokracije, ki izbriše distanco do naglice, distanco do kolektivnih strasti, ne nujno demokratičnih, ki jo običajno zagotavlja relativno avtonomna logika političnega polja.« (Prav tam, str. 57.) Mediji tako lahko določeno informacijo preprosto »napihnejo« že samo s tem, da ji dajo večji poudarek, da uporabijo besede, ki to napihnenost podkrepijo. Takšno delovanje medijev ima na posameznika kratkoročen in daljnoročen vpliv. Slednji na posameznika močnejše vpliva. Gre za vpliv na verovanje, vrednote, vedenje v družbi, ki pa lahko v njej spremeni splošno sprejete kulturne norme (Raušl, 2003, str. 55). Še posebej je pomembno nemanipulativno poročanje, ki bi na kakršenkoli način zavajalo prejemnike različnih, vsakodnevnih informacij. Gotovo pa je poročanje odvisno od številnih dejavnikov, eden izmed njih je vsekakor avtonomija.

»Stopnja avtonomije nekega sredstva obveščanja se nedvomno meri po deležu njegovih prihodkov, ki izvira iz oglaševanja in državne podpore, pa tudi po stopnji koncentracije oglaševalcev.« (Bourdieu, 2001, str. 62.)

Razne oblasti, zlasti pa vladni organi, delujejo s pomočjo ekonomskih prisil, ki so jih sposobni izvajati, in vseh tistih, ki jim jih omogoča monopol nad legitimnimi

⁵⁴ Avtonomija sporočevalca ne pomeni v prvi vrsti, da sme prikrojiti sporočilo pa svojem okusu, po svoji politični orientaciji ali kakršnikoli nazorski pripadnosti. Avtonomija pomeni, da sme in mora vsak dogodek in problem osvetliti iz vseh možnih zornih kotov. Ko je opravljen ta prvi korak, je dovoljen tudi drugi, ki pa spada v področje komentarja ali drugih literarnih vrst, za katero se predpostavlja subjektivni pristop (Štuhec, v Nagovor predstvanikov sredstev družbenega obveščanja – 23. 1. 1997).

informacijami – zlasti nad uradnimi viri. Ta monopol predstavlja orožje v boju, v katerem se spopadajo z novinarji in poskušajo manipulirati z informacijami ali z akterji, ki naj bi te informacije posredovali. Mediji, na drugi strani, pa si prizadevajo manipulirati z imetniki informacij, da bi dobili te informacije in si zagotovili ekskluzivnost. Izredna simbolna moč se kaže pri pomembnih državnih veljakah, ki s svojim delovanjem, odločitvami in intervencijami v novinarskem polju določajo dnevni red in hierarhijo dogodkov (Prav tam, str. 63).

Svoboda medijev je zmeraj aktualen pojem in predmet raziskav. Takšne raziskave statistično ne govorijo samo o pritiskih na delovanje sredstev javnega obveščanja, temveč nakazujejo na neke skrite oz. latentne dejavnike v družbi, ki jih je s spretnostjo moč zakriti.

5.1 Avtonomnost medijev

Mediji so oblikovalci javnega mnenja in predstavljajo enega od stebrov politične moči, zato težko govorimo o popolni avtonomnosti medijev. »Boj za vpliv nad njimi ostaja prvovrstna politična naloga vsakega političnega subjekta.« (Kovačič Peršin, 2000, str. 6) Javno mnenje je močno orožje v rokah oblasti, celo močnejše od kapitala. Mediji imajo velik vpliv, saj s posredovanjem informacij odpirajo javne razprave, vplivajo na javno mnenje in posledično tudi na odločitve posameznika. Po mnenju Kovačič Peršina se v Sloveniji srečujemo s trojno odvisnostjo javnih občil: politično odvisnostjo, odvisnostjo od kapitala in odvisnost od kritičnega mišljenja oz. manipuliranja (Kovačič Peršin, 2000, str. 7). Predvsem zaradi omejitve medijev, da ti širijo pozitivno sliko o delovanju, načrtih, dobrih in slabih straneh bodisi politike bodisi tistih, ki ustvarjajo kapital. Če bi želeli razlikovati med mediji, med odvisnimi in neodvisnimi, bi imeli danes nemalo težav. Lažje, kot je zapisala Raušlova, je razlikovati med njimi pred padcem berlinskega zidu. Mediji so bili v tistem obdobju, v bivših komunističnih državah, namenjeni promoviranju vladnih ciljev in so hkrati imeli status podaljšane roke državne oblasti. Na podlagi slednjega pa je bila opravičena cenzura informacij, tako informativnih kot izobraževalnih, razvedrilne narave (Raušl, 2003, str. 60).

Viktor Blažič, svobodni novinar in publicist, v enem izmed intervjujev⁵⁵ v časopisu *Slovenec*⁵⁶ pravi, da je prva zapoved za slehernega, ki se ukvarja z javnim obveščanjem, spoštovanje dejstev. To pomeni, da bi mediji oz. novinarji delovali avtonomno, brez prisile ekonomskih sredstev. Hkrati pa to pomeni zavezanost k resnici. V Jugoslaviji je bil novinar družbenopolitični delavec, ki je

⁵⁵ Intervju z Viktorjem Blažičem z naslovom »Novinarji naj odkrivajo resnico« je bil javnosti posredovan 26. 3. 1994, str. 28.

⁵⁶ *Slovenec* je bil časnik političnega katolicizma na Slovenskem. Začel je izhajati leta 1873. Izhajal je v Ljubljani kot 'Političen list za slovenski narod'. V letih 1888–1896 je izdajal prilogo *Domoljub*, 1924–1932 pa prilogo *Ilustrirani Slovenec*. V bolj demokratičnem ozračju razvoja SLS in pod sposobnimi uredniki (dvajseta leta) je dosegal zavidljivo časnikarsko raven in v tem prekašal liberalna *Slovenski narod* in *Jutro*. Med uredniki so bile številne pomembne osebe iz slovenskega političnega in kulturnega življenja; med drugimi: Andrej Kalan, Evgen Lampe, Izidor Cankar, Franc Smodej, Miha Krek, Alojzij Kuhar idr. Po drugi svetovni vojni je bil *Slovenec* ukinjen. Časnik z enakim imenom in podobno politično usmeritvijo je izhajal tudi v samostojni Sloveniji do leta 1996. Povzeto po <http://sl.wikipedia.org/wiki/Slovenec>, 27. 12. 2009

bil privržen idejam marksizma in leninizma. Novinar je bil moralno politično odgovoren s spoštovanjem rdeče izkaznice ZKJ, odzivom na partijsko odgovornost in samokritičnostjo (Košir, 2003, str. 80).

V naši ustavi je 39. člen, ki govori o svobodi izražanja. To je neposreden izraz posameznikove osebnosti v družbi. Prav tako pa je na podlagi slednjega možnost demantija⁵⁷. To omogoča že sama slovenska ustava s 40. členom o pravici do popravka in odgovora.

»Zagotovljena je svoboda izražanja misli, govora in javnega nastopanja, tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja. Vsakdo lahko svobodno zbira, sprejema in širi vesti in mnenja.

Vsakdo ima pravico dobiti informacijo javnega značaja, za katero ima v zakonu utemeljen pravni interes, razen v primerih, ki jih določa zakon.» (39. člen URS.)

»Zagotovljena je pravica do popravka objavljenega obvestila, s katerim sta prizadeta pravica ali interes posameznika, organizacije ali organa, in prav tako je zagotovljena pravica do odgovora na objavljeno informacijo.« (40. člen URS.)

O avtonomnosti medijev je govora tudi v knjigi Surovi čas medijev, v kateri Manca Košir meni, da so s postmoderno nastale nekatere tipične zahteve, kot npr. zanikanje temelja, resnice in objektivnosti, nasprotovanje normam in kritika kodeksov. Vse to naj bi poglobljalo krizo novinarske etike, mediji pa lahko delujejo »osvobojeno«. Novica kot konstrukt je proizvod za prodajo, kjer ni potrebe, da si pošten, objektiv, resnicoljuben, temveč dobičkonosen (Košir, 2003, str. 19).

⁵⁷ **Demánti** (fr.) pomeni preklicati, zanikati, zavrniti, ovreči (Bunc, 1998, str. 92). Pomeni razglasitev vesti ali trditve za neresnično. Običajno se uporablja v tisku, kadar želi neka oseba zanikati vest ali pa jo preklicati kot neresnično.

5.2 Televizija – najbolj razširjen in najvplivnejši medij

V tem delu bomo podrobneje spregovorili samo o televiziji kot enem izmed najbolj razširjenih in najvplivnejših medijev množičnega komuniciranja.

Televizija kot medij je t. i. semiotični⁵⁸ fenomen, saj tako z obliko novinarskega besedila kot z vsebino, omogoči verbalne in vizualne pomene. Televizijsko novinarsko besedilo je sestavljeno iz novinarjeve govorjene besede, zvoka in slike. Skupno z neverbalnim komuniciranjem omogoča gledalcem številne pomene (Laban, 2007, str. 9). Televizija je poseben in edinstven medij, ki zahteva specifičen način sporočanja in uporabe jezikovnih sredstev. Razlika med radijem in televizijo je ta, da slednja zahteva novo, prilagojeno obliko novinarskega besedila, ki omogoča kratko, jedrnato in takoj razumljivo besedilo, saj gledalec spremlja tudi dogajanje na sliki. Dogajanje na sliki je še posebej zgovorno v televizijskih dnevno informativnih oddajah, saj te dovoljujejo močno vizualizacijo (Laban, 2007, str. 23). Pomen slike je primarni televizijski jezik. Govor poročevalca, novinarja pa služi pojasnjevanju, tolmačenju prikazanega. Moč televizijskega govora je tako v tesni povezanosti z vizualnimi podobami, saj lahko okrepi, spodbudi ali povsem spremeni njihov pomen.

Voditelji pa so pozorni še na svoj govor, saj je televizijski (radijski) govor monolog pred nevidnim, umišljenim občinstvom. Njihov govor je zasnovan kot nagovor za posameznega gledalca (Laban, 2007, str. 91–93).

Kadar gre za televizijsko poročilo, kot npr. besedilo informativne zvrsti, to ne vsebuje komentarjev, mnenj, stališč novinarja. V Republiki Sloveniji (velja za RTV Slovenija) morajo na javni televiziji interni kodeks Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija⁵⁹ upoštevati in spoštovati vsi informativni programi ter tisti, ki uvrščajo v svoje oddaje tudi poročevalske zvrsti.

V nadaljevanju se bomo še posebej dotaknili zgodovine že omenjene RTV Slovenija in dnevno informativnih oddaj ter zakonodaje po drugi svetovni vojni na področju medijev.

⁵⁸ Beseda izhaja iz semiotike in označuje vedo o znakih.

⁵⁹ <http://www.rtv slo.si/poklicnamerila>, 11. 11. 2009.

5.3 Razvoj medijev po drugi svetovni vojni v Sloveniji

Komunistična partija je izkoristila takratne vojne in povojne razmere in se spretno inkorporirala v takratne družbene razmere. Da ji je to uspelo, je morala s pridom izkoristiti t. i. zmago nad okupatorjem, nacionalizacijo privatnega premoženja in s tem pospešeno industrializacijo. Pri tem so imeli, kot piše Biziljeva, neločljiv del tudi mediji.

»Televizije, njenega statusa in njenega odnosa do politike ter do oblasti ni mogoče razumeti, če ne razgrnemo povojnega družbenopolitičnega sistema oz. njegovega pojmovanja sredstev informiranja, ki se z leti sicer nekoliko transformira, morda »kultivira«, podobno kakor sam družbeni sistem, v svojem bistvu pa ostaja vseskozi enak.« (Bizilj, 2007, str. 51.)

5.3.1 Zgodovinska dejstva in zakonodaja

Oblast je sprejela zakon o tisku še pred vzpostavitvijo stalnih organov oblasti. Tako je bil sprejet zakon Ljudske skupščine demokratične federativne Jugoslavije (FDJ) dva meseca po končani vojni. Medtem ko je bila ustava preimenovane Federativne ljudske republike Jugoslavije (FLRJ) sprejeta šele januarja 1946. V njej je zapisano, da vsa oblast izhaja iz ljudstva in pripada ljudstvu (Prav tam, str. 51). Kljub temu, da je omenjen zgolj tisk, so zakon smiselno uporabljali tudi za radio, kasneje do novega zakona⁶⁰ tudi za televizijo.

»Tisk je v demokratski federativni Jugoslaviji svoboden. Nihče ne sme biti oviran v svobodnem izražanju svojih misli s tiskom, razen v primerih, ki jih določa ta zakon.« (Člen 1.)

In šesti člen, v katerem je zapisano kdo sme oz. kdo ima pravico biti izdajatelj, urednik ali stalni član uredništva.

Pravice, biti izdajatelj, urednik ali stalni član uredništva nima:

- 1. Kdor nima političnih in državljanskih pravic.*
- 2. Kdor je bil funkcionar ali vidnejši član v ustaških, četniških ali ljotičevskih organizacijah, v organizacijah bele ali plave grade ali v kakih drugih fašističnih organizacijah in skupinah v državi in inozemstvu in kdor je sodeloval s sovražniki ali z njihovimi domačimi pomagači.*
- 3. Kdor je bil izdajatelj, urednik, vidnejši sodelavec ali pisec fašističnih, profašističnih knjig, časnikov ali drugih periodičnih ali neperiodičnih spisov.*
- 4. Kdor je v vojni dobi, tj. po 6. aprilu 1941 bil izdajatelj, urednik, vidnejši sodelavec ali pisec knjig, časnikov ali drugih period. Ali neperiodičnih spisov, ki so razpihovali narodnostno, plemensko, ali versko mržnjo ali razdor ali so podpirali delovanje zunanjih sovražnikov Jugoslavije. (Člen 6)*

⁶⁰ Prva podrobna pravila za področje radia so bila sprejeta 1955. Prvič je opredeljena vloga radia. Ta mora redno obveščati javnost o pomembnih dogodkih v družbenem in političnem življenju Jugoslavije in o pomembnih svetovnih dogodkih. Omenjena je tudi televizija. Za radio in televizijo veljajo tudi določila o tisku. Popravljeni zakon o tisku leta 1948 (novosti z uvozom tujega tiska) velja vse do leta 1960.

Od leta 1945 smo v jugoslovanski zgodovini priča dvakratnemu preimenovanju države in večkratni menjavi ustave. Številne spremembe v politiki in gospodarstvu v socialistični Jugoslaviji so nastajale zaradi teženj po čim boljši izgradnji socializma in samoupravne družbe. Zato se je država večkrat preimenovala in spremenila ustavo (Stopar, 2008, str. 11).

Vse te spremembe so vplivale tudi na politiko, gospodarstvo ter na druge dele družbenega delovanja v Sloveniji. Pri spremembah so imeli možnost delovanja nekateri slovenski politiki kot najvišji jugoslovanski voditelji. Ti so zaznamovali tudi razvoj Jugoslavije po vojni. »Boris Kidrič je bil do svoje smrti leta 1953 glavni načrtovalec gospodarskega sistema, Edvard Kardelj pa do konca sedemdesetih let prvi kreator vsakokratne politične ureditve in idejni oče vseh povojnih ustavnih aktov.« (Repe, 2003, str. 26.)

Še posebej je potrebno omeniti Zakon o tisku in drugih oblikah informacij⁶¹, sprejet 1960, in novi zakon o javnem obveščanju, sprejet leta 1973. Ta povzema splošna določila povzeta po ustavi. Dotika pa se predvsem nalog novinarjev. Ti naj spoštujejo novinarsko etiko in družbeno odgovornost, spoštujejo naj resnico, čast, dobro ime in pravice delovnih ljudi, občanov. Krepiti pa morajo socialistično samoupravno družbeno ureditev in prispevati k miroljubnemu mednarodnemu sodelovanju (povz. po Bizilj, 2007, str. 56.)

⁶¹ Zakon je zagotovil svobodo tiska in drugih informacij. Upravljanje so prenesli na svete, ki so od leta 1960 imeli usmerjevalno, nadzorno, cenzorsko vlogo. Formalnopravno je to pomenilo ukinitvev monopola, saj je svete imenoval ustanovitelj časnika, radia ali televizije (Bizilj, 2007, str. 53)

5.3.2 Komisija za agitacijo in propagando (AGITPROP) in sredstva javnega obveščanja

Po drugi svetovni vojni je bila ustanovljena Komisija za agitacijo in propagando (agitprop). Potrebno je poudariti, da je komunistična partija po načelu personalne unije⁶² imela v rokah glavna področja delovanja v družbi. Na vodilne položaje pa so prišli tisti ljudje, ki so bili lojalni takratnemu družbenemu sistemu.

»Nova elita so postali vodilni ljudje iz partizanskega in predvojnega revolucionarnega gibanja, ki so večinoma izšli iz nižjih slojev in so bili pomanjkljivo izobraženi [...] Ključni kriterij za dosego položaja v družbi je bil politični in ne strokovni.« (Repe, 2003, str. 27.)

Pojavljali so se problemi, saj so bili kadri, ki so delovali na področju sredstev javnega obveščanja, manj strokovni. Večina ljudi, ki so delovali pred drugo svetovno vojno pa so bili zaradi političnih razlogov neprimerni. Tudi razmere so bile negotove, saj se je mnogo stvari v političnem delovanju precej spreminjalo in dobivalo vedno nove poudarke. Vzrok za takšno negotovost je bil spor z Informbirojem⁶³, odnos s Sovjetsko zvezo, zelo skromen ekonomski standard življenja državljanov (Repe, 2003, str. 28).

Sredstva javnega obveščanja so bila z ustanovitvijo Agitprop-a pod drobnogledom. Ta je analiziral in nadziral tisk, radio, založništvo in film. Biziljeva o tem zapiše, da nadzor oz. nadzirati ni nujno adekvaten z današnjim načinom razumevanja nadzora, saj so ti politično nastavljeni organi soustvarjali politiko in medije. »Agitprop je bil pravzaprav avtorski razširjeni kolegij oz. uredniški svet slovenskih časnikov in radia. Segal je v vse pore tiska in radia in obravnaval vsa vprašanja, ki so jih zadevala.« (Bizilj, 2007, str. 60.)

Zelo zanimivi so zapisniki Agitprop-a, v katerih lahko zasledimo mišljenje političnih akterjev: »Novinarji premalo poznajo našo linijo. Namesto da bi

⁶² Personalna unija pomeni, da je isti človek zasedal dva ali več različnih položajev. Primer: nekdo je visok državni funkcionar, hkrati pa je direktor nekega državnega podjetja.

⁶³ Informbiro (Informacijski biro komunističnih in delavskih partij) je bil ustanovljen 30. 9. 1947 na Poljskem. Posveta so se udeležile komunistične partije Albanije, Bolgarije, Češkoslovaške, Francije, Italije, Jugoslavije, Madžarske, Poljske, Romunije in Sovjetske zveze (SZ). Naloge informbiroja naj bi bile predvsem izmenjava izkušenj med komunističnimi partijami. V ozadju pa je bil resnični namen, to se kaže tudi v sporu Jugoslavije in Sovjetske zveze, utrditi vpliv SZ v zgoraj omenjenih državah.

stremeli za čim kvalitetnejšimi novinarskimi proizvodi in bi bili tako za tolmače naše linije, gredo na linijo senzacionalizma in registracije mišljenja ljudi od spodaj.« (Zapisnik seje podkomisije za agitacijo in tisk, 23. 11. 1951; v Bizilj, 2007, str. 60.) Da je bilo poročanje novinarjev zelo pomembno za državo, za obstoj oblasti dokazujejo predavanja, ki so potekala tudi v okviru novinarskega društva, še posebej takrat, kadar je prišlo do odstopanj ali pa če novinarji niso razumeli »prave linije« (Bizilj, 2007, str. 65).

Vendar pa problem s t. i. pravo linijo ni nastajal samo v medijih, temveč tudi pri vodilnih partijcih, ki so govorili protislovno. Izobraževanje vseh kadrov je imelo v državi posebno vlogo. Bili so organizirani redni sestanki za vsa področja, tako politike kot kulture. Potemtakem je očitek novinarjem, da nimajo vselej smisla za politiko in razredni instinkt, z današnjega vidika neustrezen. A kljub temu je partija imela možnost kaznovati »svoje ljudi«. Poročanje tiska o kaznovanju, pa je bilo možno le, če je dobil dovoljenje (Prav tam, str. 61).

5.3.3 Razkorak med ustavo, zakoni in prakso

Če smo se zgoraj dotaknili ustavnih in zakonskih določil Jugoslavije po drugi svetovni vojni, ne moremo mimo izkušenj in informacij ljudi, ki so delali v Jugoslaviji. Gotovo drži, da je za obstoj države pravno formalno potrebna zakonodaja. To potrebuje za lasten razvoj in napredek ter tudi zaradi obstoja v mednarodnem prostoru. In zakonodaja, kot smo že večkrat poudarili, je bila napisana tako, da je spoštovala dostojanstvo vsakega posameznika. A kljub ustavi, zakonodaji so lahko zadnjo besedo imeli tudi najpomembnejši posamezniki politične nomenklature⁶⁴. Vendar pa se je ta nenapisani zakon s širitvijo dejavnosti, z razvojem države na vseh področjih skozi desetletja rahljajal. Počasi so nastajale vrzeli, saj ni bilo mogoče vsega nadzirati. Pojavljali so se ljudje, ki so nezavedno, zavedno ali celo načrtovano izstopali iz ustaljenega, nenapisanega reda (Bizilj, 2008, str. 58). Lahko bi preprosto rekli, da se je marsikaj odvijalo izven okvira zakonodaje, ki pa je vplivalo tudi na področje javnega delovanja, še posebej na področje sredstev javnega obveščanja.

Ob vseh spremembah in demokratično zapisanih temeljnih aktih je takratna oblast skrbno nadzorovala in varovala, da ni nihče teh zapisanih pravic izrabljajal za rušenje ustavnih odnosov socialistične demokratične ureditve, in sicer za ogrožanje miru, enakopravnega mednarodnega sodelovanja in neodvisnosti države, za spodbujanje nacionalnega, rasnega ali verskega sovraštva ali nestrpnosti, za spodbujanje kaznivih dejanj in nemorale (Bizilj, 2007, str. 54). Kar torej ni ustrezalo oblasti, je bilo sankcionirano. Podobno je bilo tudi v primerih sredstev javnega obveščanja, ki so imela po jugoslovanski ustavi dolžnost resničnega in objektivnega poročanja v širši družbi. Pa ne samo to, temveč javnost obveščati o mišljenju, informacijah organov, organizacij in državljanov. V praksi je to pomenilo delovati tako, kot bo naročeno. Primer, ki to dokazuje, je sklic partijskega sestanka ob imenovanju novega direktorja televizije, Dušana Fortiča. Kjer mu je bilo rečeno, da bo moral delati tako, kot bo partija hotela (Prav tam, str. 204). Takšen nadzor je lahko pomenil obvladovanje ne samo medijskega prostora, temveč tudi javnega mnenja.

⁶⁴ Nomenklatura lat. izrazje, izrazoslovje, imenik oz. sistematično urejen skupek imen (Bunc, 1998, str. 301).

5.3.4 Radiotelevizija Slovenija

RTV Slovenija je danes medij, ki opravlja javno službo na področju radijske in televizijske dejavnosti ter drugo. Predstavlja in zastopa ga generalni direktor. Upravljanje in nadzor pa vršita programski svet in nadzorni odbor. Republika Slovenija je kot ustanoviteljica dolžna po 2. členu Zakona o Radioteleviziji Slovenija zagotoviti institucionalno avtonomijo in uredniško neodvisnost RTV. Hkrati pa zagotoviti primerno financiranje za izvajanje javne službe (Uradni list RS, št. 96/2005). RTV Slovenija pridobiva sredstva za izvajanje svojih dejavnosti (30. člen) iz plačil prispevka za programe RTV Slovenija, tržne dejavnosti, državnega proračuna in sponzoriranja ter drugih virov.

RTV Slovenija je dolžna po Zakonu o Radioteleviziji Slovenija (5. člen) spoštovati načelo politične neodvisnosti in avtonomnosti novinarjev, politične uravnoveženosti in svetovnonazorskega pluralizma, resničnosti, nepristranskosti in celovitosti informacij itd.

Radio Ljubljana, ki je začela oddajati v tridesetih letih, je spremljala tudi razvoj nastajanja televizije. Prvi zametki televizijskih podob na Slovenskem so bili Codellijevi. Codelli je dokazal, da njegov sistem za prenos podob na daljavo deluje, a se je kasneje televizija razvijala na podlagi Braunove elektronike. Razvoj televizije se je nadaljeval predvsem v tujini, kjer so postavili tudi večja platna, da si je lahko več ljudi ogledalo filme ali neposredni prenos iz studia. V slovenskem prostoru se je v tem obdobju veliko pisalo o t. i. televizijskem kinu. Druga svetovna vojna je ohromila razvoj, toda po njej se je začelo v tujini obdobje televizije. Na Slovenskem se razvoj prične nekaj let kasneje, a se je v določenih krogih o televiziji in njenem razvoju že razpravljalo, saj je bil leta 1947 ustanovljen institut, ki je imel tudi laboratorij za televizijo. Televizijo so skušali promovirati na različne načine, a je šele leta 1955 prišlo do prelomnice, ko se je za razvoj televizije v Jugoslavije zanimala tudi oblast. Kljub vsemu pa je ostajalo veliko odprtih vprašanj v zvezi z oddajanjem. Televizija v Jugoslaviji je imela tri središča, in sicer Beograd, Zagreb in Ljubljano. Slovenska televizija je v začetku oddajala samo občasno in poskusno na Gospodarskem razstavišču, saj še ni imela studiev. Dnevni časniki so po letu 1956 pogosto pisali o televiziji in njenem

oddajanju. Prvi slovenski televizijski Dnevnik je bil predvajan iz Gospodarskega razstavišča, leta 1957. Redno pa so slovensko dnevno informativno oddajo oddajali iz Zagreba. Oktobra 1958, na Tavčarjevi ulici v Ljubljani, je slovenska televizija začela redno oddajati. Poudariti je potrebno, da je bil TV-program načrtovan skupaj z Beogradom in Zagrebom. Prav tako pa je bilo točno določeno, da Ljubljana in Zagreb v skupni program prispevata 30 odstotkov, Beograd pa 40 odstotkov programa. V Ljubljani so načrtovali tudi lokalni program (predvsem otroške, mladinske in kmečke oddaje). Dobro leto kasneje je bilo še vedno veliko težav, tako tehničnih kot tudi finančnih, saj so prva leta osrednjo pozornost namenjali tehnični izgradnji televizije. Programsko leto pa je bilo določeno od sredine septembra do sredine junija. Leta 1960 postane televizija »pomembna točka« na dnevnem redu političnih sestankov in pomemben faktor za širjenje splošne razgledanosti, ter prispeva k politični in strokovni vzgoji. Leta 1963 Lada Pohorja, direktorja Televizija Ljubljana (v nadaljevanju TVL), zamenja Dušan Fortič. Po menjavi je partijski sekretar osnovne organizacije ZK TVL France Strle sklical partijski sestanek in povedal, da bo direktor delal tako, kot bo hotela partija. Vendar pa je bil Fortič močna in avtoritativna oseba in si je položaj direktorja ohranil do leta 1973, kljub temu, da je zapustil partijski sestanek in kasneje imel ne malo težav z nekaterimi kadri, ki so imeli prijateljske ali sorodstvene povezave s pomembnimi političnimi družinami. Konec šestdesetih in začetek sedemdesetih se je kazal v znamenju kadrovske čistke in poseganje politikov v delovanje TVL, sprejemu nove zakonodaje o medijih, ki se je morala usklajevati z drugimi republikami in uvedba drugega TV-programa ter barvnih televizijskih sprejemnikov. Vedno večje zadolževanje Jugoslavije in slabšanje gospodarskih razmer je vplivalo tudi na slabši materialni položaj medijev. Sredi sedemdesetih let je tako ZKS zopet aktivneje sodelovala v razgovorih o SJO. Poudarjala je krepitev v sistem, v vodstvo, v ukrepe. V tem obdobju se prvič pojavijo tudi vprašanja, kako bo po smrti Titu. Tako so medije pripravljali na morebitno Titovo smrt. Po njegovi smrti so skušali politični predstavniki okrepiti in povezati Jugoslavijo. To se je poznalo predvsem pri uvajanju jugoslovanske tematike. Konec osemdesetih pa so se kljub poudarjanju oblasti, da morajo biti SJO v funkciji krepitve socialističnih samoupravnih odnosov, novinar pa družbenopolitični delavec, mediji in civilna družba začeli nagibati k demokratizaciji, s tem pa so odstopali od »prave linije«. Osamosvojitve Slovenije

je prinesla tudi v medijski prostor pluralno misel in omogočila razmah različnih SJO, RTV hiši pa omogočila nadaljnje samostojno delovanje. Leto 2008 je še posebej zaznamovala 80-letnica radia in 50-letnica televizije v slovenskem prostoru (povz. po Bizilj, 2008, str. 25–48).

5.3.4.1 *Televizijske informativne oddaje*

Prvi mediji s televizijskim signalom so skušali gledalcu dogodke približati ne le v zvoku, temveč tudi v sliki. Gotovo pa so osrednji del televizijskega programa vseskozi poročila, ki aktualne dnevne dogodke posredujejo številnemu občinstvu. Perovič v svoji knjigi *TV novice* bolj podrobno spregovori o poročilih, za katere pravi: »Televizijske informativne oddaje so v večini evropskih držav najbolj gledane oddaje.« (Perovič, 1998, str. 83.)

Informativne oddaje pa so najpomembnejše tudi zato, ker dajejo celotni televizijski postaji odločujoči znak identitete. Tako je televizijska postaja po njih prepoznavna. Informativne oddaje, v našem primeru TVD na RTV Slovenija, zavzemajo sicer manjši del časa v programski shemi televizije, vendar je njihov položaj v programski shemi povsod znak, da se ob uri začetka dnevno informativne oddaje začne čas, ko je pred televizijskimi sprejemniki največ gledalcev (Prav tam). Ta čas pred sprejemniki izkoristijo tudi oglaševalci reklam, kar pa pomeni, da so minute oglaševanja pred poročili oz. informativnimi oddajami dražje kot v preostalem času izvajanja dnevnega programa.

Televizijske dnevno informativne oddaje so skrbno načrtovane in imajo določeno zaporedje besedil. Prav tako je načrtovana njihova dolžina, saj gledalec praviloma lahko sliši določeno informacijo le enkrat. Novice morajo biti jasno, jedrnato, jezikovno in manj zahtevno pripravljene. Zgradba televizijskega besedila je torej linearna, saj na začetku pritegne pozornost gledalca, vzbudi njegovo zanimanje in pripoved razvija do zaključka (Laban, 2007, str. 70). V dnevno informativnih oddajah bomo redkeje zasledili prispevke, ki so daljši od dveh minut. To od novinarjev zahteva sistematično, urejeno in manj kompleksno poročanje. Običajno skušajo napovedovalci razumljivost prispevka doseči z njegovo napovedjo. Z neposrednim nagovorom v napovedi se gledalcu poskuša približati

in osmisliti svet, akterje in dogodke v njem (Prav tam). Ob podrobnem spremljanju dnevno informativnih oddaj lahko opazimo, da voditelji gledajo in govorijo naravnost v televizijski zaslon. S tem navidezno ustvarjajo očesni kontakt z gledalcem. Dejansko pa gre za enosmerni diskurz ter simulacijo pogovora med novinarjem in virtualnim gledalcem (Prav tam, str. 91–93).

5.3.4.2 *O zgodovini informativnih oddaj v Sloveniji*

Prva televizijska ekipa v Sloveniji se je oblikovala v okviru Radia Slovenija. Leta 1965 so na sejmu elektronike na Gospodarskem razstavišču pripravili prvi domači televizijski program. Na ljubljanskem gradu so postavili poskusni oddajnik in tako prvič poslali program v eter. To so bili prvi pogovori z znanimi slovenskimi umetniki, program pa sta vodili Draga Rogelj in Maša Slavec. Prvi poskusi televizijskih programov pa segajo v leto 1953, ko je domači Inštitut za elektrozeveze predstavil svoje televizijske aparature. [...] Del tega programa je bila tudi informativna oddaja (Bezjak, 2006, str. 14). Redno dnevno informativno oddajo v slovenskem jeziku smo Slovenci dobili 15. 4. 1968. Oddaje so bile na sporedu vsak dan razen nedelje, ko je informativne oddaje pripravljala televizija Beograd. Beograjska televizija je bila odločno proti slovenskemu Dnevniku, saj naj bi ta rušil jugoslovansko enotnost. Vendar je kljub negotovanju oddajanje v slovenščini ostalo. Deset let kasneje je prišlo do novega mejnika v zgodovini TV-dnevnik, saj so začeli oddajati program v novi stavbi, z novo tehniko in v barvah. Spremembe pa so potekale tudi v novinarskem poročanju. Tako so konec sedemdesetih let ukinili komentirano poročilo, spremenil pa se je čas poročanja, ki je bil premaknjen iz 20.00 ure na 19.30 uro (Prav tam, str. 19).

Tretje prelomno obdobje v zgodovini televizijskega Dnevnik pa je bila osamosvojitvena vojna, ko so Dnevnik tekli drug za drugim in, kot pravi Jure Pengov, je bila RTV mali CNN (Prav tam, str. 20).

Po osamosvojitvi je v medijski prostor vstopila tudi nova komercialna medijska hiša POP TV. Lahko bi rekli, da je to četrto obdobje za javno televizijo. Saj si je z ameriškim načinom dela komercialna televizija pridobila številne gledalce.

Nekateri novinarji pa so odšli h konkurenčni televiziji. Konkurenčnost je sčasoma spremenila podobo televizijskega dnevnika na javni televiziji. Tako se je do leta 2003 spremenila ura TV Dnevnika z 19.30 ure na 19.00 uro, ponovno so uvedli voditeljski par, zamenjali so sceno. V tem obdobju so številni kritizirali javno televizijo, češ da posnema komercialno televizijo. Medtem ko je sama skušala tudi zaradi upada števila gledalcev svojo podobo spremeniti ob 35. obletnici oddajanja Dnevnika (Prav tam, str. 22).

Podoba TV Dnevnika se je spremenila tudi v zadnjem obdobju. Ponovno je uveden samo en voditelj osrednjih dnevno informativnih oddaj. Prav tako pa se je zamenjala tudi podoba studia, kjer so vsak dan posredovane aktualne informacije.

6 CERKEV IN DRŽAVA V LUČI MEDIJEV

6.1 Odnos Cerkve in države pred letom 1990

Odnos med Cerkvijo in državo se kaže po različnih prispevkih v medijih. Tako na RTV Slovenija vse do osamosvojitve redko slišimo o dogodkih, ki se dogajajo po cerkvah v Sloveniji. V ospredju so bolj ali manj samo dogodki, ki so povezani z CMD.

Martinšek Maja v nalogi opisuje tipe razmerij med državnim in verskim področjem. Za slovenske razmere pravi, da je bil vpeljan trši odnos med njima, ki pa je bil v slovenskem prostoru prisoten v številnih različicah.

V kraljevini Jugoslaviji je ločitveni princip trajal na vrednostnih postulatih: vernost državljanov, ki je a priori koristna, koristna pa je samo tista vernost, ki je prava in je tudi priznana. Medtem ko pa vrednostni pristop v Socialistični Jugoslaviji izhaja iz postulatov, da je vernost državljanov za državo a priori škodljiva, da je koristna samo tista nevernost, ki je prava (marksistična varianta ateizma) in ta je tudi priznana (Martinšek, 2007, str. 14).

6.2 Odnos Cerkve in države po letu 1990

Po letu 1990 se s priznanjem Republike Slovenije za neodvisno in samostojno državo, odnos med cerkvijo in državo, tudi medijsko izboljšuje. O tem je spregovoril v intervjuju z naslovom Novinarji naj odkrivajo resnico tudi Viktor Blažič, ki pa je še posebej poudaril, da je novinar odgovoren svoji novinarski vesti, predvsem pa bralcem, poslušalcem oz. gledalcem. Za ponazoritev svojih besed je navedel: »V prejšnjih totalitarnih razmerah se je novinarju najbolj obneslo, če se je držal partijske linije.« (Blažič, 1994, str. 28.) Bistveni premik v odnosih države z verskimi institucijami pa je opazil France Bernik. Po njegovem mnenju je državo in vernike zbližala vrsta ukrepov v zadnjih letih (denacionalizacija, Teološka fakulteta je ponovno del Univerze v Ljubljani). Meni pa, da se je razživela verska kultura. Sočasno pa se tudi pri vernikih kaže večja sproščenost (Bernik, 2005).

O odnosu Cerkve in države, predvsem o politični kulturi spregovori v intervjuju, sedaj nadškof in metropolit Anton Stres, in pravi, da je Cerkev v spodbudi kristjanov k odgovornosti za javno blaginjo kot ustanova dovolj diskretna in upošteva pluralizem ter se ne veže na nobeno konkretno stranko. Slabo formiranost za javno in politično delovanje katoličanov pa pripisuje posledici izključitve vsaj dveh generacij kristjanov pred osamosvojitvijo iz javnega, političnega življenja (Stres, 1994, str. 28). Med državo in verskimi skupnostmi so potekali različni dialogi. Na enem izmed njih je Frane Adam, profesor na FDV, po navedbah na portalu DELO.si⁶⁵, menil, da so verske skupnosti z vidika družbenega razvoja koristne. Družba pa mora z njimi ohranjati dialog, saj bodo vedno prisotne v civilni družbi. Odnos med državo in vsemi verskimi skupnostmi je bistveno lažji, najverjetneje zaradi splošnega in enakega pristopa do vseh.

Medtem ko je odnos Cerkev in država kompleksnejši tudi zaradi zasebnega šolstva, vračanja odvzetega premoženja v naravi, bolj prodornega javno katoliškega mnenja in ne nazadnje zaradi največjega procenta v Sloveniji živečih vernikov. Ta odnos pogosto sproža nezadovoljstvo nekaterih državljanov. Anton Stres to poudari z naslednjimi besedami: »Kadarkoli se oglasiš v javnosti, dobiš

⁶⁵ <http://www.delo.si/clanek/o105937> (13. 1. 2010).

očitek, da se vtikaš v politiko. Nismo prerasli komunističnega načela, da je vera zasebna stvar.« (Stres, 2009.) Nestrpnost pa je po njegovem mnenju kriva za neurejene odnose med državo in Cerkvijo.

7 PRAZNIKI

7.1 Veliki šmaren in božični praznik

7.1.1 Veliki šmaren

Veliki šmaren ali Marijino vnebovzetje ima v krščanskem svetu pomembno tradicijo. V kratkem opisu se bomo omejili samo na izročilo in praznovanje tega praznika na zahodu.

Veliki šmaren je star Marijin praznik. Njegov glavni razlog je Marijino Božje materinstvo. Praznovanje Marijinega materinstva so prvotno praznovali v januarju, leta 650 pa so ga v Rimu praznovali 15. avgusta z imenom Natale sanctae Mariae (rojstvo svete Marije) ali Festivitas sanctae Mariae (slovesnost svete Marije). Ta praznik je v Rimu po priljubljenosti in pomembnosti naglo pridobival. Na to kažejo številni obrazci v bogoslužju in predvidene procesije za ta dan. Še posebej je ta praznik postal priljubljen v srednjem veku. Tako je v Franciji nastalo veliko legend, ki pričajo o priljubljenosti tega praznika.

V mnogih cerkvah so nastajale podobe, ki prikazujejo »skrivnost Marijine smrti«. Nekatero pa so v 12. in 13. stoletju dobile nad vhodom v cerkev upodobljeno Marijino smrt (Chartres, Senlis, Notre Dame v Parizu, Reims, Bourges, Rouen idr.).

»Pri Slovencih je že sam sprejem krščanstva tesno povezan z Marijinem vnebovzetjem.« (Leto svetnikov, 1999–2001) Marijinemu vnebovzetju je bila že od vsega začetka posvečena Gospa sveta. Na podlagi številnih zapisov in pričevanj, lahko sklepamo, da je bil v preteklosti ta praznik pomemben tudi v slovenskem prostoru. Skozi stoletja se romarska tradicija v priljubljena Marijina svetišča ne izgublja. Mogoče so v sedanosti bolj v ospredju nekatera vidnejša Marijina romarska središča (Brezje, Ptujška gora in Sveta gora pri Gorici), a tudi ostala svetišča, posvečena Mariji ostajajo kraj srečevanja.

7.1.2 Zimski kres in božični praznik

Zgodovinar Prokopij ok. 558 poroča o šegi prebivalcev skrajnega evropskega severa, ki so poslali na 35. dan dolge, zimske noči oglednike na najvišje vrhove, da bi se razgledali za soncem. Ko so se vrnili, so javili, da bo sonce v petih dneh posijalo v dolino. In to je bilo za domačine veselo oznanilo. Poganski narodi so namreč verjeli, da se z jesenjo, zimo sproščajo neznane naravne moči, ki skušajo usodno vplivati na človekovo življenje. To je čas, ko je »svet odprt – mundus potet« vsemu dobremu in hudemu.

Stara poganska verovanja, predvsem stare obredne šege so bile tako zakoreninjene v okolju, da jih tudi krščanstvo ni uspelo dokončno izkoreniniti (Kuret, 1989, str. 325). Tako je sredi poganske teme z nastopom krščanstva zažarela svetloba božičnega praznika. Božič je tako sovpadal s poganskim praznikom rojstva nepremaganega sonca.

Cerkev je upala, da bo z novim praznikom pregnala šumne poganske obhode saturnalij (17. 12.–23. 12.) in januarske kalende (1.1.), ki niso bile rimska posebnost, ampak so izvirale iz indoevropske davnine.

Kot opisuje Kuret, je božič dolgo časa ostal praznik, ki so ga obhajali le v cerkvah. Te so bile slavnostno ozaljšane z zelenjem. Bogoslužje pa so povzdigovali manj vpleteni božični prizori, izhodišče poznejših božičnih iger. Šele kasneje barok in protireformacija približata ta praznik družini. Tako se je počasi praznovanje v cerkvah preneslo tudi v meščanske in kmečke domove.

»S koledniškimi igrami, čudovitimi božičnimi pesmimi, jaslicami je božič poleg velike noči postal največji praznik tudi slovenskega naroda.« (Prav tam.)

7.2 Praznovanje v Jugoslaviji

Cerkveno bogoslužje je bilo že od nekdaj prepleteno z romanji, procesijami, posebnimi bogoslužnimi obredi ob različnih praznikih. Kljub temu, da oblast po drugi svetovni vojni ni bila naklonjena številnim verskim aktivnostim vernikov, praznovanja in običaji ob določenih praznikih (velika noč, božič, idr.) niso zamrli. Živahno pastoralno življenje predvsem opisujejo župnijske kronike, ki s svojo bogato zgodovinsko vrednostjo pričajo o dogajanju na župniji. Še posebej, če govorimo o kakšni romarski cerkvi (Brezje, Ptujška gora, Svete gore pri Podčetrtku, Nova Štifta na Dolenjskem, Marija Gradec, Sv. Rok nad Šmarjem pri Jelšah, idr.⁶⁶). Že sam ambient in številni romarski votivi, ki so jih prinašali verniki v zahvalo ali pa kot prošnjo v dober namen, nas opozarjajo na pomembnost same bogoslužne stavbe v določenem kraju in času.

Griesser - Pečarjeva opisuje primer, ko je na praznik Marijinega vnebovzeta 1951 zgodaj zjutraj v cerkvi na Ptujski gori nekdo z nožem ranil mladega romarja. »Miličniki niso iskali storilca – to kaže na to, da je bil agent provocateur iz vrst Udbe – preiskovali pa so župnišče, uprizorili mučna večdnevna zasliševanja, zaplenili denar, ki je bil namenjen obnovi cerkve, prijeli kaplana in tri sestre, župnika večkrat upravno kaznovali in končno incident zlorabili za to, da so z odločbo Sveta za kulturo in prosveto v Ljubljani – podpisal jo je Boris Zihlerl – zasegli cerkev ter jo spremenili v muzej.« (Griesser Pečar, 2007, str. 31.) Romarska cerkev na Ptujski gori je bila ponovno predana v bogoslužne namene šest let kasneje, leta 1957.

Zanimiv pa je tudi odlomek knjige Partizan nekoliko drugače, kjer Cerar Franc zapiše nekaj misli o praznovanju božiča ter odnosu med Cerkvijo in državo. »Odkar je naša država po letu 1966 uredila odnose z Vatikanom, so se v verskem časopisju od časa do časa pojavljala vprašanja, zakaj naš radio in televizija ne prinašata ničesar verskega [...] Odgovori odgovornih za ta vprašanja so bili redki in skopi. Vsebinsko pa vedno isti, da takih oddaj ni in ne bo, ker sta pri nas Cerkev in država ločeni [...]« (Cerar, 1988, str. 153) V nadaljevanju Cerar zapiše, da je večkrat pisal pisma, v katerih je polemiziral glede tega in da, sedaj, ko piše

⁶⁶ http://www.kam.si/romarske_poti.html (31. 1. 2010).

knjigo (konec leta 1985 in je od objave člankov minilo vsaj 15 let) se stvari do danes niso spremenile. Kot primer za svoje trditve navaja poslušanje oddaje Na današnji dan⁶⁷, 25. 12. 1985: »Napovedovalka nas je seznanila, da so na ta dan umrli Sebastjan Krelj, Viktor Parma in Karel Čapek, rojen pa je bil Emil Adamič.« (Cerar, 1988, str. 156) Avtor našteva še nekatere druge vire, pri katerih je zasledil podobno. Ob koncu sestavka pa dodaja: »Zanimivo pa je, da sta radio, televizija, in Delo prav tiste dni poročala, kakšna gneča je bila na mejnih prehodih in na vlakih, ki so prihajali k nam z Zahodne Evrope [...] ali imajo te množice v mislih Krelja, Parmo, Adamiča [...] ali pa morda koga drugega [...], da bi prav ta večer, 25. decembra, preživeli doma, v družini, med svojci, in si voščili božični mir.« (Cerar, 1988, str. 156)

7.3 Praznovanje v Sloveniji po letu 1991

Praznovanje (velike noči, božičnih praznikov) v cerkvenem prostoru v samostojni Sloveniji se ni bistveno spremenilo. Spremenil se je samo odnos do cerkvenega praznovanja kot takega. Če prej ni bilo mogoče pripovedovati javno o pastoralnem življenju na neki župniji, po sredstvih javnega obveščanja, razen katoliških, je to sedaj s pluralizacijo medijev gotovo mogoče. V medijih lahko na pomembnejše cerkvene praznike in dogodke slišimo o aktivnostih cerkvenega občestva oz. vernikov laikov. Mediji praznik predstavijo tako z zgodovinskega vidika kot z vidika pogleda današnjega vernika (npr. intervju). Praznovanje se je spremenilo delno tudi zaradi dela prostega dne (npr. 15. avgusta).

⁶⁷ Na današnji dan je oddaja, ki je naštevala važnejše dogodke tistega dne. Največ pozornosti posveča rojstvu, smrti pomembnim ljudem (Cerar, 1988)

8 EMPIRIČNI DEL

8.1 Namen in cilj raziskave

Hipotezi, ki ju zasledujemo v empiričnem delu, skušata obravnavati nekatere ključne vidike poročanja javne RTV o RKC v Sloveniji.

8.1.1 Raziskovalne hipoteze

Tako smo zastavili prvo raziskovalno hipotezo, ki zasleduje stališča nosilcev državne oblasti in hkrati njihov vpliv na javno RTV, ko v konkretnem primeru (prispevek v dnevno informativni oddaji) poroča o RKC.

Stališča nosilcev državne oblasti se prepoznavno kažejo v načinu poročanja o RKC v dnevno informativnih oddajah na RTV Slovenija.

Pričakujemo, da zgornja hipoteza drži na podlagi splošno znanih zgodovinskih dejstev političnega delovanja in ustroja države Jugoslavije, po letu 1991 Republike Slovenije. Na kratko predstavljamo utemeljitve, zapisane bolj natančno v teoretičnem delu.

RTV Slovenija je edini avdio-vizualni medij, ki slovensko družbo spremlja že petdeset let. V tem času je bilo na območju Slovenije več nosilcev državne oblasti. Vendar je v državi dalj časa trajajoče obdobje imela oblast komunistična partija. Ta je preverjala vse dejavnosti v državi, tudi novinarstvo. V obdobju šestdesetih in sedemdesetih let, kot piše Merljak Zdovčeva, so bili mediji podporni steber oblasti. Novinarji pa so bili družbeno politični delavci, ki so poučevali, obveščali, pojasnjevali in politično vzgajali bralce, poslušalce in gledalce v t. i. socialističnem samoupravnem duhu (Merljak, 2007, str. 159). Vse (poročila, mnenja, izjave itd.) je bilo usklajeno s samoupravnim socializmom, politiko neuvrščenosti in jugoslovansko neenotnostjo. Mnenjskega pluralizma oz. različnih mnenj ni bilo. O vplivu nosilcev oblasti podrobneje spregovorimo v

teoretičnem delu, v poglavju Razvoj medijev po drugi svetovni vojni (6.3). Na kratko lahko povzamemo in opredelimo, kaj izraža hipoteza.

Ko razmišljamo o načinu poročanja ne samo o RKC, temveč o vseh vsebinah v dnevno informativnih oddajah, je dobro imeti v mislih spodaj zapisano trditev. »Država obvladuje vse institucionalne mehanizme izražanja interesov in političnih stališč, ima na razpolago zasebni in državni kapital, vojsko in policijo, odločujoč vpliv na množične medije in lokalne voditelje.« (Vreg, 2000, str. 77.) Na podlagi slednjega ni tako nič nenavadno, da si je komunistična partija zagotovila vpliv na medije že nekaj mesecev po končani drugi svetovni vojni, ko je sprejela Zakon o tisku, ki ga najdemo v Uradnem listu leta 1945 (glej prilogo A). Omenili smo, da lahko ta zakon uporabimo tudi za avdio-vizualne medije (RTV). Zakon v prvem členu jasno pove, da je tisk v državi svoboden in da nihče ne sme biti v izražanju lastnih misli oviran, razen če zakon določa drugače (Priloga A: Zakon o tisku, člen 6). Z zakonom si je oblast v državi zagotovila moč nad mediji in jo dodatno okrepila, ko je na višje položaje postavila sebi lojalne ljudi. Medije je s takšnim načinom trdno držala v rokah skoraj do konca osemdesetih let (Merljak, 2007, str. 163).

V osemdesetih letih so se v novinarstvu pojavile nove značilnosti, npr. presoja samoupravnega političnega in državnega sistema itd. Vendar je kljub temu država še vedno nadzirala medijske vsebine po formalnih⁶⁸ in neformalnih⁶⁹ oblikah omejevanja svobode izražanja. Če je bilo formalnih oblik omejevanja na začetku delovanja RTV več (številne odstavitve urednikov, menjavanje drugih kadrov), je formalne oblike počasi zamenjala avtocenzura.

Osrednji medij (RTV Slovenija) je deloval v skladu s partijsko linijo. »Odgovorni in glavni uredniki so bili še naprej družbeno-politični delavci, ki so v praksi uresničevali linijo partijskih kongresov.« (Prav tam, str. 164.)

Kot smo že omenili so bili novinarji v Jugoslaviji tretirani kot družbeno-politični delavci. Tako kodeks novinarjev Jugoslavije, zapisan leta 1982, še vedno pravi, da je novinarjeva vloga in njegova temeljna obveznost sodelovanje pri graditvi in

⁶⁸ Formalne oblike omejevanja svobode izražanja: odgovorni urednik, princip v. d.-ja (vršilca dolžnosti), tiskovni svet pri SZDL, mestna oz. univerzitetna konferenca ZK, izdajatelj, javni tožilec, sodišče, tiskarna.

⁶⁹ Neformalna oblika omejevanja svobode izražanja je samocenzura.

razvoju socialistične in samoupravne družbe. Torej, kar ne ustreza tem opredelitvam, ni mogoče posredovati javnosti. Tako je tudi z dogodki v RKC.

Če so pred drugo svetovno vojno duhovniki imeli pomembno vlogo v družbenem življenju, jo med vojno, zaradi nemškega pritiska (predvsem Štajerska), in po drugi svetovni vojni, zaradi prevzema oblasti komunistične partije, popolnoma izgubijo. Zato pričakujemo, da se bodo stališča države do RKC, že na podlagi zgornjih zapisanih trditev, odražala vsaj delno tudi v poročanju medijev o Cerkvi.

Osrednji dnevnik RTV Slovenija je v preteklosti poročal o Cerkvi tiste dogodke, ki dajejo pozitiven vtis glede odnosa med Cerkvijo in državo, čeprav lahko v teoretičnem delu zasledimo odnos med Cerkvijo in državo (od 1945 do 1961), ki se je v družbi odražal bolj negativno. Griesser - Pečarjeva ga opiše delno s stavkom, da je bila Cerkev sovražnik številka ena (Griesser - Pečar, 2006, str. 156).

Po prevzemu oblasti 1945 komunistična partija počasi izrinja vse, kar je cerkvenega. Vse to postavi v sfero zasebnega. Hkrati pa vsako politično nasprotovanje razume kot sovražno dejanje, naperjeno proti državi. Državne institucije so pritiskale na pripadnike RKC z zbranim in skonstruiranim gradivom za duhovnike, redovnice, bogoslovce (Griesser Pečar, 2007, str. 43). Ustanovljeno je bilo Ciril-Methodijsko društvo katoliških duhovnikov (CMD). Namen ustanovitve je bil razrahljati odnos med krajevnimi Cerkvami in Svetim sedežem. Kot piše Repe, je Tito kazal namero, da jugoslovanska katoliška Cerkev postane avtokefalna (Repe, 2003, str. 58). Prizadevanje ni bilo uspešno. Zaradi bojzani, da bi morda Cerkev zaradi verskega in političnega vpliva ogrozila novo oblast, je ta skušala njeno delovanje onemogočiti. To se je kazalo v številnih zahtevah do RKC (posebna dovoljenja pristojnega sveta za kulturo in prosveto okraja za poučevanje verouka, kaznovanje duhovnikov zaradi kršitve javnega reda in miru, posebne ugodnosti za vse člane CMD-ja itd.).

Po osamosvojitvi Slovenije se, kot lahko zasledimo v teoretičnem delu v poglavju Politične stranke, izoblikujeta dva pola. Stranke, ki so nastale ob razpadu komunistične partije in novo nastale stranke v samostojni Slovenije, ki so se združile v DEMOS. Razlika med današnjim delovanjem in delovanjem prve vlade je bistvena, saj se je do leta 1992 delovalo v okviru skupščine nekdanje skupne

države. Ko je na novih volitvah prevzel vlado Drnovšek, se je pričelo delovanje državnega zbora z 90 poslanci. Vladne stranke (LDS in SLS + SKD) so takrat predstavile tudi program, ki kažejo stališča posameznih strank do RKC. Tako LDS pričakuje ureditev odnosa države s Svetim sedežem. SLS + SKD pa se zavezuje k razvijanju in negi krščansko moralno-etičnih osnov mlade demokracije (povz. po Matjašič, 2009, str. 59). Matjašičeva ob kvalitativni analizi vsebine ugotavlja, da se pogosteje omenja RKC v t. i. pomladnih strankah. Kar tudi nakazuje prevzem delovanja vlade v letu 2004, ko se poveča število dnevno informativnih oddaj, ki vsebujejo prispevke o verskih skupnostih in ko se v svojih programih dotaknejo tudi odnosa med Cerkvijo in državo. Matjašičeva ugotavlja, da koalicijska pogodba tako Drnovškove kot Janševe vlade bolj malo spregovori o stališčih do RKC. Medtem ko so v programih posameznih strank med obema zgoraj omenjenima vladama stališča različna. V Drnovškovi vladi je RKC naklonjena samo stranka SKD + SLS, medtem ko so v Janševi vladi pozitivna stališča do RKC v programih NSi, SLS in SDS (Matjašič, 2009, str. 67).

Lahko rečemo, da t. i. desno usmerjene stranke veliko več poudarjajo odnos do verskih skupnosti. Kar se lahko kaže tudi v številu povečanja prispevkov v času Janševe vlade o vseh verskih skupnostih.

Druga raziskovalna hipoteza

Skozi celotno obdobje je RKC obravnavana bolj negativno, kadar nastopa kot politični akter kot pa takrat, ko nastopa kot ponudnik religijskih storitev v ožjem smislu (bogoslужje, prazniki ...).

V različnih publikacijah (bodisi dnevni časopisi bodisi knjige) lahko zasledimo negativno podobo RKC, kadar cerkveni predstavniki javno izrazijo svoje mnenje oz. mnenje Cerkve in kadar predstavniki Cerkve delujejo na vidnejših mestih (npr. programski svet RTV Slovenija). Tako npr. v knjigi »In temu pravite medijski trg?« piše, da ni mogoče spregledati vpliva RKC na verski program RTV Slovenija in veliko udeležbo predstavnikov RKC v programskem svetu RTV Slovenija po spremembi zakona o RTV Slovenija leta 2005 (Bašič - Hrvatin in Petković, 2007, str. 167). Aktivnosti in delovanje Cerkve je danes še toliko bolj vidno, saj je informacija o dogodku bistveno hitreje dostopna kot pa v času nadzora, ko je neka informacija kasneje prišla v javnost. V preteklosti je bila vera obravnavana kot zasebna stvar. To je v praksi pomenilo neizražanje verske pripadnosti v javnem življenju. V primeru, da si se deklariral kot kristjan, nisi mogel sodelovati na vidnejšem položaju. Kot pravi Griesser - Pečarjeva se je izvajal pritisk na verne laike, predvsem učitelje, profesorje, višje uradnike itd. Navaja besedilo Slovenskega poročevalca (7. 3. 1952): »Zato pri nas ne bo več mesta za učitelje, ki se ne drže programov, temveč so naklonjeni poučevanju misticizma⁷⁰ in obskurantizma⁷¹, ki sta lastna Cerkvi [...].« (Griesser - Pečar, 2007, str. 43.)

Po letu 1990 se je ponudba različnih medijev razširila po Sloveniji. Tako lahko zasledimo medije, ki jih podpira Cerkev. Bašič - Hrvatinova omeni časopis Slovenec, Delo, Mag, Ciciban, TV3, T-2 (ustanovljen leta 2005) itd. (Bašič - Hrvatin in Petković, 2007, str. 166). V Sloveniji se po osamosvojitvi skuša razvijati pluralni trg, ki omogoča posamezniku in skupnosti posredovati lastno

⁷⁰ Misticizem lahko pomeni izrazito usmerjenost v čustvenost, nedejavnost ali pasivnost. V slabšalnem pomenu misticizem pomeni predstavljanje sveta skrivnostno, nedoumljivo.

⁷¹ Obskurantizem je miselnost, ki nasprotuje svobodi, napredku, kritičnemu mišljenju; mračnjaštvo.

mnenje. RTV Slovenija je leta 1990 uvedla verski program, ki ga je v začetku urejal Drago Klemenčič. Simona Rakuša opiše prisotnost RKC v verskem programu z naslednjimi besedami: »Oddaja (Ozare) je rezervirana za predstavnike in vidne člane Rimskokatoliške cerkve, izjemoma tudi Evangeličanske cerkve, čeprav ni pravega razloga, da ne bi v njej sodelovali tudi predstavniki drugih verskih skupnosti. Tako pa subjektivno doživljanje vere kot zvrst televizijske oddaje ostaja privilegij katolikov in izjemoma evangeličanov, verovanje tistih gledalcev, ki so pripadniki drugih verskih skupnosti, pa ostaja le zanimiv objekt opazovanja.« (Rakuša, 2007, str. 47.) V verskem programu se skušajo izogibati vprašanjem vsakodnevne politike, saj o tej temi že dovolj poroča informativni program, povzema Rakuševa mnenje Vida Stanovnika.

Pričakujemo, da hipoteza vsaj delno drži, saj je manj odmevno delovanje Cerkve oz. delovanje vernih laikov, pastoralnih delavcev na področju karitativne dejavnosti, pastoralnih aktivnosti. Pogosteje pa je v medijih vidno izražanje mnenj o politiki in drugih aktualnih zadevah (npr. upad rojstev, samomorilnost, homoseksualne partnerske zveze itd.). Zato pričakujemo, da je Cerkev v slednjem primeru obravnavana bolj negativno.

Drugi in tudi mogoč vzrok za negativno obravnavanje je posledica miselnosti, ko je država Jugoslavija Cerkvi bolj ali manj omogočala samo pastoralne aktivnosti in ni dovoljevala, da bi ta skušala posredovati versko miselnost oz. kazati versko prakso po množičnih občilih.

8.2 Metodologija

Da bi ovrednotili zastavljene hipoteze, bomo uporabljali metodo analize vsebine, in sicer tako v kvalitativni kot v kvantitativni različici. Analizirali bomo vse prispevke o RKC na RTV Slovenija v TVD, v obdobju od leta 1965–2005, na dva cerkvena praznika, veliki šmaren in božič.

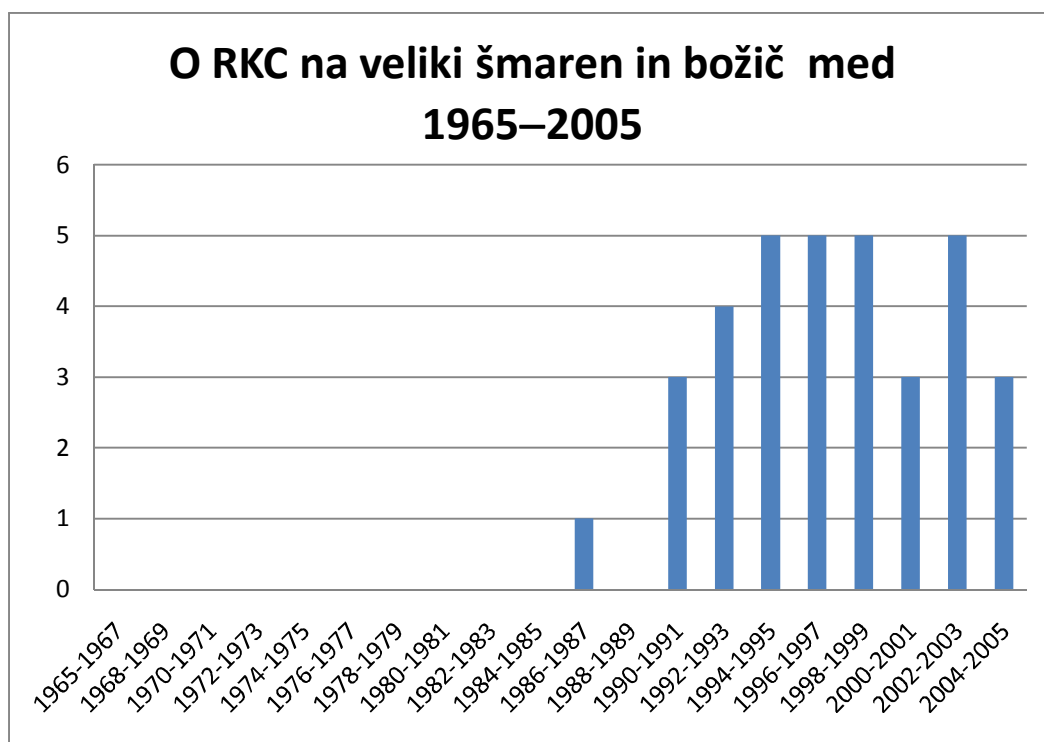
8.2.1 Obseg poročanja o RKC in struktura vladajoče koalicije

Najprej se bomo seznanili s številom prispevkov med leti 1965 in 2005. Razvrstili jih bomo po obdobjih, in sicer na vsaki dve leti. Nato pa bomo, to velja predvsem za obdobje samostojne Slovenije od leta 1992, pogledali strukturo koalicije. Kjer nas bo zanimalo, kako so porazdeljene v koaliciji desne stranke in kakšen vpliv odločanja v koaliciji imajo.

8.2.1.1 *Analiza prispevkov*

V spodnjih grafih bomo spremljali analizo prispevkov. Prvi graf bo predstavil število vseh predvajanih prispevkov, pridobljenih iz dokumentacijskega centra, med leti 1965 in 2005, na praznike veliki šmaren, sveti večer in božič. Naslednji bo predstavljal porazdeljenost prispevkov na že omenjene praznike. Nadaljnji grafi pa bodo prikazovali posamezne skupine, po katerih bodo razvrščeni prispevki. In sicer bodo razvrščeni med seboj po vsebini. Prispevki, ki govorijo izključno o praznovanju RKC ali vsebinah, ki se dotikajo izključno dogodkov v Sloveniji, bodo razvrščeni v eno skupino. Druga skupina bodo verski nagovori. Tretja skupina bodo prispevki o RKC v svetu itd.

Graf 1: Število osrednjih dnevno informativnih oddaj v obdobju med letom 1965 in 2005 na praznika veliki šmaren in božič, v katerih se pojavlja RKC

Graf prikazuje osrednje dnevno informativne oddaje med leti 1965 in 2005, v katerih se pojavlja RKC. Iz grafa razberemo, da se vsebina o RKC na omenjena praznika prvič pojavi v dnevno informativni oddaji leta 1987. Takrat je prvič predvajana božična poslanica ljubljanskega nadškofa in metropolita. Po osamosvojitvi Slovenije so osrednje dnevno informativne oddaje vsebovale tudi poročila o različnih aktivnostih Rimokatoliške cerkve. Višek omemb RKC je v srednjem obdobju, od leta 1994–1999. Da prihaja do odstopanj v številu poročanj o RKC, je verjetno več razlogov. Eden izmed teh je gotovo ta, da se RTV Slovenija prvič v času osamosvajanja in osamosvojitve sooči s pluralizacijo medijev, ki bolj ali manj omogoča dostop vsem državljanom Republike Slovenije.

Razlog za višek v srednjem obdobju je tudi ta, da so do leta 1997 kot del osrednjih dnevno informativnih oddaj predvajane božične poslanice. Izjema je samo leto 1993, ko je Televizija Slovenija pripravila kulturni program na ljubljanskem gradu in so ga predvajali s poslanico nadškofa Šuštarja po osrednji dnevno informativni oddaji. Po letu 1997 pa so lahko gledalci spremljali vsaj napoved poslanice. Tretji, tudi verjeten, razlog je, da so skušali na RTV Slovenija,

pogosteje spremljati cerkvene aktivnosti na te praznike, ki so bili v nekdanji Jugoslaviji zamolčani in se o cerkvenih dogodkih ni smelo poročati oz. so bili cenzurirani.

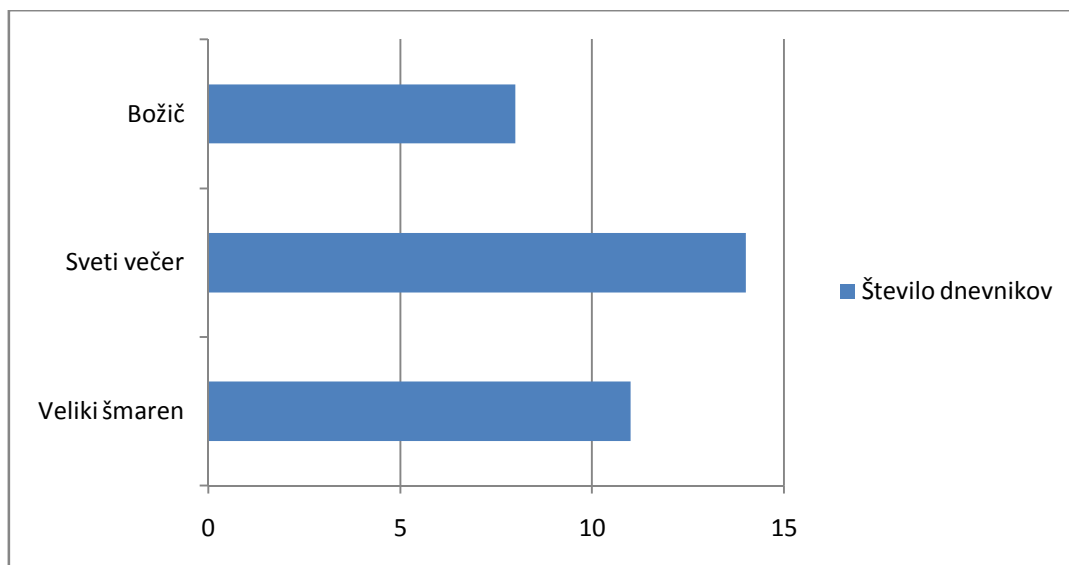
Prav tako sta bili predvajani v času TVD božični poslanici leta 1995 in 1996. Ti dve poslanici sta v naši analizi izjema. Poslanico so namreč izrekli trije cerkveni predstavniki različnih veroizpovedi skupaj. Po letu 1997 pa so vse poslanice predvajane po osrednji dnevno informativni oddaji. In niso vključene v tabelo, razen tistih primerov, ko so del poslanice predvajali v dnevno informativni oddaji.

Število prispevkov se zaradi sprememb v RKC, ko nadškofa Rodeta nasledi Alojz Uran, v zadnjem obdobju poveča leta 2004. Leta 2004 sicer pride do menjave političnih elit, a na podlagi prispevkov leta 2004 in 2005 še ni mogoče govoriti o vplivu nove politične elite na poročanje.

RKC je bila omenjena v osrednjih dnevno informativnih oddajah tudi med leti 1965 in 1990, vendar ne na ta dva praznika. Dnevno informativne oddaje so predvsem poročale o novoletnem sprejemu duhovnikov oz. CMD, o občnih zborih Ciril- Metodovega društva ter o sestankih z uradom za verske skupnosti. V dokumentacijskem centru se vsi posnetki, ki so bili predvajani pred letom 1990, najdejo zgolj v listkovni bazi. V prilogi 3 lahko najdemo bolj podrobno vsebino, ki je za lažje iskanje po zvočno-vizualnem materialu zapisana in shranjena v listkovni bazi dokumentacijskega centra RTV Slovenija.

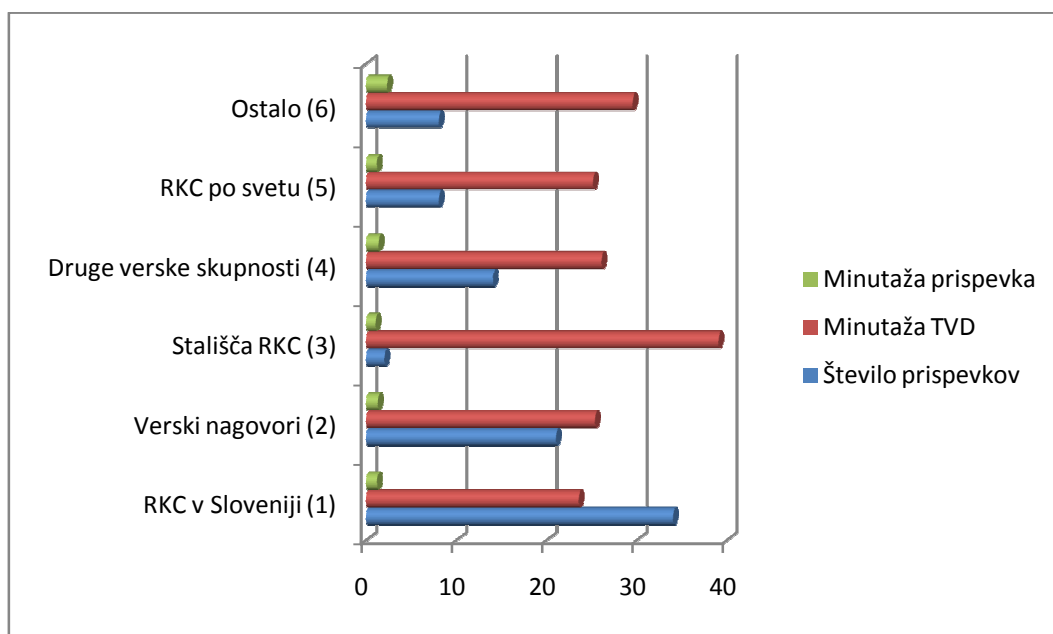
Iz grafikona je jasno razvidno, da je obseg prispevkov o RKC pred letom 1991 bistveno manjši kot obseg prispevkov, predvajanih v samostojni Sloveniji. Na podlagi te ugotovitve lahko sklepamo, da se nenaklonjeno stališče socialistične politične elite do RKC jasno odraža tudi v (ne)poročanju o RKC na javni RTV, oziroma bolj natančno: da se sprememba stališč politične elite, ki se zgodi ob osamosvojitvi leta 1991, jasno odraža v obsegu poročanja o RKC v oddaji TV Dnevnik.

Graf 2: Razporeditev medijskih tekstov oz. prispevkov glede na praznik

Največ prispevkov pridobljenih iz dokumentacijskega arhiva RTV Slovenija je na dan pred božičem, na sveti večer. Ti prispevki napovedujejo ali vsebujejo poslanice predstavnikov krščanskih verskih skupnosti. Najpogosteje sta to predstavnika Evangeličanske in Katoliške cerkve. Število dnevnikov, ko se je omenjalo RKC ali praznovanje božiča ali velikega šmarna (po letu 1990) je skupaj 33. Na veliki šmaren, v obdobju med 1990 in 2005, je bilo takšnih dnevnikov 11, na sveti večer 14 in na božič 8. V nadaljevanju bomo predvajane religijske prispevke v tem obdobju razdelili v skupine, ki nam bodo služile kot izhodišče za nadaljnje analize. Prispevke, ki delujejo gledalcu kot celota, saj so v montaži skrajšani in zlepljeni skupaj, bomo razvrstili v že omenjene skupine. V nadaljevanju bodo tako celotni prispevki še naprej imenovani kot prispevki.

Graf 3: Razporeditev prispevkov glede na povprečno minutažo prispevkov in trajanja TVD ter število prispevkov pri posameznem indikatorju

V grafu opazujemo indikatorje minutažo prispevka, minutažo TVD⁷² in število prispevkov. Graf prikazuje povprečno minutažo prispevkov po skupinah v obdobju od 1990 do 2005. Število prispevkov iz grafa 3 je višje, kot je število prispevkov v grafu 1. Večina prispevkov iz posameznih skupin sestavlja celoten prispevek, ki ga gledalec vidi na televizijskem ekranu, in so predstavljeni v prvem grafu. V dokumentacijskem centru vse prispevke razporedijo po obdobjih in jih razporedijo po nosilcih, kje posamezen prispevek najdejo, po dolžini celotnega TVD, po datumu predvajanja, posebej označijo, ali gre za prispevek v osrednji dnevno informativni oddaji ali v poročilih, in pa zapišejo vsebino.

⁷² TVD (televizijski dnevnik), ki je predvajan med 19. in 20. uro zvečer. To je osrednja dnevno informativna oddaja, ki poroča o najpomembnejših novicah dneva.

Primer:

Nosilec VKA D 4920/1 – BC99633

Dolžina 45'

Datum obj. 25. 12. 2003 – četrtek

Naslov TVD

Vsebina N 1/6/3, N 4/13, N 4/13/2, N 35/14/1, N 35/14/2
14.59 Božič doma, praznik, kres; Božična razmišljanja
(prispevek Meta Česnik, slika TVDOK) 1'07"
Ljubljana, dr. Franc RODE vodi polnočnico, tudi popoldan je daroval mašo
Šenturška gora, maša v cerkvi Sv. Urha
Rožnik, pohod z baklami
Gornji Petrovci, mašo vodili duhovnici, Jana KERČMAR – govor
Ljubljana, Božič – slika TV dokumentacija – jaslice, svečke, krašenje
drevesca, peka kruha (Anžlovar) 2'20"
16.13 Gost v studiu, pogovor, izjava Blaž TELBAN, etnolog
(o božiču) – ŽIVO 3'15"
19.40 Novo mesto, "zamrznjene" jaslice,
ročno izrezljane jaslice, pater Felicijan PEVEC – izjava,
jaslice predstavljajo en določen gib, zato ime zamrznjene
(Držaj) 1'22"

Na podlagi zgornje razporeditve (graf 3) lahko ugotovimo, da ima prva skupina največ prispevkov v dnevno informativnih oddajah na RTV Slovenija, na božič in veliki šmaren. Sledi ji druga skupina in pa četrta, ki predstavlja različne prispevke o ostalih verskih skupnostih.

V podrobnejši analizi prispevkov po posameznih skupinah bo ob vsaki skupini naveden tudi primer predvajanega prispevka. Primer bo pokazal, kakšni prispevki so umeščeni v posamezno skupino.

V drugo skupino so vključeni tudi deli homilij na božič in veliki šmaren. V primeru, da sta v istem prispevku tako predstavnik Rimokatoliške kot Evangeličanske cerkve smo prispevek umestili v drugo in četrto skupino.

8.2.1.2 PODROBNA ANALIZA PRISPEVKOV PO POSAMEZNIH SKUPINAH

Minutaža prispevkov o RKC v Sloveniji je prvi indikator. Zaradi preglednosti smo jih razdelili po obdobjih od leta 1990 do leta 2005. Prispevki govorijo o dogodkih v RKC po Sloveniji (po župnijah, romarskih središčih) in so vezani na dogodke RKC v slovenskem prostoru. V tem indikatorju so predvsem pastoralne aktivnosti, ki so jih posneli novinarji na že omenjene dneve. Takšnih prispevkov je v tem sklopu 34.

V nadaljevanju bomo predstavili graf, ki predstavlja gibanje minutaže prispevkov o RKC v Sloveniji, v obdobju 1990–2005. Spodaj pa predstavljamo primer prispevka, ki smo ga uvrstili v ta sklop.

Janko Šopar je voditelj TVD, na veliki šmaren, poročevalka s terena pa je Janja Koren. V prispevku poročevalka opiše dogodek podeljevanja liturgičnega oblačila in se dotakne homilije nadškofa in metropolita Franca Rodeta.

Prometna gneča in praznično razpoloženje sta zaznamovala današnji dan. Katoliški praznik Marijinega vnebovzetja so slovesno zaznamovali po vsej Sloveniji. Največje množice ljudi pa so se zgrnile na Brezje, ki so že desetletja največje in najbolj priljubljeno romarsko središče v Sloveniji. Janja Koren pravi, da ta kraj vsako leto obišče 150.000 romarjev. Kako pa je bilo danes, pa v njenem poročilu.

»Kot običajno na veliki šmaren je Brezje tudi danes obiskalo več tisoč ljudi. Po ocenah cerkvenih dostojanstvenikov 5–6000. Mašo je vodil ljubljanski nadškof in metropolit Rode, ki mu je tokrat apostolski nuncij, Edmund Farhat, v papeževem imenu podelil palij, znak metropolitske službe. Gre za liturgično oblačilo, trak iz čiste volne, ki pomeni dokončno posvetitev nadškofa za oznanjanje evangelija v svoji domovini. Nadškof Rode se je za palij zahvalil in obljubil zvestobo Cerkvi in papežu. (Janja Koren)

»Franc Rode, nadškof in metropolit ljubljanski, bom zvest in pokoren sveti rimski Cerkvi in papežu Janezu Pavlu II. in naslednikom. Tako naj mi vsemogočni Bog pomaga.« (Rode)

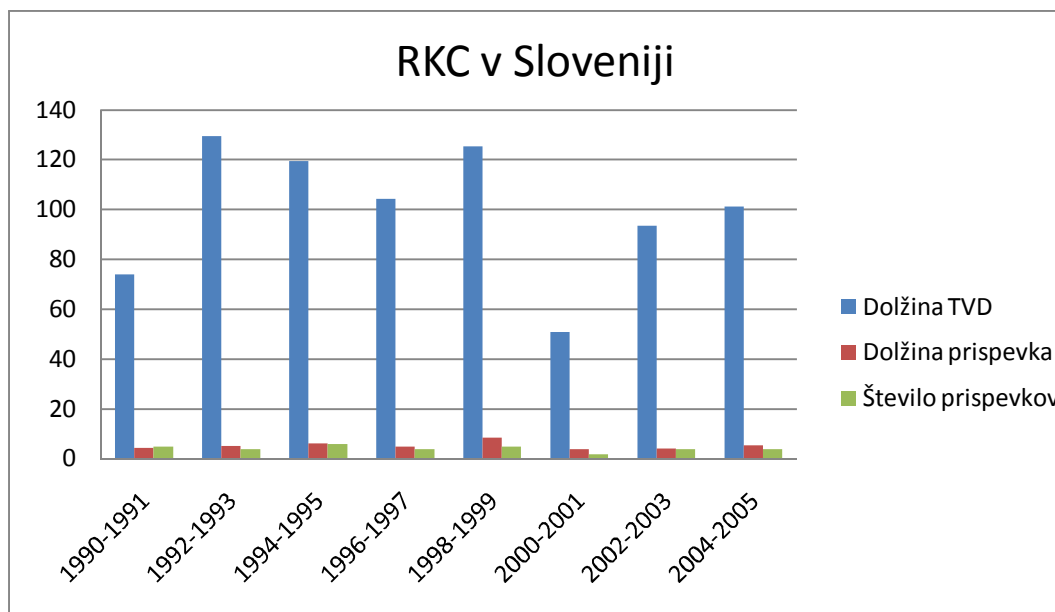
»V pridigi je metropolit Rode obžaloval, da je danes mnogo ljudi Boga izrinilo na rob življenja, po njegovem mnenju je družina danes zelo ogrožena, dostikrat zaradi neodgovornega povečevanja neprestane spolnosti, kar je predstavljeno kot znamenje življenjske radosti, v resnici pa prinaša veliko trpljenje.«

»Tu je tisti sramotni 55. člen slovenske ustave, ki je dejansko v nečast naši deželi. Kajti nobena druga država nima kaj takega zapisanega v svoji ustavi.« (Rode)

»Kar ni uspelo kugi, lakoti in turškim vpadom, je dejal, bo uspelo nam samim. Zaradi splava, tisočih mrtvih nerojenih otrok. Glede šole se je vprašal, zakaj bi jo krojili tisti, ki so še včeraj trdili, da je religija zabloda, opij za ljudstvo.«

Slovesno mašo pri kapelici Marije Snežne na Kredarici, najvišje ležeče slovenskem svetišču, pa se je končalo nekaj dnevno praznovanje ob 100. obletnici postavitve Aljaževe kapelice, po vojni so jo porušili, in pete obletnice postavitve nove kapelice. Današnje bogoslužje je pred nekaj sto verniki vodil France Urbanija, župnik iz Dovjega.

Graf 4: Dolžina TVD* in dolžina prispevkov* o RKC v Sloveniji ter njihovo število po obdobjih od leta 1990–2005

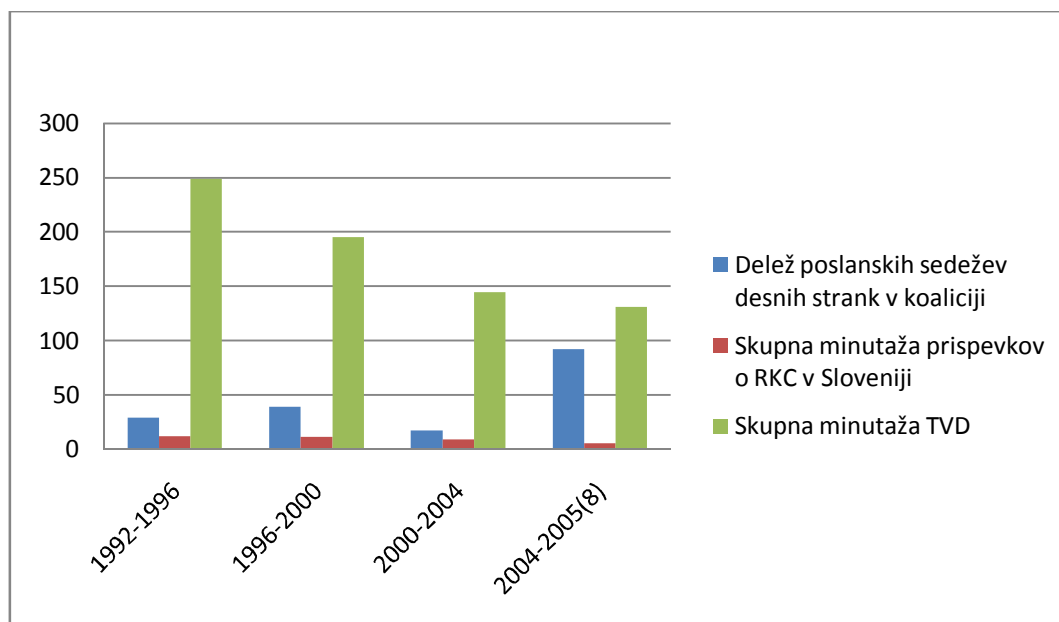
*Dolžina TVD in dolžina prispevkov je izražena v minutah.

V celotnem obdobju so bili prispevki skupine 1 (RKC v Sloveniji) posredovani gledalcem dnevno informativne oddaje na RTV Sloveniji. Pri obdelavi podatkov smo bili pozorni na to, da točno zapisujemo čas. Na podlagi grafa, ki predstavlja dolžino TVD in prispevkov o RKC v Sloveniji, lahko razberemo, da je število prispevkov o RKC v Sloveniji višja med leti 1990 in 1999. Medtem ko se število analiziranih prispevkov niža. Kljub temu, da število prispevkov niha, kar je razvidno tudi iz dolžine dnevnikov, najbolj izstopa čas med leti 2000–2003. V teh dveh obdobjih beležimo samo pet prispevkov o RKC. Razlogov za manjše število prispevkov na ta dva praznika je verjetno več.

Glede na vsebino prispevkov so po letu 1997 pogosteje predvajani prispevki samo ali iz večjih romarskih krajev (Brezje, Sveta gora nad Gorico, Ptujška gora) ali iz stolnic. Medtem ko so pred tem obdobjem bila predstavljena tudi praznovanja po drugih slovenskih krajih. Drugi razlog pa je lahko tudi menjava poslanskih sedežev desnih strank v koaliciji. V obdobju med letoma 1992 in 1996 je delež poslanskih sedežev desnih strank v koaliciji 29 % (SKD), v mandatu od leta 1996–2000 39 % (SLS), leta 2000 in 2004 je najnižji delež poslancev desnih strank v koaliciji, in sicer 17 % (SLS + SKD, kasneje SLS). V obdobju po letu

2004 je delež desnih strank v koaliciji 92 %. Sestavljajo jo stranke SDS, NSi, SLS in SDS.

Graf 5: Minutaža prispevkov o RKC v Sloveniji in TVD ter delež poslanskih sedežev desnih strank v koaliciji

Iz grafa je razviden delež poslanskih sedežev desnih strank v koaliciji, ki je bil najvišji v obdobju od leta 2004 do leta 2008. Naša analiza je operirala samo s podatki do leta 2005, zato lahko samo predvidevamo, da število prispevkov v naslednjih letih ni naraščalo. Zelo jasno pa se kaže upad minutaže tako prispevkov kot tudi TV Dnevnikov. To je mogoče najprej zaradi spremembe načina poročanja, saj v začetku pogosto poročajo o različnih dogodkih na različnih krajih v Cerkvi (Pirniče, Strunjan, Radenci). Kasneje je bilo teh poročanj manj in so se novinarji osredotočali predvsem na romarske kraje ali stolne cerkve, kjer so maševali predstavniki RKC. V konkretnem primeru ne moremo reči, da se skozi poročanje o RKC v Sloveniji kažejo tudi stališča političnih elit, saj, kot kaže graf, kljub v zadnjem obdobju najvišjem deležu poslanskih sedežev desnih strank v koaliciji, ostaja minutaža prispevkov kot leta poprej. Prav tako pa se kljub skoraj 40 % v obdobju 1996–2000 ne kažejo spremembe navzgor, temveč se minutaža prispevkov zmanjšuje. To nakazuje tudi druga tabela, ki obravnava porazdelitev in minutažo prispevkov o RKC v Sloveniji v različnih mandatih. Prva tabela pa

podrobneje opredeli število prispevkov in njihovo minutažo v prvem letu mandata (od 1. januarja do 31. decembra)

Tabela 1: Porazdelitev in minutaža prispevkov o RKC v Sloveniji leta 1993, 1997, 2001 in 2005

Leto	Število prispevkov o RKC v Sloveniji	Minutaža prispevkov	
1993	3	3	02
1997	2	2	41
2001	1	2	01
2005	2	2	45

Najvišje število prispevkov je bilo leta 1993. Prav tako je bila tudi najvišja minutaža. Kasneje je prispevkov manj, prav tako pa se pozna tudi pri dolžini prispevkov. Zanimiva je minutaža enega prispevka leta 2001, saj je v povprečju višje kot leta 1997 in leta 2005. Vzrok za razliko je mogoče v reportaži, saj je bila pripravljena na vseh treh romarskih krajih (Brezje, Ptujška gora, Sveta gora).

Tabela 2: Porazdelitev in minutaža prispevkov o RKC v Sloveniji po mandatih

Mandat	Število prispevkov o RKC v Sloveniji	Minutaža prispevkov	
1992–1996	11	11	05
1996–2000	7	13	35
2000–2004	6	9	27
2004–2008*	4	5	43

*Mandat Janševe vlade traja od leta 2004–2008. Naša analiza pa zajema samo podatke za leto 2004 in 2005.

Tabela 3: Porazdelitev poslanskih sedežev v koaliciji

	1992–1996	1996–2000	2000–2004	2004–2008
Število poslanskih sedežev koalicije	51	49	54	49
Število poslanskih sedežev desnih strank v koaliciji	15	19	9	45
Delež poslanskih sedežev desnih strank v koaliciji	29 %	39 %	17 %	92 %

Drugi sklop, ki smo ga izbrali, je minutaža verskih nagovorov (poslanic, homilij) RKC. Verski nagovori so običajno predvajani na sveti večer oz. dan pred božičnim praznikom (poslanice), na božič in na veliki šmaren, ko potekajo slovesna bogoslužja (kratek odlomek homilije ali njen povzetek).

Najprej so bile na sveti večer poslanice predvajane med aktualnimi novicami dneva, kasneje, po letu 1996, takoj po zaključku dnevno informativnih oddaj. Poslanica nadškofa Šuštarja, leta 1993, je bila izjemoma predvajana po zaključku TVD, saj je RTV Slovenija pripravila posebno božično oddajo na ljubljanskem gradu. Takrat se je v dnevno informativno oddajo javila Edita Cetinski in poročala o dogajanju na prizorišču.

Graf 6: Dolžina TVD* in dolžina prispevkov* – verski nagovori predstavnikov RKC v TVD od leta 1990–2005

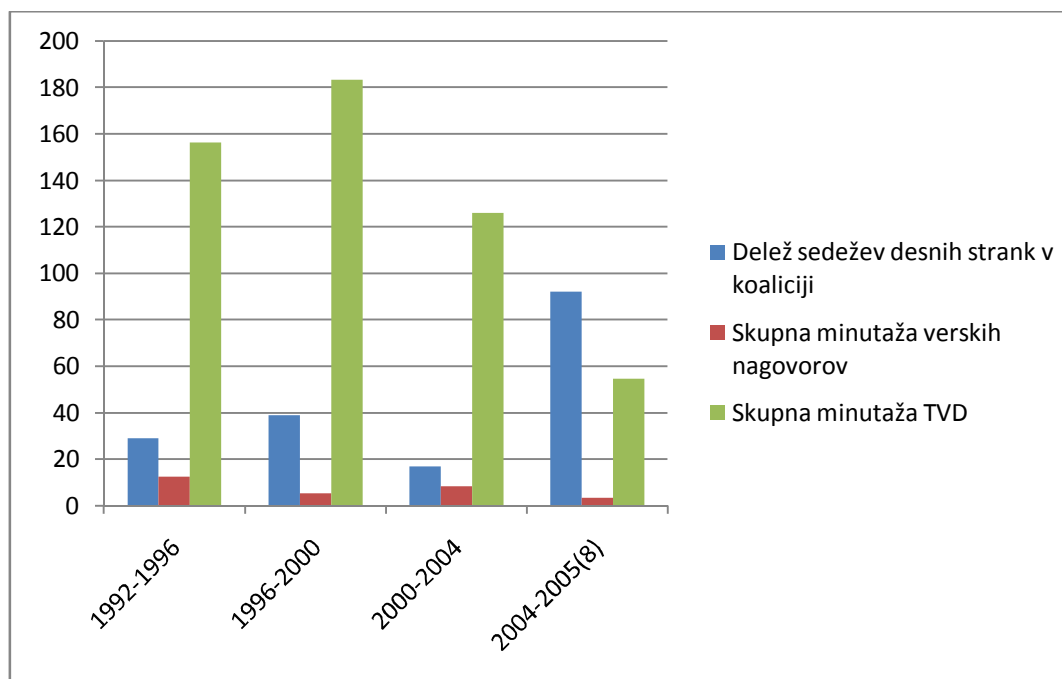

*Dolžina TVD in dolžina prispevkov je izražena v minutah.

Zgornji graf prikazuje minutažo različnih nagovorov (bodisi poslanic bodisi nagovorov na različnih romarskih krajih). Najbolj odstopa obdobje od 1994–1995. V tem obdobju je božična poslanica daljša zaradi skupnega voščila treh predstavnikov krščanskih cerkva (rimokatoliške, evangeličanske in pravoslavne), Alojzija Šuštarja, Geze Erniša in Perana Boškoviča. Po letu 1997 se dolžina prispevkov zmanjša predvsem zato, ker poslanice niso več predvajane kot del

novic. Vse poslanice po letu 1996 so predvajane izključno po končanem TVD. Edino, kar po tem letu ostane kot del novic, je napoved poslanic. Vključeni so odlomki poslanic. Ti so običajno nemi in govori samo poročevalec, ki povzame glavno misel poslanice.

Graf 7: Minutaža verskih nagovorov in TVD ter delež poslanskih sedežev desnih strank v koaliciji

Graf skupne minutaže verskih nagovorov ima višek v prvem obdobju (1992–1996), saj so v to obdobje vključene vse poslanice, ki po letu 1997 niso del poročanja v TVD. Kar se kaže kot tendenca v drugem obdobju, kjer so praviloma samo homilije. V tretjem obdobju pa se v TVD prikaže tudi del poslanice (nagovora gledalcem) predstavnika RKC. Podrobneje lahko to zasledimo v spodnjih tabelah. Prva tabela prikazuje število prispevkov verskih nagovorov in njihovo minutažo v prvem letu mandata, druga pa prispevke v določenem mandatu.

Tabela 4: Porazdelitev in minutaža verskih nagovorov v TVD leta 1993, 1997, 2001 in 2007

Leto	Število verskih nagovorov v TVD	Minutaža prispevkov	
1993	/	/	/
1997	2		31
2001	2	2	46
2005	3	3	25

Tabela 5: Porazdelitev in minutaža verskih nagovorov v TVD po mandatih

Mandat	Število verskih nagovorov v TVD	Minutaža prispevkov	
1992–1996	5	9	45
1996–2000	7	5	37
2000–2004	5	8	23
2004–2008*	3	3	25

*Mandat Janševe vlade traja od leta 2004–2008. Naša analiza pa zajema samo podatke za leto 2004 in 2005.

Število verskih nagovorov v TVD je v mandatih vlad različno. Najvišje število verskih nagovorov je v drugem mandatu (1996–2000). A kljub višjemu številu prispevkov je minutaža nižja tako od prvega (1992–1996) kot tudi od tretjega (2000–2004) mandata. Čeprav peta tabela ne vsebuje vseh podatkov o prispevkih v četrtem mandatu, pa lahko na podlagi četrte tabele opazimo, da je število verskih nagovorov leta 2005 (četrty mandat) višje. Prav tako pa se dvigne tudi minutaža prispevkov v tej skupini.

Spoštovane gledalke in gledalci, pristrčno vas pozdravljam! Vesel sem, da moremo tudi letos v pravem ekumenskem duhu voščiti božične praznike. Zato pristrčno pozdravljam g. seniorja Ernišo na moji desnici in paroha Boškoviča. Veseli smo, da se tu srečamo pred božičnimi prazniki. Vsem, ki nas poslušate, želim res blagoslovljene, vesele božične praznike. Vaši Pravoslavni cerkvi, ki bo praznovala božične praznike 7. januarja prav posebej želim vsega Božjega blagoslova. Mi pa bomo skupaj praznovali božične praznike, kakor je to stara navada. Letos imajo božični prazniki za Slovenijo še prav poseben pomen zaradi obiska svetega očeta Janeza Pavla II. in romanja 14. decembra v Rim. Želim, da bi bil to za vse praznik miru, veselja in sreče. Tudi za tiste, ki sami nimajo vere v Kristusovo rojstvo in njegovo božanstvo. Naj bo to vsaj družinski praznik, praznik pristrčne dobrote in hvaležnosti. (Alojzij Šuštar)

Spoštovane Slovenke in Slovenci, drage sestre in bratje v Kristusu. Posebej je moje voščilo danes namenjeno tudi vsem tistim, ki so žalostni, bolnim, ki trpijo. Vsem naj zasveti luč betlehemske poljan. Tako da bo vsak doživel svetlobo miru, ljubezni in dobrote. V tem smislu želim bratom in sestram vseh veroizpovedi, kakor tudi verujočim in neverujočim, veselo in globoko doživljanje in praznovanje božičnih praznikov, kakor tudi uspešno novo leto, ki je pred nami – 1997. (Geza Erniša)

Dragi bratje in sestre! V pričakovanju najbolj veselega praznika, rojstva našega Odrešenika, ki je trpel za naše grehe, gospoda Jezusa Kristusa, vam pošiljam vesel božični pozdrav. Mir božji. Kristus se je rodil. Vsi skupaj molimo za nemočne in trpeče, še posebej pa za tiste, ki imajo tudi ta božič solze v očeh namesto strehe nad glavo. Ta svet je naš in zanj odgovarjamo. Tak je, kakršni smo mi. Če ga hočemo izboljšati, izboljšajmo sebe. Če ga hočemo spremeniti, se spremenimo sami. Novorojeni Kristus nam bo zagotovo pomagal. RKC in evangeličanski in vsem drugim želim vesele božične praznike in srečno novo leto. (Peran Boškovič)

Tretji indikator je minutaža izražanja stališč RKC o javnih zadevah. V ta del smo umestili vse predstavnike RKC, ki so javno spregovorili o mnenju in stališču RKC v Sloveniji.

Stališča predstavnikov RKC so med leti 1990–2005 v TVD predstavljena samo trikrat. V to skupino smo vključili le predstavnike RKC. V našem primeru gre za intervju z župnikom Prelcem v Portorožu leta 1990, nadškofom Rodetom (1998) in za vprašanja, ki so bila ob božičnem praznovanju namenjena psihologu p. Silvu Šinkovcu (2004). V ta prispevek nismo umestili prispevkov, predvajanih na veliki šmaren in sveti večer, saj smo vse verske nagovore, bodisi poslanice bodisi homilije, umestili v indikator verskih nagovorov. Verski nagovor je nagovor predstavnika RKC, ki skuša cerkveno občestvo (laike vernike) spodbuditi k poglobljenemu razmišljanju in osredotočenju na cerkveni obred oz. praznovanje. Razlog za takšno razvrstitev je tudi jasno stališče, ki ga na podlagi novinarjevega vprašanja poda nek posameznik.

Dolžina prispevkov je, glede na prispevke ostalih skupin, veliko krajša, kar je razvidno iz spodnje tabele. Odstopanja lahko vidimo samo v letu 2004, saj je časovno umeščen celoten prispevek. Medtem ko so predvajana stališča p. Silva Šinkovca krajša. To lahko vidimo tudi iz naslednjega primera.

Tabela 6: Dolžina TVD in stališč predstavnikov RKC

Leto	Dolžina TVD	Dolžina izražanja stališč predstavnikov RKC
1990	20 min	22 s
1999	22 min	19 s
2004	56 min	1 min 1s

In še o božičnem praznovanju družine in pomenu darovanja Tadeja Anžlovarja:

Verni obnavljajo vero v Jezusa Kristusa in podoživljajo skrivnost njegovega rojstva. Božič pomeni postanek, vzamemo si čas za razmislek, posvetimo se sebi in najbližjim, utrjujemo družinske vezi:

»In seveda tak čas, sem prepričan, da tudi za neverujoče pomeni neke vrste regeneracijo, ponovno postavljanje samega sebe, ker je to povezano z novoletnimi časom. Pomeni, da zaključimo neko obdobje in naredimo bilanco svojega lastnega življenja; že poslovnega in tudi v naših medčloveških odnosih.« (Silvo Šinkovec)

Komentarji vprašanih mimoidočih na ulici:

Božič je lep praznik. Rojstvo Jezusa praznujemo. To je enkratno. A ni to lepo?

Kristusovo rojstvo in upanje za ta svet.

Eden od mimoidočih je še dejal, da so takrat ljudje res ljudje. Vse več pa jih božični čas spremeni v eno samo hitenje, nakupovanje in trošenje.

»Žal smo v času, kjer je vedno več tega, a vedno več ljudi odkrivajo tudi religioznost.« (Silvo Šinkovec)

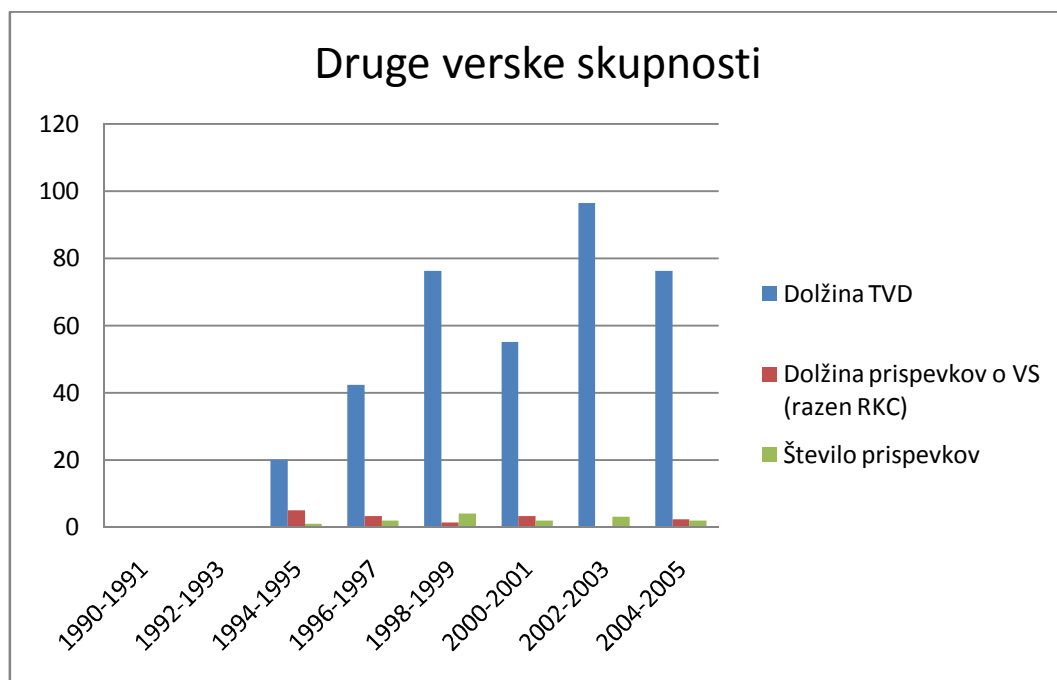
V Rimu so Kristusovo rojstvo praznovali že 336, pri nas pa je bil še ne dolgo tega 25. december navaden delovni dan. V drugi polovici 80-ih let prejšnjega stoletja se je odnos države do tega praznika spremenil.

»S tem, da smo vsaj slišali prvi uradni pozdrav, ko je predstavnik države voščil kristjanom, kar pomeni, da je priznal to dejstvo, da živimo in da imamo to dovoljenje tako živimo, s tem prepričanjem, kot smo. To je bil že prvi korak k strpnosti.« (Silvo Šinkovec)

V božičnem času drug drugemu voščimo srečo, zdravje, vse tisto, kar je najpomembnejše.

Četrti indikator je minutaža prispevkov, ki so povezani z drugimi verskimi skupnostmi. V ta sklop smo umestili prispevke, kjer so tako ali drugače omenjene tudi ostale verske skupnosti. Nekateri prispevki so lahko tudi del poročanja o RKC (skupni božični verski nagovori gledalcev).

Graf 8: Dolžina TVD* in dolžina prispevkov* o drugih verskih skupnostih, med leti 1990–2005, ter njihovo število

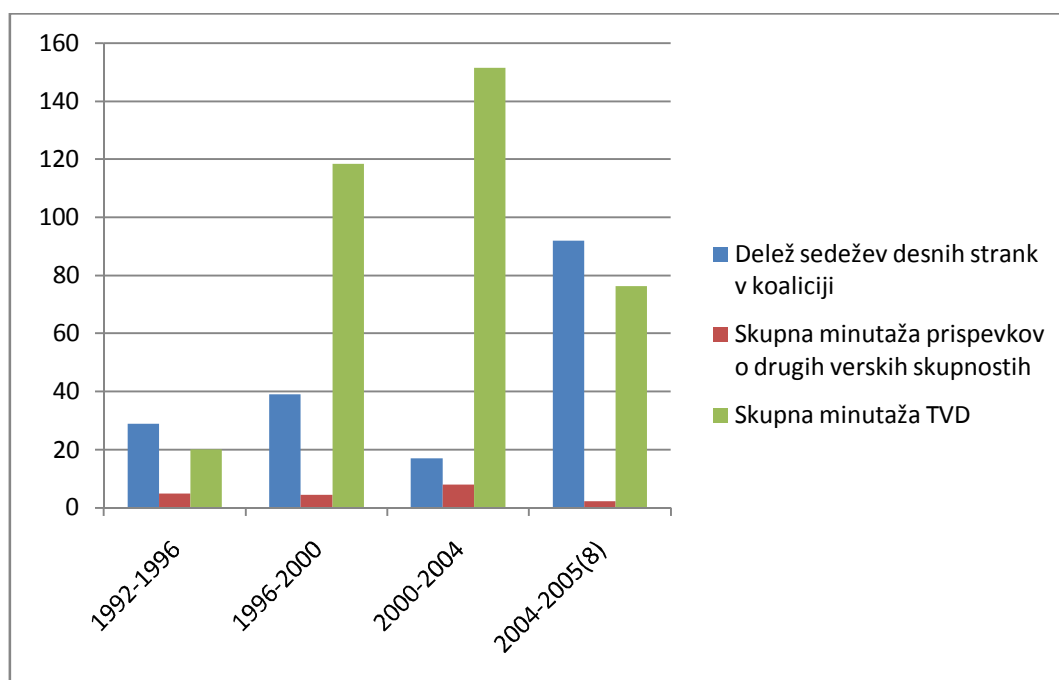
*Dolžina TVD in dolžina prispevkov je izražena v minutah.

Ta graf prikazuje število prispevkov, ki so bili namenjeni ostalim registriranim verskim skupnostim v Sloveniji. Prva štiri leta v tem obdobju, na praznika veliki šmaren in božič, ni bilo zaslediti prispevkov o nobeni drugi verski skupnosti, razen RKC. Leta 1995 je prvič objavljena skupna poslanica treh predstavnikov krščanskih cerkva. Dolžina prispevka je tako višja zaradi daljše ekumenske poslanice, ki je trajala pet minut in so vernike nagovorili trije predstavniki krščanskih cerkva (škof Evangeličanske cerkve Geza Erniša, ljubljanski nadškof RKC Alojzij Šuštar in paroh Pravoslavne cerkve Peran Boškovič).

Po tem letu se evangeličanska verska skupnost redno pojavlja v dnevno informativnih oddajah v času božičnih praznikov. Posamezni prispevki so

porazdeljeni čez celotno obdobje, razen od leta 1990–1993. Prav tako so predvajane poslanice evangeličanskega škofa Geze Erniša, a šele po dnevno informativni oddaji. Teh poslanic kot tudi poslanic ljubljanskega nadškofa po letu 1997 nismo vključili v graf, ki prikazuje samo prispevke, predvajane izključno v dnevno informativni oddaji. Razlog, da se v božičnem obdobju pojavlja poleg RKC samo evangeličanska verska skupnost in ne pravoslavna, je obdobje praznovanja božičnih praznikov. Pravoslavna verska skupnost praznuje božič nekaj dni kasneje, saj uporabljajo julijanski in ne gregorijanski koledar.

Graf 9: Minutaža prispevkov o drugih verskih skupnostih in TVD ter delež poslanskih sedežev desnih strank v koaliciji

Graf minutaže prispevkov o drugih verskih skupnosti prikazuje podobno tendenco, ki jo lahko zasledimo pri grafu Minutaža verskih nagovorov (glej graf 7), da je v drugem obdobju viden upad po letu 1996.

V prvem obdobju je bila predvajana skupna božična poslanica, leta 1995 (čas: 5 min). Zato je minutaža prispevkov podobna kot v obdobju kasneje, ko je bilo število prispevkov višje in je skupna minutaža 4 minute in 46 sekund.

Bolj podrobno lahko opazimo porazdelitev v spodnjih tabelah, ki predstavljata najprej porazdelitev prispevkov v prvem letu vsakega mandata in porazdelitev skozi celotno obdobje nekega mandata.

Tabela 7: Porazdelitev in minutaža prispevkov o drugih verskih skupnosti leta 1993, 1997, 2001 in 2005

Leto	Število prispevkov o drugih verskih skupnostih	Minutaža prispevkov	
1993	1	5	
1997	/	/	/
2001	1	2	25
2005	1	1	

V zgornji tabeli najbolj izstopa podatek leta 1993, ki je enak tudi mandatu 1992–1996. Minutaža edinega prispevka v tem letu in obdobju prvega mandata je namreč pet minut. Ta prispevek je božična poslanica, ki so jo sočasno voščili gledalcem na sveti večer trije predstavniki največjih verskih skupnosti v Sloveniji (katoliške, evangeličanske in pravoslavne).

Tabela 8: Porazdelitev in minutaža prispevkov o drugih verskih skupnostih po mandatih

Mandat	Število prispevkov o drugih verskih skupnostih	Minutaža prispevkov	
1992–1996	1	5	
1996–2000	6	4	46
2000–2004	5	8	59
2004–2008*	2	2	23

*Mandat Janševe vlade traja od leta 2004–2008. Naša analiza pa zajema samo podatke za leto 2004 in 2005.

Tudi pri približno 20.000 evangeličanih je bilo zelo slovesno. Pri njih osrednje bogoslužje poteka šest ur prej kot pri katoličanih.

»Bogoslužje na božični večer je sproščeno, veliko je glasbe in igrice, povezanih z rojstvom Odrešenika. Osrednjo vlogo pri dogajanju imajo otroci. Vse skupaj se začne že ob 18. uri in ne ob polnoči tako kot v katoliški cerkvi.« (Bojan Peček, novinar)

»To simbolizira tudi otroka Jezusa. In ta bogoslužja, moram reči, da so zelo dobro obiskana. In posebnost je morda še v tem, da vsak otrok dobi skromna darila, ki ga na nek simboličen način opominja potem tudi na otroka Jezusa.« (Geza Erniša)

»Božični večer je pri evangeličanih namenjen predvsem otrokom. Klasično versko bogoslužje pa je bilo v vseh 13-ih evangeličanskih občinah na Slovenskem danes dopoldne. Škof Erniša pa je opravil tudi v nemškem jeziku, kajti tukaj v Moravskih Toplicah je veliko gostov, ki prihajajo iz Avstrije in Nemčije.« (Bojan Peček, novinar)

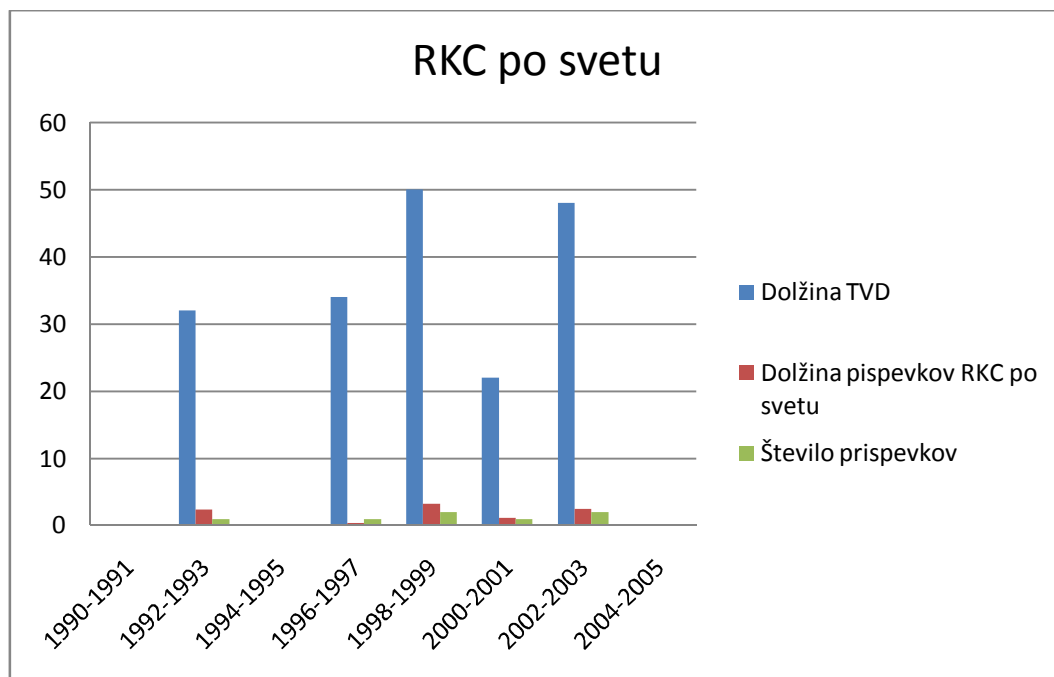
»V cerkev vedno pridemo, kadar smo v Moravskih Toplicah na počitnicah ali kadar obiščemo sorodnike. In takrat gremo velikokrat k bogoslužju, ker je tu zelo lepo.« (Brigite Carni, Fulda – Nemčija)

»Sicer pa je v Nemčiji v verskem smislu nekaj mešanih zakonov, a to že zdavnaj ni vzrok za kakršnokoli nestrpnost.«

»Moj partner je katoličan, jaz pa sem evangeličanka. Obiskujeva katoliške in evangeličanske obrede. Ti se razlikujejo, toda pomembno je, da oba verujeva v Boga. In mislim, da mora Cerkev spodbujati prav to.« (Brigite Carni, Fulda – Nemčija)

Peti indikator je minutaža vseh prispevkov znotraj RKC po svetu. Ti prispevki so predvsem različni nagovori papeža Janeza Pavla II., dogodki ob božičnem praznovanju v Betlehemu idr.

Graf 10: Dolžina TVD* in dolžina prispevkov* o RKC po svetu, med leti 1990–2005, ter njihovo število

*Dolžina TVD in dolžina prispevkov je izražena v minutah.

Število prispevkov, ki poročajo o RKC po svetu, je odvisno od pomembnejših dogodkov in praznikov. Pogosteje so prispevki predvajani v božičnem obdobju. Poročevalci (npr. Karmen Švegl ali Mojca Širok) iz različnih območjih se javljajo in poročajo o praznovanju v Betlehemu ali Rimu. Vsakokrat na božič v TVD pripravijo del papeževe opoldanske božične poslanice. Papež nagovori v poslanici vse navzoče na Trgu svetega Petra in voščila prebere v številnih jezikih, tudi v slovenščini. Najdaljši prispevki so bili v letih 1992 in 1993 predvsem zaradi dogajanja na območju nekdanje skupne države Jugoslavije, ko se papež zavzema v božični poslanici za mir na vojnih območjih. Med leti 1998 in 2003 pa so nekateri prispevki namenjeni svetemu letu 2000. V enem izmed prispevkov Mojce Širok (leta 1999) lahko spremljamo bolj podroben oris dogajanja v pomembnejših bazilikah v Rimu v božičnem obdobju.

Danes pa je vernike tudi nagovoril z balkona papež Janez Pavel II. V lepem sončnem vremenu se je zbralo na Trgu svetega Petra več tisoč ljudi, na milijone pa jih je spremljalo nagovor po televiziji in radiu.

»Novorojeno Božje Dete, Bog z nami, naj vam podeli svoj blagoslov, trajni mir in pravo srečo.« (Janez Pavel II.)

»Med tistimi milijoni, ki so mogli slišati voščilo v svojem jeziku, smo bili tudi Slovenci. Ta voščila so zelo popularna. Prav gotovo pa niso edini razlog srečanj s papežem za praznike veliko noč in božič. Glavna vsebina je bila poslanica z naslovom Vsem ljudem dobre volje, še posebej vsem odgovornim voditeljem.«

»Naj bo božič praznik odprtosti in solidarnosti. Naj se odprejo roke in ljubezen za drugega, kdorkoli je že. Naj odvrže orožje tisti, ki ga grozeče vihti. Naj pomaga bratu v stiski vsakdo, kdor ima v izobilju. Po vseh koticih zemlje naj se razširi bratstvo; premaga naj ovire ter stre etnične, kulturne, politične in verske pregrade. Božič, ta blagoslovljeni družinski dan, naj postane za vsakogar dan upanja in miru.« (Janez Pavel II.)

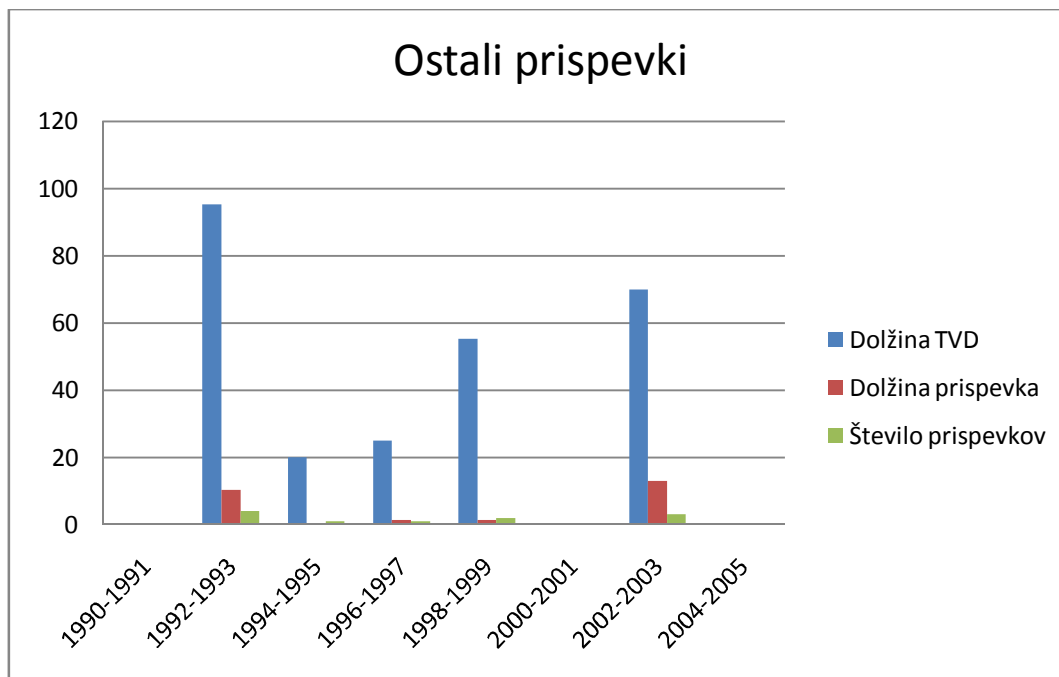
»Seveda papež ni mogel mimo nekaterih kriznih žarišč, med katerimi je na prvem mestu omenil Bosno in Hercegovino.« (Drago Klemenčič)

»Naj zasveti na obzorju našega časa betlehemska luč in naj prinese tolažbo in vedrino predvsem žrtvam človeških tragedij: vojn, pregnanstev, lakote, krivic in strahu. Ta luč naj še posebno zasveti nad izmučenimi ljudstvi Bosne in Hercegovine in pokrajin Jugovzhodne Evrope. Tam nasilje grozi, da bo postal zakon brez slehernega usmiljenja.« (Janez Pavel II.)

Svoj nagovor je papež končal z molitvijo, naj bi Bog razsvetlil Cerkev, da bo znala vsem in vsakomur in na primeren način oznanjati blagovest. Odgovorni voditelji narodov pa naj bi vedno izbirali tisto pot, ki vodi k resničnemu in družbenemu napredku. (Drago Klemenčič)

Šesti indikator je minutaža vsebine, ki ni ustrezala nobenemu zgoraj naštetih kriterijev, pa kljub temu obravnavajo dogodke na božični dan, npr. izdelava jaslic, božič med brezdomci, praznovanje božiča begunskih otrok.

Graf 11: Dolžina TVD* in dolžina prispevkov* ostalih vsebin, med leti 1990–2005, ter njihovo število

*Dolžina TVD in dolžina prispevkov je izražena v minutah.

V ta graf smo umestili vse prispevke, ki niso nujno povezani z RKC in se nanašajo predvsem na ljudsko izročilo ali dogodke, ki so organizirani s strani javnosti (Postojnska jama). Na grafu lahko opazimo dva viška. Prvega v letu 1992 in 1993 ter deset let kasneje 2002/2003. Lahko domnevamo, da je v družbi prišlo do nekaterih sprememb, ki so jih novinarji bolj spremljali in niso nujno povezane s Cerkvijo. To obdobje je za razpadlo Jugoslavijo, na nekaterih južnih območjih, še vedno obdobje spopadov in nemirov. Prispevek je bil predvajan na sveti večer, leta 1992, kjer poročevalec kaže narisane voščilnice begunskih otrok. Ob koncu pa zavrtijo posnetek njihovega življenja, ko dobijo novo pošiljko hrane in obutve.

Leto 2002/2003 pa je zopet neko novo obdobje, ko novinarji povabijo kot gosta etnologa, ki razloži nove družbene pojave, kot so npr. pretirana potrošnja, trije dobri možje v decembru. Daljše prispevke si lahko razložimo tudi s težavami, s

katerimi se je takrat soočala RTV Slovenija, ko ji je upadala gledanost osrednje informativne oddaje, zaradi konkurenčnih televizij. In se je dolžina dnevnikov višala.

TVD 923 / 24. 12. 1992

»Božič je družinski praznik. Z njim tesno povezano pa je postavljanje jaslic, ki je po ohranjenih zgodovinskih virih in tradiciji v slovenskih domovih vedno bila prava družinska svečanost. Razvoj jaslic, njihov nastanek še danes ni dobil natančne zgodovinske umestitve, lahko spremljamo od božičnih iger iz 11. stoletja živih jaslic do takšnih cerkvenih in družinskih – kakršne poznamo danes. Prve cerkvene jaslice na slovenskem so postavili jezuiti, in sicer 1644 v Ljubljani. V času baroka se je ta običaj močno razširil in v različnih deželah dobil različne upodobitve. Odprte jaslice, ki so našle prostor v družinskem okolju, so ljudem ponudile možnost, da z lastnim oblikovanjem svetopisemski prizor približajo svojemu okolju in času. Tako so v zgodovini nastajale jaslice, izdelane iz lesa, voska, kruha, gline, papirja, plastike in celo železa. Danes so ljudem kljub nekaterim bogato okrašenim, a nemalokrat vse preveč kičastim, najbolj pri srcu enostavne lesene ali glinene jaslice.

8.2.2 Sklep

V obdobju med letoma 1965 in 2005 na tri dneve, veliki šmaren, božič in sveti večer, imamo 34 dnevno informativnih oddaj, ki poročajo o RKC in ostalih verskih skupnostih. Glede na 40-letno obdobje je število poročanj majhno. Graf, ki prikazuje celotno obdobje poročanja na praznike veliki šmaren in božič, ima viške šele v zadnjih dveh desetletjih. Prvi dve desetletji o dogodkih v verskih skupnostih (pastoralnih, karitativnih) ne poročajo. Iz ostalega arhivskega gradiva izvemo, da so prispevki o verskih skupnostih sicer bili, vendar ne na omenjene praznike. Na podlagi tega lahko rečemo, da se stališča nekdanje države Jugoslavije kažejo tudi v načinu poročanja o verskih skupnosti, še posebej o takrat največji verski skupnosti (ob štetju prebivalcev leta 1953 se je za katoličane deklariralo skoraj 83 % prebivalcev).

V obdobju družbenih sprememb se na območju Jugoslavije zgodijo večji narodni premiki tudi zaradi nezadovoljstva Slovencev v državi Jugoslaviji. Ti premiki spremenijo nekatere načine radijskega in televizijskega poročanja. Od leta 1987 lahko božične praznike najvišji katoliški predstavnik vošči tudi po televiziji.

Po letu 1990 pa lahko na podlagi prispevkov, razdeljenih po skupinah, zasledimo, da se RKC v Sloveniji (prva skupina) na ta dva praznika vsaj enkrat letno pojavi v osrednji dnevno informativno oddaji. Sicer je vsako leto predvajana božična poslanica, a od leta 1997 ni več del ostalih prispevkov v TVD. Božična poslanica ni več del novic, ampak dobi pomembnejše mesto.

Stališča nosilcev oblasti v obdobju po letu 1990 težje spremljamo vsebinsko, saj novinar pogosto samo plastično predstavi dogajanje in nekatere dogodke. Politični predstavniki pa na te tri praznike ne izražajo lastnih mnenj. Odstopanja bi lahko od leta 1997 našli samo v primerih praznika na veliki šmaren, ko novinar predstavi homilijo nadškofa in metropolita.

Na podlagi korelacije števila prispevkov v analiziranem obdobju in desnih političnih strank v koaliciji, lahko rečemo, da je višje število prispevkov o RKC takrat, kadar so v koaliciji zastopane tudi desne stranke. Nižje število prispevkov pa, kadar so v koaliciji samo leve stranke. V našem primeru proučevanja imamo

skozi celotno obdobje proučevanja v koaliciji, vsaj v začetku mandata eno desno stranko (glej tabelo 1). Število poslanskih sedežev koalicije v obdobju štirih mandatov niha in je v povprečju 51, povprečje sedežev desnih strank v enakem obdobju pa 22.

Število prispevkov prve skupine, RKC v Sloveniji, upada po obdobjih. In sicer je najnižje število pridobljenih prispevkov iz dokumentacijskega centra RTV Slovenija šest prispevkov. Medtem, ko je v mandatu 1992–1996 najvišje število prispevkov 11.

Primerjava grafov (št. 5, 7 in 9) kaže na to, da se minutaža prispevkov giblje enako ne glede na delež poslanskih sedežev desnih strank v koaliciji. Na podlagi tega lahko rečemo, da se vpliv desnih strank v koaliciji na poročanje na ta dva praznika ne kaže v samostojni Sloveniji.

Gledano v celoti na obravnavano obdobje pa se je naša hipoteza potrdila le delno, saj so stališča takratne politične elite kazala do RKC na drugačen način. Veliko manj je bilo uporabljenega medijskega prostora za izražanje stališč do RKC na omenjena praznika. Na to kaže že število prispevkov med leti 1965 in 1987 (glej prilogo). Obseg prispevkov v Jugoslaviji je bistveno nižji kot v Samostojni Sloveniji.

8.2.3 Obravnavanje RKC glede na vsebino prispevkov

S pomočjo podrobnejše analize vsebine prispevkov bomo skušali potrditi ali ovreči drugo hipotezo. V ta namen bomo pregledali vse prispevke na veliki šmaren in božič, pozorni pa bomo predvsem na nagovore verskih predstavnikov.

Brezje so kot osrednji kraj praznovanja velikega šmarna s somaševanjem ljubljanskega nadškofa in metropolita postale v samostojni Sloveniji. Takrat prvič beležimo v dokumentacijskem arhivu spremljanje tega dogodka. Leta 1992 pa je bil ta dan tudi prvič dela prost dan. Izbrali smo sedem prispevkov na veliki šmaren (1990, 1992, 1996 in 1999, 2001, 2003 in 2005). Prve tri letnice zaznamujejo obdobje, ko je predstavnik RKC in ljubljanske nadškofije Alojzij Šuštar, nadaljnje tri je ljubljanski nadškof Franc Rode in leta 2005 je predstavnik Alojz Uran.

Božični prispevki so praviloma krajši. Prispevki so iz različnih krajev po Sloveniji. Predstavljajo pa predvsem utrip božičnih praznikov po cerkvah in v družinah.

Leta 1990 so v TVD poročali o dogodkih na veliki šmaren s Pirnič in iz Portoroža in ne iz osrednjih romarskih središč, kot je bila to praksa vsa leta kasneje.

Župnija v Pirničah je ena izmed v najmanjših v škofiji, kjer so pred letom dni blagoslovili temeljni kamen za novo cerkev. Lepa sodobna cerkev, delo znanega arhitekta, Jožeta Kregarja, bo nosila ime po prazniku Marijinem vnebovzetju. Cerkev in oltar je blagoslovil nadškof dr. Alojzij Šuštar in daroval tudi prvo sveto mašo. Posebej je poudaril izredno sodelovanje faranov pri graditvi cerkve, ki lahko sprejme 800 ljudi, vendar je bila danes premajhna za vse, ki so prišli na njeno posvetitev.

Novost portoroškega tedna pa bo nocojšnja sveta maša pred cerkvico v hotelskem naselju Bernardin, ki jo bo v štirih jezikih vodil koprski škof Metod Pirih. Po skoraj 500 letnih ruševinah cerkve bo maša skoraj po sto letih. Prisostvoval ji bo tudi kulturni minister Ingo Paš. Maše v tujih jezikih v Portorožu niso nič neobičajnega. Tokrat ob enem največjih praznikov pri nas velikim šmarnom pa naj bi številnim domačim in tujim obiskovalcem, ki se množično udeležujejo tudi jutranjih obredov posredovalo še nekoliko drugačno sporočilo.

Franc Prelec, portoroški žpk.

»Vrednote, ki so bile morda nekoliko med nami zanemarjene v zadnjih letih, da jim znova damo to mesto, ki jim pripada skozi zgodovino našega naroda. Potem bo to tudi bogatitev turizma, saj to ne bo postalo samo potovanje k morju in soncu, ampak tudi h globljim vrednotam človeka, človeške skupnosti in tudi mednarodnemu srečevanju.«

Portoroški teden naj bi torej letos izzvenel nekoliko drugače, če pa bo obujanje tradicije vneslo novo kakovost k ponudbi slovenske obale pa bo pokazal čas.

Nadaljnji primeri tekstov (od 1991 do 2005), ki so obravnavani v spodnjih tabelah, bodo predstavljeni v prilogi.

Izbrali smo nekaj bolj v besedilu izrazitih besed oz. besednih zvez. Te ponazarjajo odgovornost vsake države z ustavo in zakonodajo urediti in vzpostaviti demokratično družbo. Tako bomo spremljali, ali se te besede v tekstih bolj pogosto pojavljajo v vseh prispevkih na veliki šmaren, ali so to prispevki, ki so del novinarjevega teksta, ali pa so posnetki nagovora nekega verskega predstavnika.

Te besede oz. besedne zveze so: država Slovenija, Evropska skupnost, politika, šolstvo, zdravstvo, neodgovornost do življenja, posvetitev Mariji, narod, mediji, družina.

Tabela 9: Pojavljanje besed, besednih zvez v prispevkih na veliki šmaren, sveti večer in božič

	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05
Vrednote (družina)	X							X				X		X	X	X
Država Slovenija		X	X			X	X		X	X		X	X			X
Evropska skupnost												X		X		X
Mediji										X		X	X	X		X
Narod	X	X	X			X	X						X			X
Neodgovornost do življenja								X	X	X			X	X		X
Politika									X	X		X	X	X		
Posvetitev (Mariji)			X			X	X		X				X			X
Šolstvo								X		X		X	X	X		
Zdravstvo																

V tabeli lahko opazimo, da se na veliki šmaren, sveti večer in božič, v obdobju med letom 1990 in 1996, pojavljajo besedne zveze, kot so vrednote (o teh spregovori župnik Prelec), medtem ko se besede država (Slovenija), narod (slovenski), posvetitev (naroda) Mariji prvič pojavijo leta 1992, ko se je Slovenija osamosvojila. Od tega leta naprej se vsakokrat na romarskih krajih obnovi

posvetitev naroda Mariji. V poslanicah na sveti večer nadškof Šuštar samo v letih 1991, 1992 omeni samostojnost in mednarodno priznanje Slovencev. Potem pa se pogosto v svojih poslanicah osredotoči samo na sam praznik božič in njegovo vsebino. Po letu 1997 pride do sprememb v vodstvu RKC v Sloveniji.

Od takrat v poročilih zasledimo naslednje besede oz. besedne zveze: šolstvo, neodgovornost do življenja (splavi, alkohol, samomori itd.), družina (ogroženost družine). Naslednja leta pa se poleg že omenjenih besed, besednih zvez pojavijo še politika (levi ideologi, totalitarni režim itd.), mediji (enosmerno, nekulturno poročanje). Predvsem v obdobju, ko je predstavnik ljubljanske nadškofije Franc Rode, mediji dajejo pozornost najprej romarskemu središču Brezjam. V tem obdobju so ostali predstavniki, škofje, samo omenjeni in nemo prikazani. Šele leta 2005 je prvič prikazan del homilije Franca Krambergerja, homilija Metoda Piriha pa je bila povzeta.

Predstavniki RKC se pogosto dotaknejo preteklosti. Vedno pa je prisotna tudi perspektiva prihodnosti. Kadar so prispevki predvajani v času božičnih praznikov, so drugačni. Njihov ton je bolj miren, sproščen, v uvodu z daljšim nagovorom novinarja. V nekaterih primerih, predvsem ko gre za homilije na veliki šmaren, pa so uvodne novinarjeve besede kratke in odsekane.

Prav tako ni zaslediti, da bi bila Cerkev negativno obravnavana ob posredovanju nadškofa in metropolita Alojzija Šuštarja, v času osamosvajanja Slovenije, ko je večkrat jasno izrazil mnenje RKC. Anton Jamnik navaja v prispevku Vloga Cerkve pri osamosvojitvi tudi Šuštarjev prispevek v TVD, 20. 12. 1990, ko pravi:

"Vabim vse kristjane pa tudi vse druge, da se udeležijo glasovanja in s svojim DA potrdijo življenjsko moč in ustvarjalno politično voljo slovenskega naroda. Storimo vse, da bo plebiscit uspel. Ne dajmo se begati od različnih govoric, groženj in črnogledih napovedi. Bog, ki je gospodar zgodovine, se je z učlovečenjem svojega Sina približal človeštvu in tudi našemu narodu. Na četrto adventno nedeljo se bo letos izpolnilo stoletno pričakovanje slovenskega naroda. Bog daj, da bi bilo tako." (Jamnik, 2000, str. 2)

V prikazanih spodnjih tabelah smo razvrstili posamezne napovedi prispevkov na veliki šmaren, božič in sveti večer. Napovedi smo razvrstili v tri skupine (prijazno, ostro, nevtralno).

V skupino »prijazno« smo uvrstili tiste napovedi, ki imajo sproščen, domač nagovor (npr. »Danes je lep, sončen praznični dan. V številnih romarskih krajih ...«). V skupino »nevtralno« smo uvrstili vse tiste napovedi, ki podajajo splošno informacijo o nekem dogajanju. V skupini »ostro« so umeščeni tisti prispevki, ki v napovedi vsebujejo tudi del prispevka oz. kratek vpogled poročanja novinarja s terena.

Tabela 10: Analiza napovedi na veliki šmaren

Veliki šmaren	prijazno	ostro	Nevtralno
1990 (TVD 345)	X		
1992 (TVD 792)			X
1994 (TVD 1503)	X		
1995 (TVD 1868)			X
1996 (TVD 2232)			X
1997 (TVD 2579)	X		
1998 (TVD 2962)	X		
1999 (TVD 3327)		X	
2001 (TVD 4058)			X
2002 (TVD 4423)			X
2005 (TVD 5519)		X	

Na veliki šmaren je največ napovedi nevtralnih (5), sledijo »prijazne« napovedi (4) in napovedi, ki smo jih označili kot ostre (2). »Prijazne« in nevtralne napovedi so razporejene predvsem v začetku. Medtem ko se »ostri« napovedi pojavljata v zadnjem obdobju (1999 in 2005).

Tabela 11: Analiza napovedi na sveti večer

Sveti večer	prijazno	ostro	Nevtralno
1991 (TVD 623)			X
1992 (TVD 923)	X		
1993 (TVD 1269)			X
1994 (TVD 1634)			X
1995 (TVD 1999)	X		
1996 (TVD 2363)	X		
1997 (TVD 2728)	X		
1998 (TVD 3093)		X	
2000 (TVD 3824)			X

Število »prijaznih« in nevtralnih napovedi je enako (4). Ostra napoved pa je samo ena, kjer poročevalka jasno nakaže v napovedi poslanice, kakšna je tematika poslanice (glej primer 7 v prilogi).

Tabela 12: Analiza napovedi na božič

Božič	prijazno	ostro	Nevtralno
1991 (TVD 624)	X		
1993 (TVD 1270)	X		
1994 (TVD 1635)			X
1997 (TVD 2729)	X		
1998 (TVD 3094)			X
1999 (TVD 3459)	X		
2002 (TVD 4555)			X
2003 (TVD 4920)	X		
2004 (TVD 5286)			X

Število »prijaznih« napovedi (5) je višje od števila nevtralnih (4). Na božič »ostrih« napovedi v poročanju ne zasledimo.

Tabela 13: Korelacija med družbeno kritičnimi vsebinami na veliki šmaren in napovedmi poročevalca v studiu

Veliki šmaren	Družbeno kritična vsebina	Napoved poročevalca (prijazna ali nevtralna ali ostra)
1990 (TVD 345)	Ne	😊
1992 (TVD 792)	Ne	😐
1994 (TVD 1503)	Ne	😊
1995 (TVD 1868)	Ne	😐
1996 (TVD 2232)	Ne	😐
1997 (TVD 2579)	Da	😊
1998 (TVD 2962)	Da	😊*
1999 (TVD 3327)	Da	😐
2001 (TVD 4058)	Da	😐
2002 (TVD 4423)	Da	😐
2005 (TVD 5519)	Da	😐

*voščilo za god

Analizirani prispevki na veliki šmaren so v zgornji tabeli predstavljeni na podlagi vsebine poročanja novinarja s terena in poročevalca v studiu (napovedi).

Družbeno kritične vsebine smo označili kot tiste vsebine, kjer smo opazili večje število besed, besednih zvez, omenjenih v tabeli 3. Na takšne vsebine smo pogosteje naleteli po letu 1997.

Ob analizi napovedi poročevalcev v studiu pa smo na podlagi tabele 4 označili napovedi z tremi različnimi znaki, ki nakazujejo »prijazno« 😊, »nevtralno« 😐 in »ostro« 😐 napoved.

»Prijazne« napovedi (4) in »nevtralne« napovedi (3) zasledimo od leta 1990 do 1998. Nadaljnje obdobje do 2005 zasledimo samo »nevtralne« (2) ter »ostre« (2) napovedi.

Družbeno kritične vsebine pa zasledimo po letu 1997. To leto sovpada tudi z menjavo predstavnika RKC.

Do leta 1997 je bil predstavnik RKC Alojzij Šuštar. Na njegovo mesto pa je bil imenovan Franc Rode, ki se je v svojih homilijah pogosteje dotaknil družbeno kritičnih vprašanj, kot so totalitarni režim v preteklosti, neodgovornost do življenja (splav, samomor ...), mediji, šolstvo itd.

»Ostre« napovedi zaznamo tako samo v primerih, kadar predstavnik nastopa družbeno in politično kritično. Zanimivi pa sta napovedi, ki sta kljub družbeno kritični vsebini (1997 in 1998) »prijazni«.

Napoved leta 1997 izstopa predvsem po številnih pridevnikih in samostalnikih, saj opisuje Brezje kot že desetletja najbolj priljubljeno romarsko središče, na katerega se zgrinjajo največje množice ljudi. Napoved 1998 pa prav tako poudari slovesnosti v vseh cerkvah, ki so posvečene Mariji. Poročevalec v studiu pa poudari, da je teh cerkva v Sloveniji največ. Prav tako pa je najbolj razširjeno ime Marija. Vsem, ki so godovali, je v imenu vseh na televiziji čestital tudi poročevalec.

»Prijazni« napovedi si lahko razlagamo na več načinov. Eden izmed njih je gotovo ta, da je bila javnost bolj naklonjena RKC po osamosvojitvi. Prav tako pa je lahko na napoved vplival tudi intervju s Francem Rodetom, kjer na novinarjevo vprašanje o ostrosti v pridigi odgovori: »Mislim, da ni bilo nobene ostrine, predvsem na današnji dan, ko je praznik vernih in ki ga tudi mnogi neverniki obhajajo. Mislim, da kakšna posebna ostrina ni bila in tudi ne bi bila potrebna.« (Intervju ob koncu maše na Brezjah, 15. 8. 1998)

8.2.4 Sklep

Rimokatoliška cerkev je negativno obravnavana kot politični akter v obdobju med leti 1945 in 1987 ter od leta 1997, čeprav se v napovedih posameznih prispevkov novinarjev s terena v letu 1997 in 1998 negativno obravnavanje RKC ne kaže.

V prvem obdobju je bila negativno obravnavana zaradi sistema in oblasti. Ta ji ni dovoljeval poseganja po sredstvih javnega obveščanja, razen v določenih primerih. Bila je skrbno nadzorovana, o čemer pričajo številni arhivski dokumenti Arhiva Republike Slovenije, na Oddelku CK ZKS.

Drugo obdobje pa je obdobje, ko pride do imenovanja novega ljubljanskega škofa in metropolita Franca Rodeta. Njegove homilije na Brezjah vsako leto vzbudijo v medijih in državi veliko ogorčenja, čeprav se slednje na dan praznika v samem prispevku nujno ne kaže.

Nadškofova drža, po mnenju gledalcev v anketi (telefonska anketa RTV Slovenija), ki so jo predvajali na veliki šmaren leta 1999, je agresivna, nestrpna in radikalna.

Ob primerjavi celotne homilije (Rode, 2001, str. 175–179) in prispevka novinarja (1997) pa je mogoče ugotoviti, da sicer novinar povzame izrečena stališča, a so ta stališča v Rodetovem nagovoru čisto na koncu. V vseh prispevkih pa lahko opazimo, da so prispevki v času nadškofa Rodeta daljši, prav tako pa je del novinarjevega besedila vedno podprt z njegovim govorom.

Na tej osnovi sklepamo, da lahko potrdimo našo drugo hipotezo. Obstaja tendenca, da je RKC v osrednji dnevno informativni oddaji TV Dnevnik obravnavana manj prijazno, kadar nastopa kot politični akter.

9 SKLEP

Analiza v empiričnem delu je delno potrdila zastavljeni hipotezi. Prva hipoteza, *»stališča nosilcev državne oblasti se prepoznavno kažejo v načinu poročanja o RKC v dnevno informativnih oddajah na RTV Slovenija«*, se potrdi samo ob primerjavi obdobja pred osamosvojitvijo Slovenije in po njej. Obdobje pred osamosvojitvijo je zaznamovano s političnim nadzorom sredstev javnega obveščanja. Cerkvi kot instituciji po njenih predstavnikih ni bilo dovoljeno izražanje mnenj. Kar se kaže tako po številu kot tudi po vsebini prispevkov, predvajanih v tem obdobju. Po letu 1987 se prvič objavi božična poslanica v osrednji informativni oddaji. Od tega leta naprej se božične poslanice predstavnika RKC vedno predvajajo na sveti večer. V analizi smo pridobile prispevke Arhiva RTV Slovenija razporedili po skupinah (RKC v Sloveniji, verski nagovori, prispevki o drugih verskih skupnostih, RKC v svetu, stališča predstavnikov RKC in ostalo). Prve tri skupine smo analizirali v povezavi z deležem desnih strank v koaliciji. Predvidevali smo namreč, da se bo število prispevkov bistveno povečalo, kadar bodo v koaliciji stranke, ki so bolj naklonjene RKC. Vendar pa se to na podlagi naše analize ne kaže.

Druga hipoteza, ki smo je preverjali, da je RKC skozi celotno obdobje obravnavana bolj negativno, kadar nastopa kot politični akter, se v analizi potrdi predvsem po letu 1997. Družbeno kritični prispevki se pojavljajo v dnevno informativnih oddajah po imenovanju Franca Rodeta za ljubljanskega nadškofa in metropolita. Pred osamosvojitvijo Slovenije analiza prispevkov ni mogoča, saj se RKC na praznika veliki šmaren in božič medijsko ni pojavljala, ne kot politični akter ne kot ponudnik religijskih storitev v ožjem smislu.

V diplomskem delu bi lahko podrobneje izpostavili zakonodajo na področju delovanja verskih skupnosti. Izpostavili bi lahko tudi probleme, vprašanja, s katerimi sta se srečevali stroka in javnost, ob vprašanju statusa verskih skupnosti v državi.

V empiričnem delu naloge pa so se pojavile nove možnosti raziskovanja. Ena izmed teh je gotovo konkretna analiza homilij verskih predstavnikov v samostojni Sloveniji in dodatna analiza poročanja medijev o homiliji. Prav tako bi bilo

zanimivo dodatno raziskati pojavljanje ostalih verskih skupnosti v dnevno informativnih oddajah. Analiziranje arhivskih dokumentov, bodisi avdio-vizualnih kot tudi pisnih, omogoča številne smeri raziskovanja na področju vpliva političnih elit na medije itd. Zanimiva pa bi bila primerjava prispevkov o RKC med ostalimi televizijskimi hišami v Sloveniji in Evropi.

10 LITERATURA IN VIRI

20 let po koncilu. (1984). Ljubljana.

ARS 1589. Fond CK ZKS III, šk. 30. *Zapisnik 1. redne seje AGITPROP-a pri CK KPS*, 9. 12. 1950.

ARS 1589, Fond CK ZKS III, šk. 30. (1950). *Zapisnik 2. seje AGITPROP komisije pri CK KPS*, 20. 12. 1950.

ARS 1589, Fond CK ZKS III. (1947). *Navodila AGITPROP uprave pri CK KPS*.

ARS 1589. Fond CK ZKS III, šk. 30. (1952) *Zapisnik seje komisije za agitacijo in tisk pri AGITPROP-u CK KPS*, 20. 6. 1952.

Bašič - Hrvatinić, S., in Petković, B. (2007). *In temu pravite medijski trg?* Ljubljana: Mirovni inštitut.

Benedik, M. (1994). *Dokumenti slovenstva*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Benedik, M., Lenzerweger, J., Stockmeier, P., Bauer, J. B., Zinnhobler, R., Štuhec, I. idr. (1999). *Zgodovina katoliške cerkve*. Celje: Mohorjeva družba.

Bernik, F. (14. december 2005). *Delo.si: Odnos država – Cerkev je treba negovati* Pridobljeno 15. januar 2010, iz: <http://www.delo.si/clanek/o105937#>.

Bezjak, P. (2006). *Primerjava TV Dnevnika pred prenovo 2003 in po njej*. Diplomsko delo. Pridobljeno 3. januar 2010 iz cobib.si: <http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Bezjak-Petra.PDF>.

Bizilj, L. (1991). *Cerkev v policijskih arhivih*. Ljubljana: Samozaložba.

Bizilj, L. (2007). *Zgodovina televizije na Slovenskem: 1957–1992*. Doktorska disertacija, Ljubljana.

Bizilj, L. (2008). *Slikarji stvarnosti: podoba slovenskih medijev*. Ljubljana: Modrijan.

Blažič, V. (26. marec 1994). Novinarji naj odkrivajo resnico. (M. Lajnšček, izpraševalec) *Slovenec*, 78/135, str. 28–29.

Bourdieu, P. (2001). *Na televiziji*. Ljubljana: Krtina.

Bratož, B., Grafenauer, B., Mlinarič, J., Ožinger, A., Benedik, M., Dolinar, F. M., idr. (1991). *Zgodovina Cerkve na Slovenskem*. Celje: Mohorjeva družba.

Cerar, F. (1988). *Partizan nekoliko drugače*. Maribor: Obzorja.

Cerkev in država: pravna ureditev razmerja med državo in cerkvijo. (2000). Ljubljana: Nova revija.

Dolenc, E., in Gabrič, A. (2002). *Zgodovina 4*. Ljubljana: DZS.

Dolinar, F. M., Juhant, J., Benedik, M., Kolar, B., Likar, I., Kvaternik, P. idr. (2002). *Cerkev na Slovenskem v 20. stoletju*. Ljubljana: Družina.

Dragoš, S. (1996). Strategije Katoliške cerkve na Slovenskem. *Družbene razprave, vol. XII 1996 (21)*, 27–42. Pridobljeno 22. junij 2009 iz www.druzboslovnerazprave.org/clanek/pdf/1996/21/4/

Gnezda, S. (2006). *Medijska podoba dr. Franca Rodeta*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno 13. november 2009, iz <http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Gnezda-Sasa.PDF>

Granda, S. (2008). *Mala zgodovina Slovenije*. Celje: Mohorjeva družba.

Griesser Pečar, T. (2007). *Boj proti veri in Cerkvi: (1945–1961)*. Ljubljana: Družina.

Griesser - Pečar, T. (13. november 2005). *Ljudska oblast in duhovniki*.

Pridobljeno 11. avgust 2009 iz spletnega mesta Družina:

<http://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/all/5A61F064FFBD53E5C12570B600375BF2?OpenDocument>.

Griesser - Pečar, T. (2006). *Studia historica Slovenica, Mlinaričev zbornik II. Ljudska oblast in katoliška cerkev na Slovenskem 1945–1960*, str. 194.

Griesser - Pečar, T. (januar/februar 2009). Tretji dan. *Historia semper reformanda*, str. 87–96.

Ilustrirana zgodovina Slovencev. (2001). Ljubljana: Mladinska knjiga.

Inter mirifica. (4. december 1963). Prevezeto 11. 13. 2009 iz vatikanski arhiv: http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19631204_inter-mirifica_en.html.

Jaklitsch, H. (Januar/februar 2009). Tretji dan. *O odnosu politične in cerkvene oblasti do cerkvenega premoženja v letih 1945–1948*, str. 97–107.

Jamnik, (2000). *Vloga Cerkve pri slovenski osamosvojitvi*. Brežice (predavanje)

Jevnikar, I. (1993). Povezanost in razdeljenost Slovencev v Italiji. V Janežič, S. (Ur.) *Dom in svet* (str. 212–216). Maribor Slomškova založba.

Juhant, J. (1993). Slovenske stranke in nacionalna enotnost. V Janežič, S. (Ur.) *Dom in svet* (str. 205–211). Maribor Slomškova založba.

Kačičnik L. (1994) Zgodovina bogoslovja v Mariboru. V *Zbornik ob 25-letnici mariborskega bogoslovja*. 26–29. Maribor.

Košir, M. (2003). *Surovi čas medijev*. Ljubljana: FDV.

Kovačič Peršin, P. (2000). Med idealom in stvarnostjo. *Dvatisoč*, 5–9.

Krašovec, A. (2002). *Oblikovanje javnih politik: Primeri kulturnih politik v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Krätzl, H. (1996). *Kirche im Zeitgespräch*. Wien: O. Müller.

Kronika človeštva. (1997). Ljubljana: Mladinska knjiga.

Kuret, N. (1989). *Praznično leto Slovencev*. Ljubljana: Družina.

Laban, V. (2007). *Osnove televizijskega novinarstva*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Leto svetnikov. (1999–2001). Celje: Mohorjeva družba.

Martinšek, M. (2007). *Odnos med državo in Rimokatoliško cerkvijo*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. Prevezeto 10. 1. 2010, iz <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/Martinsek-Maja.PDF>

Matjašič, L. (2009). *Vpliv menjave političnih elit na način poročanja javne radiotelevizije: primer poročanja o Rimskokatoliški cerkvi v oddaji TV Dnevnik*. Diplomsko delo, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta. Prevezeto 16. 2. 2010, iz <http://dkum.uni-mb.si/Dokument.php?id=11925>

Merljak, S. (2007). *Preteklost je prolog: pregled zgodovine novinarstva na Slovenskem in po svetu*. Ljubljana: FDV.

Mikeln, M. (1991). *Slovenija 1990*. Ljubljana: Založništvo slovenske knjige.

Mlinar, Z. (1986). *Protislovja družbenega razvoja*. Ljubljana: Delavska enotnost.

Okoliš, S. (2005) *Ovire in nasprotovanja*. V Dolinar, F. M. (Ur.). *Sto let Zavoda sv. Stanislava*. Ljubljana: Družina.

Ožinger, A. (b. d.). *Zgodovina mariborsko-lavantinske škofije*. Pridobljeno 13. avgust 2009, iz http://www.slomsek.net/Slomsek/n_nadskofija/2_zgodovina/zgod_1.htm.

Pečjak, V. (1994). *Psihologija množice*. Ljubljana: samozaložba.

Pelikan, E. (1997). *Akomodacija ideologije političnega katolicizma*. Maribor: Obzorja.

Perovič, T. (1998). *TV novice*. Ljubljana: Študentska organizacija Univerze v Ljubljani, Študentska založba.

Pesek, R. (2007). *Osamosvojitve Slovenije: ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?* Ljubljana: Nova revija.

Pirjevec, J. (1995). *Jugoslavija 1918–1992. Nastanek in razvoj ter razpad*. Koper: Založba Lipa.

Prunk, J. (b. d.). *Državni zbor Republike Slovenije*. Prevezeto 6. marec 2010, iz Nastanek in razvoj samostojnosti Slovenije: <http://www.15let.gov.si/15-let-samostojnosti/nastanek-razvoj/>.

Pušnik, M. (2008). *Udomačenje televizije na Slovenskem – javne in zasebne rabe televizije v zgodovinski perspektivi*. Pridobljeno 3. avgust 2009, iz <http://www.javnost-thepublic.org/media/datoteke/pusnik.pdf>.

Rahten, A. (2005). *Zavezništva in delitve*. Ljubljana: Nova revija.

Rakar, T. (2007). *Razvoj cerkvenih šol v postsocialističnih družbah*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Rakuša, S. (25. april 2007). *Rimskokatoliška Cerkev in mediji*. Magistrsko delo, Ljubljana, Slovenija.

Raušl, M. (2003). *Etični kriteriji v medijskem komunikacijskem procesu*. Magistrsko delo, Ljubljana: Teološka fakulteta.

Repe, B. (2003). *Rdeča Slovenija: tokovi in obrazi iz obdobja socializma*. Ljubljana: Založba Sophia.

Roter, Z. (1976). *Katoliška Cerkev in država v Jugoslaviji 1945–1973*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Stopar, P. (2008). *Razvoj slovenskega katoliškega tiska v času socialistične Jugoslavije: primer časnika Družina*. Diplomsko delo, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Stres, A. (1998). *Cerkev in država*. Ljubljana: Družina

Stres, A. (12. december 2009). *Za napetost odnos med državo in Cerkvijo je kriva politika*. Pridobljeno 10. januar 2010, iz *novice.Dnevnik.si.*: <http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/1042322763>.

Stres, A. (5. marec 1994). *V Sloveniji je politična kultura na tleh*. (M. Pogačnik, Izpraševalec). *Slovenec*, 78/133, str. 28–29.

Štuhec, I. J. (2000). *Cerkev - sveta in prekleta*. Celje: Mohorjeva.

- Štuhec, I. J. (2005). *Smer – osvobodjena dežela*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- UNNRA. (b. d.). Pridobljeno 11. avgust 2009, iz <http://www.ushmm.org/wlc/article.php?ModuleId=10005685>.
- Uradni list RS, št. 96/2005 - *Zakon o Radioteleviziji Slovenija*. (15. julij 2005). Pridobljeno 30. januar 2010, iz <http://www.uradni-list.si/1/content?id=58491>.
- Valenčič, R. (2009). Cerkev v svetu in za svet. *Cerkev v sedanjem svetu*, 3 (43), str. 82–84.
- Vreg, F. (2000). *Politično komuniciranje in prepričevanje*. Ljubljana: FDV.
- Wachtel, A. B. (2003). *Ustvarjanje naroda, razbijanje naroda*. Ljubljana: Aleph.
- Wikipedia. (10. avgust 2009). Pridobljeno 10. avgust 2009, iz http://sl.wikipedia.org/wiki/Alojzij_Stepinac.
- Zavod sv. Stanislava. (b. d.). Prevezeto 7. avgust 2009, iz Spletno mesto Zavoda sv. Stanislava: <http://www.stanislav.si/stanislav/zgodovina.htm>.

11 PRILOGE

Priloga A: Zakon o tisku

Priloga B: Prispevki 1965–1989

Priloga C: Prispevki 1990–2005

Priloga Č: Razvrščeni prispevki po skupinah in minutaža prispevkov

Priloga D: Primeri analiziranih prispevkov

Priloga A: Zakon o tisku

Ponatis iz osrednjega »Uradnega lista Demokratične federativne Jugoslavije« št.65 (št. 65 z dne 31. avgusta 1945)

611.

Na podlagi člena 2. Odloka z dne 30. septembra 1943 o vrhovnem in zakonodajnem in izvršilnem narodnem predstavniškem zboru Jugoslavije kot začasnem organu vrhovne narodne oblasti v Jugoslaviji ter na podlagi resolucije z dne 10. avgusta 1945 o spremembi naziva Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije v Začasno narodno skupščino demokratske federativne Jugoslavije in na predlog ministra za konstituantno izdaje Začasna narodna skupščina demokratske federativne Jugoslavije naslednji

Zakon o tisku.

I. poglavje

Člen 1

Tisk je v demokratski federativni Jugoslaviji svoboden. Nihče ne sme biti oviran v svobodnem izražanju svojih misli s tiskom, razen v primerih, ki jih določa ta zakon.

Člen 2

S tiskom po tem zakonu se razumejo vsi tiskani spisi, slike, risbe ali drugi podobni predmeti, ki se na mehanični ali na kemični način izdelujejo za razmnoževanje in razširjanje.

Za tisk po tem zakonu se ne štejejo razmnoženi izvodi, ki rabijo ožjemu krogu oseb za notranje poslovne namene ali za običajno obveščanje, kakršni so npr. tiskani obrazci, trgovske in druge podobne knjige, osmrtnice, običajna vabila na razne zabave, sestanke, predavanja itd.

Člen 3

Za tiskanje knjig, umetniških del in podobnih neperiodičnih tiskanih stvari ni treba nikakršne poprejšnje prijave ali oblastvenega dovoljenja.

Člen 4

Kdor želi izdajati časnike ali periodične spise, mora najmanj 14 dni pred začetkom izdajanja predložiti okrožnemu javnemu tožilcu prijavo, v kateri mora navesti:

- 1. Naziv časnika ali periodičnega spisa (PS), ki se bo tiskal*
- 2. Ime, poklic in naslov izdajatelja, odgovornega urednika in ostalih članov uredništva*
- 3. Naziv (firmo) in naslov tiskarne, v kateri se bo tiskal*
- 4. Kraj izdajanja časnika ali PS*
- 5. Značaj in vrsto časnika ali PS (npr ali je dnevnik ali tednik, ali je zabaven, književen, političen itd.)*

Prav tako mora izdajatelj javnemu tožilcu predložiti prijavo o vsaki spremembi prednjih okoliščin in to najpozneje v 24 urah, ko je nastopila sprememba.

Člen 5

Za isti časnik ali periodični spis sme biti postavljenih po več odgovornih urednikov, z navedbo, za kateri del (rubriko) časnika oz PS je vsak izmed njih odgovoren. Odgovorni uredniki morajo imeti stalno prebivališče v tistem kraju, kjer se časnik ali PS izdaja.

Člen 6

Pravice, biti izdajatelj, urednik ali stalni član uredništva nima:

- 5. Kdor nima političnih in državljanskih pravic*
- 6. Kdor je bil funkcionar ali vidnejši član v ustaških, četniških ali ljotičevskih organizacijah, v organizacijah bele ali plave grade ali v kakih drugih fašističnih organizacijah in skupinah v državi in inozemstvu in kdor je sodeloval s sovražniki ali z njihovimi domačimi pomagači.*
- 7. Kdor je bil izdajatelj, urednik, vidnejši sodelavec ali pisec fašističnih, profašističnih knjig, časnikov ali drugih periodičnih ali neperiodičnih spisov.*
- 8. Kdor je v vojni dobi, t.j. po 6. Aprilu 1941 bil izdajatelj, urednik, vidnejši sodelavec ali pisec knjig, časnikov ali drugih period. Ali neperiodičnih*

spisov, ki so razpihovali narodnostno, plemensko, ali versko mržnjo ali razdor ali so podpirali delovanje zunanjih sovražnikov Jugoslavije.

Člen 7

Tuji državljani more biti izdajatelj ali odgovorni urednik časopisov in PS samo po poprejšnjem dovoljenju zveznega ministra za notranje zadeve.

Člen 8

Tiskar je dolžan poslati pristojnemu okrajnemu oz. okrožnemu javnemu tožilstvu po tri izvode tiskano takoj, ko se natisnejo.

Člen 9

Na vsaki knjigi in na vsakem drugem neperiodičnem spisu mora biti naveden kraj izdelave, kraj in leto natiska, naziv (firma) tiskarne in ime izdajatelja (lastnika) na vseh časnikih in periodičnih spisih pa tudi ime odgovornega urednika.

II. poglavje

Člen 10

Oblastveni organ, zasebna ali pravna oseba, ki se po izvestnih trditvah, objavljenih v časniku ali PS čuti prizadeto sme poslati odgovornemu uredniku popravek o objavljenih trditvah, ki pa ne sme biti dvakrat daljši od sestavka, kateri se popravlja, in ne sme biti nevljudno napisan. Ako odgovorni urednik noče objaviti popravka v prvi ali drugi naslednji številki po prejemu popravka, sme prizadeti vložiti tožbo pri pristojnem okrožnem in narodnem sodišču za natisk popravka.

Ko sodišče prejme tožbo, pozove in zasliši odgovornega urednika in tožnika ter morebitno neogibno potrebne priče, potem pa izda razsodbo, s katero ali oprosti odgovornega urednika dolžnosti, natisniti popravek ali pa odredi, da popravek natisne tako, kakor sodišče odredi.

Sodišče opravi postopek o takih tožbah v roku treh dni. Nezaдовoljna stranka ima pravico pritožbe na višje sodišče.

III. poglavje

Prepoved

Člen 11

Prepoveduje se razširjanje in prodajanje posameznih knjig, časnikov ali drugih tiskanih stvari, ako vsebujejo:

- 1. Propagiranje, izzivanje ali razpihovanje narodnostnih, plemenskih ali verskih neenakosti, mržnje ali razdora*
- 2. Pozivanje državljanov na upor, diverzijo, ali sabotažo*
- 3. Pozivanje državljanov na nasilno rušenje ustavne ureditve demokratske federativne Jugoslavije.(DFJ)*
- 4. Žalitive ali obrekovanja prijateljskih držav z namenom, da bi se motili dobri mednarodni odnosi in mednarodni mir.*
- 5. Odobravanje ali prospiriranje delovanja zunanjih sovražnikov DFJ*
- 6. Pozivanje, naj se ne izpolnjujejo vojaške dolžnosti*
- 7. Širjenje neresničnih in razburljivih vesti, ki ogrožajo državne in narodne koristi*
- 8. Izdajanje vojaških tajnosti*
- 9. Žalitive ali obrekovanja vrhovnih zveznih in federalnih predstavniških zborov DFJ*
- 10. Hudo žalitev morale, pozivanje k zločinstvu*

Člen 12

Časnik ali drug PS z objavo vsebine prepovedane po členu 11. Tega zakona, ki se mu zaradi tega posamezne njegove številke večkrat najmanj pa trikrat zaporoma sodno zaplenijo, se sme popolnoma prepovedati.

Prav tako se smejo prepovedati knjige, časniki in druge tiskane stvari, za katere se ugotovi, da jih financirajo iz inozemstva sovražniki države in državne ureditve.

Prepoved tiska po tem členu se objavi v uradnem listu DFJ.

Člen 13

Prepoved tiska po členih 11 in 12 tega zakona in prepoved izdajanja tiska iz razlogov navedenih v členu 6 tega zakona izrekajo okrožna narodna sodišča na predlog pristojnega javnega tožilca.

V posebno nujnih in opravičenih primerih sme javni tožilec z obrazloženo pismeno odločbo začasno prepovedati razširjanje in prodajanje časnika oz. PS. V takem primeru pošlje odločbo o prepovedi takoj in sočasno uredništvu in pristojnemu narodnemu okrožnemu sodišču, narodni milici pa ukaže, da naj zapleni natisnjene izvode in po potrebi zapečati tiskarski stavek, klišeje itd.

Ko prejme sodišče predlog javnega tožilca (prvi odstavek tega člena) oz. njegovo odločbo o začasni prepovedi (drugi odst. Tega člena) mora najpozneje v 24 urah odrediti razpravo. Po zaslišanju javnega tožilca, odgovornega urednika, izdajatelja in pisca in po zaslišanju neobhodno potrebnih prič odloči sodišče o tem ali se predlog javnega tožilca o prepovedi sprejme ali zavrne oziroma se ali se njegova prepoved potrdi ali razveljavi. Odločba o prepovedi mora natančno označiti mesta, zaradi katerih se prepoved izreka in navesti zakonske predpise.

Nezadovoljna stranka ima pravico do pritožbe na višje sodišče v roku 28 ur po priobčitvi odločbe.

Člen 14

Ako se v postopku o prepovedi tiska po prednjem členu ugotovi da je izdajatelj ali pisec prejel poleg rednih službenih prejemkov še kak poseben honorar za objavo prepovedanega članka, odlomka itd. ali da je bil za ta posel financiran iz inozemstva mu sme sodišče prepovedati vsako nadaljnje delovanje kot izdajatelju ali uredniku ali sodelavcu pri vseh časnikih in drugih tiskanih stvareh, ki izhajajo v državi.

Taka sodna odločba se objavi v uradnem listu FDJ.

IV. poglavje

Inozemski tisk

15 člen

Časniki, knjige in drugi spisi, tiskani v inozemstvu smejo svobodno prihajati in se razširjati v DFJ, brez vsakega poprejšnjega dovoljenja za to. Pravico razširjati inozemski tisk imajo tista domača in tujezemska podjetja in ustanove, ki dobijo za to posebno pooblastilo zveznega ministrstva za informacije.

Izjemno od prednjega odstavka je dopustno prihajanje in razširjanje v naši državi časnikov, knjig in drugih spisov, ki se v inozemstvu tiskajo v jezikih naših narodov ali ki so namenjeni našim narodom le po poprejšnjem dovoljenju zveznega ministra za informacije. Ako minister prihajanja in razširjanja takih spisov v naši državi ne dovoli se to objavi v uradnem listu DFJ.

Člen 16

Podjetja in ustanove pooblašene za razširjanje inozemskega tiska v naši državi morajo dostavljati po tri izvode ministrstvu za informacije.

Predpisi členov 11 in 12 tega zakona se nanašajo tudi na inozemski tisk, ki prihaja v našo državo odločbo o prepovedi izda zvezni ministre za informacije.

V. poglavje

Kazenske določbe

Člen 17

Za kazniva dejanja po določbah tega zakona ako niso hkrati tudi dejanja, kazniva tudi po drugih zakonih se po okoliščinah posameznega primera in po oceni sodišča izreče kazen do 50.000 dinarjev ali kazen odvzema prostosti do štirih mesecev.

Člen 18

Kdor pod kak sestavek podpiše koga drugega, ki tega sestavka ni napisal ali kdor dovoli, da ga označi za urednika pa se ne udeležuje določanja smeri lista ali

odločanja o tem ali naj se kak sestavek objavi ali ne se kaznuje z odvzemom prostosti do štirih mesecev.

Člen 19

Za članke in sestavke s katerimi se za posebno plačilo ali za gmotno korist neresnično prikazujejo ali povečujejo posamezniki ustanove ali podjetja se izreče kazen odvzema prostosti do enega leta.

Člen 20

Za razširjanje prepovedanega domačega ali inozemskega tiska brez dovoljenja po drugem odstavku 15 člena tega zakona se kaznujejo krivca z odvzemom prostosti do enega leta.

Člen 21

Za objavljanje uradnih in vojaških tajnosti po tisku brez izrečenega dovoljenja pristojnih državnih organov se kaznuje odgovorna oseba z odvzemom prostosti od 1 meseca do 2 let, ako nima dejanje po kakem drugem zakonu hujše kazni za posledico.

Člen 22

Za kaznivo dejanje žalitve oz. obrekovanja storjeno po tisku, se kaznuje odgovorna oseba z odvzemom prostosti do treh let in v denarju 20.000 dinarjev. Na tožnikovo zahtevo odloči sodišče ali naj se sodna sodba v celoti ali v izpisku objavi v listu, v katerem je bil objavljen inkriminirani stavek. Poleg tega ima tožnik pravico do povračila škode.

Člen 23

Oseba odgovorna za storjeno dejanje po členu 14 tega zakona se kaznuje z odvzemom prostosti do 3 let ako pa je sprejela denar iz inozemstva z odvzemom prostosti do 5 let.

Člen 24

Za odgovorno osebo v smislu kazenskih odločb tega zakona se šteje v prvi vrsti pisec, ako pisec ni znan ali oblastvom ni dosegljiv, urednik, ako ni urednika, izdajatelj, ako izdajatelj ni znan, tiskar, ako pa tiskar ni znan, pa razširjevalec.

Člen 25

Za sojenje dejanj po tem zakonu je pristojno tisto okrožno narodno sodišče na čigar območju se je izdala ali tiskala stvar, ako pa kraj izdaje ni znan, tedaj sodišče v tistem kraju, kjer se tiskana stvar razširja.

Člen 26

Izdajatelj jamči nerazdelno vso škodo in za vse denarne zneske, na katere se obsodi odgovorni urednik.

Člen 27

Ta zakon stopi v veljavo z dnem objave v UL DFJ.

Beograd dne 24. Avgusta 1945

Predsedništvo začasne narodne skupščine DFJ.

Predsednik: dr. Ribar

Tajnik: Gluhić

Priloga B: Prispevki v osrednji informativni oddaji od leta 1965–1989

KF 3441/II	September 1965	Občni zbor CMD v SRS
KF 3597/14	December 1965	Pleterje, Proslava članov CMD Dolenjske
KF 3758/4	Januar 1966	Sprejem za katoliške duhovnike (Jože Pogačnik)
KF 5580/3	22. 4. 1968	Janez Vipotnik sprejel vodilne člane CMD
KF 5568/4	19. 4. 1968	Vloga religije in cerkve v naši družbi – tema posvetovanje za okroglo mizo na CK ZKS
KF 6281/4	23.1. 1969	Republiška komisija za verska vprašanja je priredila v klubu poslancev v Ljubljani tradicionalni sprejem za slovenske duhovnike
KF D 204/3	15. 10. 1969	20. obletnica CMD slovenskih katoliških duhovnikov
KFD 313/5	21. 1. 1970	Pavle Bojc je priredil v dvorani izvršnega sveta skupščine SRS novoletni sprejem za slovenske duhovnike
KF D 566/5	30. 9. 1970	Občni zbor CMD
KF D 629/I	4. 12. 1970	Koordinacijski odbor za urejanje odnosov med Cerkvijo in samoupravno družbo pri republiški konferenci SZDL
KF D 646/4	21.12.1970	Sergej Kraigher izročil odlikovanja duhovnikom (Stanko Cajnkar, Marko Miklavčič, Anton Ojsterc, Anton Raušl)
KF D 678/I	20. 1. 1971	V skupščini SRS je priredil Pavle Bojc tradicionalni novoletni sprejem za slovensko duhovščino.
KF D 1062/5	26. 1. 1972	Predsednik republiške komisije za verska vprašanja Pavle Bojc je v prostorih slovenske IS pripravil novoletni sprejem za slovensko duhovščino
KF D 632/I.2	30. 1. 1973	Sprejem verskih skupnosti v IS
KF D 2067/I	20. 9. 1974	V republiški konferenci SZ je zasedal koordinacijski odbor za odnose med samoupravno družbo in verskimi skupnostmi
KF D 2236/4	17. 3. 1975	Andrej Marinc sprejel slovenske škofe (dr. Pogačnika, Držečnika idr.)
KF D 2575/I	29. 1. 1976	Rudi Čačinovič je sprejel predstavnike dveh naših verskih skupnosti (dr. Pogačnik idr.)
KF D 3500/I	28. 7. 1978	Anton Vratuša sprejel slovenske škofe (Pogačnik) in nekatere druge predstojnike RKC v Sloveniji
KF D 3553/I	19. 9. 1978	Mitja Ribičič sprejel predstavnike duhovniškega društva
KF D 3560/I	26. 9. 1978	Redni občni zbor duhovniškega društva
KF D 3573/2	8.10. 1978	V Mariboru je bila slovesnost ob 750-letnici mariborske škofije (prenos posmrtnih ostankov A. M. Slomška iz frančiškanske cerkve v stolnico)

KF D 3576/I	11. 10. 1978	Seja treh odborov slovenske skupščine o pravnem položaju verskih skupnosti
KF D 3667/I	10. 1.1979	Stane Kolman je priredil novoletni sprejem za duhovnike in druge predstavnike verskih skupnosti
KF D 3793/I	15. 5. 1979	Na ljubljanskem magistratu so se sešli predstavniki vseh desetih rimokatoliških verskih skupin, ki delujejo v Ljubljani
KF D 3917/I	17. 9.1979	30-letnica duhovniškega društva (izjave)
KF D 3980/II	19. 11. 1979	Proslava 30-letnice duhovniškega društva
KF D 3996/I	5. 12. 1979	Odlikovanje predsednika Tita slovenskemu duhovniškemu društvu (Mihael Jerič, Mitja Ribičič)
KF D 4031/I	9. 1.1980	Predsednik republiške komisije za odnose z verskimi skupnostmi Stane Kolman je priredil novoletni sprejem za predstavnike verskih skupnosti
KF D 4378/3	21. 12. 1980	Imenovanje Franca Krambergerja
KF D 4376/I	19. 12. 1980	Jože Pogačnik – odlikovanje z redom R
KF D 4127/I	14. 4. 1980	Predstavniki Vatikana v YU obiskal Milana Kučana, Antona Vratuša, Mitja Ribičiča
KF D 4402/ I	14. 1.1981	Predsednik komisije za odnose z verskimi skupnostmi Dušan Šiligoj je priredil novoletni sprejem za duhovnike in druge predstavnike verskih skupnosti
KF D 4478/I	4. 3. 1981	Seja komisije za verska vprašanja
KF D 4562/I	27. 6. 1991	Islamska verska skupnost dobila mošejo v LJ
KF D 4760/I	21. 1.1982	Tradicionalni novoletni sprejem za duhovnike in predstavnike verskih skupnosti
VKA D 103/1	24. 12. 1987	Božična poslanica ljubljanskega nadškofa dr. Alojzija Šuštarja
VKA D 95/6	Oktober 1987	Deseta obletnica ustanovitve škofije v koprski stolnici
KF D 5453/14	3. 7.1988	Zlata maša in izjava duhovnika Avgusta Štancerja (Šmarje pri Jelšah)
VKA d 142/13	24. 7. 1988	Stična (800-letnica), posnetki samostana, izjava opata
VKA d 145/7	7. 8. 1988	Kapela na Veliki planini (Šuštar)
VKA d 144/18	4. 8. 1988	Prenova grajske kapele sv. Jurija na LJ gradu in izjava
VKA d 222/2	4. 6. 1989	Slomškovo tridnevje (v Mariboru)
VKA d 225/7	24. 6. 1989	Praznovanje na Sveti gori
VKA d 231/15	16. 7. 1989	600-letnica Horjulske cerkvice
VKA d 220/21	27. 5. 1989	Proglasitev cerkve na Brezjah za baziliko

Priloga C: Prispevki v osrednji informativni oddaji od leta 1990–2005

TVD	Dan predvajanja	Vsebina
345	15. 8. 1990	Pirniče, Portoroški teden, vrednote (žpk. Prelec)
623	24. 12. 1991	Poslanica, Peterle s sodelavci pri Šuštarju
624	25. 12. 1991	Božič po Sloveniji
792	15. 8. 1992	Strunjan, Brezje
923	24. 12. 1992	Jaslice (Diana Zajec), poslanica (Šuštar)
1269	24. 12. 1993	Edita Cetinski; utrip na ulicah (Vrabc, Kranjec)
1270	25. 12. 1993	Ankete o božiču, božični prazniki (Paukovič)
1503	15. 8. 1994	Ptujska gora, Brezje
1634	24. 12. 1994	Šuštar poslanica, Stična
1635	25. 12. 1995	Božična maša, Škocjanska jama
1868	15. 8. 1995	Ptujska g., Sveta g., Brezje (Janja Koren)
1999	24. 12. 1995	Bohinjska bela – jaslice, Poslanica
2232	15. 8. 1996	Vnebovzetje
2363	24. 12. 1996	Poslanica
2597	15. 8. 1997	Brezje (Rode), Kredarica
2728	24. 12. 1997	Božična voščila
2729	25. 12. 1997	Postojna jaslice, Velika planina (bakle)
2962	15. 8. 1998	Brezje
3093	24. 12. 1998	Poslanici (Rode, Erniša)
3094	25. 12. 1998	Slovesne maše po SI, Vatikan, Betlehem
3327	15. 8. 1999	Veliki šmaren
3459	24. 12. 1999	Semič, jaslice
3824	24. 12. 2000	Božična poslanica (Rode, Erniša), Brezje – jaslice
4058	15. 8. 2001	Brezje, Ptujska gora
4189	24. 12. 2001	Poslanici
4423	15. 8. 2002	Brezje, Turnišče, Strunjan, drugod po svetu
4554	24. 12. 2002	Voščila
4555	25. 12. 2002	Stolnica
4919	24. 12. 2003	Betlehem, praznična dežurstva
4920	25. 12. 2003	Božič doma, Ljubljana, jaslice (Telban)
5286	25. 12. 2004	Božič 2004 (Šinkovec)
5519	15. 8. 2005	Brezje
5650	24. 12. 2005	Božično voščilo Uran, Erniša

Priloga Č: Razvrščeni prispevki po skupinah in minutaža prispevkov

	Prispevek	TVD	Dolžina poročanja		Dolžina prispevka	
TVD 345	Pirniče	15. 8. 1990	20			40
TVD 345	Portorož	15. 8. 1990	20		1	05
TVD 623	Peterle pri lj. nadškofu	24. 12. 1991	25	55	2	58
TVD 624	Božič po Sloveniji: KP, LJ	25. 12. 1991	28	15	1	11
TVD 792	Brezje: Marijino vnebovzetje	15. 8. 1992	34	26	1	08
TVD 792	Strunjan: notranjost cerkve	15. 8. 1992	34	26		45
TVD 923	Napoved poslanice	24. 12. 1992	32	26		15
TVD 1269	Božična poslanica iz LJ. Gradu, Edita	24. 12. 1993	31		1	17
TVD 1270	Ljubljana: anketa o božiču	25. 12. 1993	32		1	25
TVD 1270	Božični prazniki, o poslanici	25. 12. 1993	32			20
TVD 1503	Ptujska gora, Brezje	15. 8. 1994	31	46	1	39
TVD 1634	Stična: polnočnica	24. 12. 1994	22			20
TVD 1635	Škocjanska jama (božična maša) Milan Maljevac	25. 12. 1994	24		1	20
TVD 1635	LJ: polnočnica v stolnici (Šuštar)	25.12. 1994	24			20
TVD 1868	Ptujska gora (nemo), Sveta gora (nemo), Brezje	15. 8. 1995	22		2	18
TVD 1999	Napoved poslanice (Pirc Muser)	24. 12. 1995	20	05		40
TVD 2232	Zgodovina praznika, Brezje	15. 8. 1996	34		2	11

TVD 2363	Uvod novinarja v poslanico	24. 12. 1996	24	26		10
TVD 2597	Brezje (Rode); Kredarica	15. 8. 1997	22	23	2	22
TVD 2728	Kratek nagovor Rodeta (Šopar)	24. 12. 1997	23	32		19
TVD 2962	Ptujska gora, Brezje (izjava: Franc Rode)	15. 8. 1998	22		3	20
TVD 3093	Napoved poslanice nadškofa Rodeta	24. 12. 1998	26	25		27
TVD 3094	Slovenija: slovesne maše v škofijah	25. 12. 1998	21			30
TVD 3327	Ptujska gora, pridiga Rodeta – inserti; anketa: cerkev in vernost	15. 8. 1999	27		3	48
TVD 3459	Koper, v znamenju svetega leta (Rode)	25. 12. 1999	29			39
TVD 3824	Brezje: razstava jaslic; muzej, galerija	24. 12. 2000	29		2	01
TVD 4423	Brezje: praznik veliki šmaren; Ptujška gora, Sveta gora	15. 8. 2002	23		2	15
TVD 4555	Ljubljana, stolnica Rožnik v baklah		25	44	1	20
TVD 4920	NM: jaslice; izjava p. Felicijan (Držaj)	25. 12. 2003	45		1	22
TVD 4920	Ljubljana: božič, pridiga Rode	25. 12. 2003	45			28
TVD 5286	Polnočnice	25. 12. 2004	56			30
TVD 5286	Feljton: Rakuša; Uranova posvetitev	25. 12. 2004	56		2	28
TVD 5519	Brezje: Ljubljanski nadškof; Izjava: Ankica Marjan	15. 8. 2005	54	47	1	45
TVD 5560	Uvod v poslanici (Uran, Erniša)	24.12.2005	20	27	1	

Minutaža verskih nagovorov (poslanic) RKC v Sloveniji in predvajanih homilij na veliki šmaren

	Prispevek	TVD	Dolžina poročanja		Dolžina prispevka	
TVD 623	Poslanica Šuštar	24. 12. 1991	25	55	2	58
TVD 923	Poslanica	24.12. 1992	32	26	1	28
TVD 1634	Poslanica	24. 12. 1994	22		2	31
TVD 1868	<i>Del nagovora na Brezjah</i>	15. 8. 1995	22			18
TVD 1999	Poslanica	24. 12. 1995	20	05	5	
TVD 2232	<i>Del govora na Brezjah (Šuštar)</i>	15. 8. 1996	34			28
TVD 2363	Poslanica	24.12. 1996	24	26	3	05
TVD 2597	<i>Del govora na Brezjah (Rode)</i>	15. 8. 1997	22	23		12
TVD 2728	Poslanica Rode	24. 12. 1997	23	32		19
TVD 2962	<i>Del govora na Brezjah</i>	15. 8. 1998	22			13
TVD 3093	Napoved poslanice (nemo)	24. 12. 1998	26	25		27
TVD 3327	<i>Del govora na Brezjah</i>	15. 8. 1999	27		1	
TVD 3459	<i>Del govora v LJ stolnici</i>	25. 12. 1999	29			21
TVD 3824	Poslanica (nemo)	24. 12. 2000	29		1	02
TVD 4058	<i>Del govora na Brezjah</i>	15. 8. 2001	22			21
TVD 4189	Poslanica	24. 12. 2001	26		2	25
TVD 4423	<i>Del govora na Brezjah</i>	15. 8. 2002	23		1	03
TVD 4554	Poslanica	24. 12. 2002	26		3	32
TVD 5519	<i>Del govora na Brezjah</i>	15. 8. 2005	54	47		34
TVD 5519	<i>Del govora na Ptujski gori</i>	15. 8. 2005	54	47		38
TVD 5650	Poslanica	24. 12. 2005	20	27	2	13

Minutaža izražanja stališč RKC o javnih zadevah

TVD	Prispevek	TVD	Dolžina poročanja		Dolžina prispevka	
TVD 345	Prispevek Intervju – žpk. Prelc	15. 8. 1990	20			22
TVD 2962	Intervju (Paukovič – Rode	15. 8. 1998	22			19
TVD 5286	LJ – božič priljubljen druž. praznik – izjava: Šinkovec	25. 12. 2004	56		1	47

Minutaža vseh prispevkov, povezanih z drugimi verskimi skupnostmi

	Prispevek	TVD	Dolžina poročanja		Dolžina prispevka	
TVD 1999	Poslanica	24. 12. 1995	20	05	5	
TVD 2363	Poslanica	24. 12. 1996	24	26	3	05
TVD 2364	Križevci – e. maša	25. 12. 1996	18			15
TVD 3093	Poslanica (nemo) – Erniša	24. 12. 1998	26	25		12
TVD 3094	Slovesne maše ... senior Geza Filo	25. 12. 1998	21			30
TVD 3459	MS: bogoslužje evangeličanov	25. 12. 1999	29			16
TVD 3459	Praznični govor Erniša	25. 12. 1999	29			28
TVD 3824	Poslanica (nemo) Erniša	24. 12. 2000	29		1	02
TVD 4189	Poslanica Erniša	24. 12. 2001	26		2	25
TVD 4554	Voščilo Erniša	24. 12. 2002	26		3	32
TVD 4555	Božič pri evangeličanih	25. 12. 2002	25	44		55
TVD 4920	Gornji Petrovci (Kerčmar)	25. 12. 2003	45		1	05
TVD 5286	LJ: luteranski božič; Erniša, SI/D	25. 12. 2004	56		1	23

Minutaža vseh prispevkov znotraj RKC po svetu

	Prispevek	TVD	Dolžina poročanja		Dolžina prispevka	
TVD 1270	Rim	25. 12. 1993	32		2	40
TVD 2232	Nagovor papeža	15. 8. 1996	34			41
TVD 3094	Vatikan, Betlehem	25. 12. 1998	21		1	47
TVD 3459	Vatikan, Betlehem	25. 12. 1999	29		2	56
TVD 4189	Castelgandolfo, Lurd, Čenstohova, Marija Bistrica	15. 8. 2001	22		1	17
TVD 4423	Castelgandolfo, Krakov	15. 8. 2002	23			31
TVD 4919	Betlehem (K. Švegl)	24. 12. 2003	35		1	20

Minutaža ostalih prispevkov, ki ne ustrezajo zgoraj navedenim kategorijam

TVD 923	Jaslice na slovenskem, risbe »begunskih« otrok	24. 12. 1992	32	26	4	47
TVD 1269	Božični utrip po Sloveniji, Žive jaslice v Postojnski jami	24. 12. 1993	31		1	55
TVD 1270	Feljton o božiču	25. 12. 1993	32		1	35
TVD 1270	Istra: bož. reportaža	25.12. 1993	32		2	18
TVD 1999	Bohinjska Bela (Janez Zupan – jaslice)	24. 12. 1995	20	05		30
TVD 2729	Postojna: žive jaslice, izjava Srečko Šajn, Velika planina	25. 12. 1997	25			58 44
TVD 3093	Ljubljana: gneča na ulici	24. 12. 1998	26	25		25
TVD 3459	Semič (priprava jaslic), pohod z baklami	25. 12. 1999	29		1	16
TVD 4920	LJ, božič; gost v studiu božič doma, praznik, kres (Meta Česnik) LJ. božič, peka kruha	25. 12. 2003	45		5	42
TVD 4919	LJ, božič med brezdomci Organizacije (RK, Karitas ...) Praznična dežurstva Praznični nakupi	24. 12. 2003	35		6	18

Priloga D: Primeri analiziranih prispevkov

Primeri televizijskih dnevnikov, uporabljenih v analizi Obravnavanje RKC glede na vsebino

Primer 1: Božična poslanica Alojzija Šuštarja (1991)

TVD 623 / 24. 12. 1991	»Spoštovani in dragi prijatelji! Spet smo dočakali sveti večer in božični praznik po vseh letošnjih zgodovinskih veselih in žalostnih dogodkih v Sloveniji. In hvaležni smo Bogu in ljudem, ki so odločali o Sloveniji in so danes odgovorni za pot v prihodnost, da moremo v miru obhajati, ki je na poseben način praznik miru, prijateljstva, dobrote in ljubezni. Blagoslovljene in srečne, vesele božične praznike vsem vernim kristjanom in tistim, ki iščejo, Slovenkam in Slovencem doma in po svetu, in drugim, ki živijo med nami. Posebno se v svojem božičnem voščilu spominjam osamljenih, zapuščenih, bolnikov in invalidov, beguncev s Hrvaškega in vseh, ki so v gospodarski stiski in revščini zaradi brezposelnosti ali tako nizke plače, da so na robu preživetja. Nocoj se spominjamo tudi vseh Slovenk in Slovencev po svetu, ker nas je z njimi na letos nov način posebej povezal Svetovni slovenski kongres. Hvaležni smo rojakom za njihovo veliko skrb in vsestransko pomoč v težkih preizkušnjah in prizadevanje za priznanje samostojne države Slovenije. S svojim božičnim voščilom in najboljšimi željami se obračam tudi na Pravoslavno cerkev, ki obhaja praznik Kristusovega rojstva 7. januarja in druge krščanske cerkve v Sloveniji, ki z nami praznujejo božič. Spoštljivo se spominjam tudi muslimanske verske skupnosti. Praznovanje božiča naj še bolj utrdi med nami ekumenskega duha v medsebojnem spoštovanju, razumevanju in prijateljstvu. Leto 1991 bo ostalo v zgodovini slovenskega naroda zapisano kot prelomno leto, v katerem so se vsaj deloma spolnila stoletna pričakovanja in upanja slovenskega naroda. Leto ena v zgodovini države Slovenije, je za nas priložnost za spraševanje vesti, kako smo pripravljene na ta zgodovinski izziv in kako bomo na to odgovorili v bližnji prihodnosti. Daj Bog, da bomo to storili pošteno, modro, pogumno in odločno, z velikim zaupanjem v Božjo pomoč, v svoje sposobnosti, sodelovanje in razumevanje dobrih ljudi. Še enkrat želim vsem blagoslovljene praznike, miru, prijateljstva in ljubezni. Ter srečno, zdravo in dobro novo leto. Prisrčno pozdravljeni.
------------------------	--

Primer 2: Prispevek na veliki šmaren 1992

TVD 792 / 15. 8. 1992	<p>Prvič smo uradno praznovali Marijino vnebovzetje, verski praznik, ki ga ljudje poznajo kot veliki šmaren ali veliko mašo. Ljudje so odšli na znane romarske kraje, kot so Sveta gora nad Gorico, Ptujsko goro in drugi. Osrednja slovesnost pa je bila na Brezjah, kjer je maševal slovenski metropolit in ljubljanski nadškof Alojzij Šuštar. Dejal je, da današnja posvetitve slovenskega naroda, slovenske države in rojakov po svetu pomeni potrditev sedanje poti kristjanov, ki so kot večinski del naroda sodelovali pri osamosvajanju Slovenije. Poudaril je, da bo letošnji 15. 8. ostal spomin v zgodovini slovenskega naroda kot izreden spominski dan.</p>
-----------------------	---

Primer 3: Božična poslanica Alojzija Šuštarja (1994)

TVD 1634 / 24. 12. 1994	<p>Spoštovane gledalke in spoštovani gledalci, prijatelji! Pristrčno vas pozdravljam na ta sveti večer. In vas vse, ki me spremljate ob tem voščilu. Upam, da praznujete božični praznik v svojih družinah. Vemo pa, da je veliko takih, ki tega ne morejo doživljati bodisi bolniki in tisti, ki živijo po domovih, in begunci. In tisti, ki nimajo družine – vsem želim blagoslovljen božič, miru, veselja in novega upanja. Bog daj, da bi globoko doživeli bogato življenjsko resnico božične skrivnosti, bližino in dobroto ljudi, prijateljstva med nami. Naše pričakovanje in upanje je, da se bo tudi letos uresničilo božično voščilo: »Ne bojte se. Danes vam oznanjam veliko veselje, da se je rodil Odrešenik, ki je Kristus gospod.« Kristjani v veri sprejemamo to sporočilo. Tudi tisti, ki so bili nekdaj verni in so danes daleč od cerkve ter tisti, ki vere ne poznajo. Vsi ob božiču iščemo in pričakujemo miru, veselja in sreče. Nocoj se spominjamo vseh Slovenk in Slovencev po svetu, kakor tudi vseh, ki so prišli od drugod k nam in živijo sredi med nami. Boleč spomin na vse trpeče zaradi vojn nas toliko bolj spodbuja, da vsem zaželimo mir srca, mir med ljudmi in mir med državami. Moje voščilo velja vsem kristjanom tako katoličanom in evangeličanom kot pravoslavnim, ki praznujejo 7. januarja božični praznik. Spoštljivo pozdravljam muslimane, s katerimi nas povezuje vera v enega boga. Vsem želim lepo doživetje svete noči. Bodisi boste obiskali polnočnico ali boste doživljali doma in jo spremljali ali po radiu ali televiziji. Naj bo to veselo praznovanje Kristusovega rojstva, iz katerega črpamo upanje za leto, ki je pred nami. Še enkrat. Blagoslovljen božič in srečno, zdravo novo leto vsem in vsakemu posebej. Pristrčno pozdravljeni.</p>
-------------------------	---

Primer 4: Prispevek na veliki šmaren (1995)

<p>TVD 1868 / 15. 8. 1995 Veliki šmaren</p>	<p>Veliki šmaren ali praznik Marijinega vnebovzvetja, ki je eden izmed največjih katoliških praznikov, v Sloveniji že četrto leto praznujemo kot državni praznik. Tudi danes so ljudje množično obiskali znana romarska središča. Glavna slovesnost na Štajerskem je bila na Ptujski gori, kjer je bogoslužje vodil mariborski škof Franc Kramberger. Slovesnost, kot vse druge, je bila posvečena posvetitvi ob tretji obletnici slovenskega naroda božji materi Mariji. Verniki iz koprške škofije in verniki iz zamejstva so se zbrali na Sveti gori nad Novo Gorico. Maševal je koprski škof Metod Pirih, ki je dejal, da nas posvetitev k Mariji povezuje s tisočletnimi koreninami našega naroda. Obenem pa pomeni voljo po graditvi do slovenske prihodnosti. Med drugim je spregovoril tudi o pripravah na papežev obisk. Na Brezjah pa je sveto mašo daroval ljubljanski nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar.</p>
<p>Janja Koren, novinarka</p>	<p>Množica romarjev je na praznik Marijinega vnebovzvetja na Brezjah dokazala, da je to eden največjih slovenskih praznikov. Gorenjske Brezje pa eno najbolj priljubljenih Marijinih svetišč in romarskih poti na Slovenskem. Danes je bilo v baziliki Marije Pomagaj ali kar pred njo šest maš. Največja ob 10.00, ki jo je vodil ljubljanski nadškof in metropolit Alojzij Šuštar, se je po neuradnih ocenah udeležilo 6–7000 vernikov iz vse Slovenije in zamejstva. Kolone vozil pa so se proti Brezjam valile tudi popoldan. Doktor Šuštar je v pridigi spregovoril o pomenu praznika: »Ta praznik in to praznovanje ima v Sloveniji še poseben pomen, ker bomo danes v tej evharistični daritvi obnovili posvetitev božji materi Mariji, ki smo jo prvokrat izpovedali v letu 1992, ko je bila Slovenija kot samostojna država mednarodno priznana.«</p>
<p>Alojzij Šuštar, pokojni ljubljanski nadškof in metropolit</p>	<p>Dr. Šuštar je poudaril, da moramo biti hvaležni, da smo v usodnih trenutkih doživeli Marijino varstvo. Pozval je vse v Sloveniji, naj hvaležnost pokažejo tako, da materialno in z molitvijo pomagajo vsem, ki trpijo zaradi vojne. Tudi beguncem. »Delo in molitev za mir bosta tudi najboljša priprava za papežev obisk v Sloveniji,« je pridigo sklenil dr. Alojzij Šuštar.</p>

Primer 5: Prispevek na veliki šmaren (1996)

<p>TVD 2232 / 15. 8. 1996</p> <p>Veliki šmaren</p> <p>Janja Koren, novinarka</p> <p>Alojzij Šuštar, pokojni ljubljanski nadškof in metropolit</p>	<p>Vsi katoličani danes praznujejo veliki šmaren in v Sloveniji je bil danes dela prost dan. Na današnji dan se Katoliška cerkev spominja Marijine smrti in njenega vnebovzetja. Naj vas spomnim pred 46 leti, l. 1950, je papež Pij XII. razglasil versko resnico oz. dogmo, da je bila Marija po smrti vzeta v nebo z dušo in telesom. Pri nas smo praznik počastili v številnih cerkvah, seveda še posebej slovesno v tistih, ki so posvečene Mariji. No, tole so posnetki kolone, ki se je vila na Brezje. Tam je dopoldan maševal slovenski nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar. Popoldan pa beograjski nadškof Franc Perko.</p> <p>Praznik Marijinega vnebovzetja je danes na Brezjah počastilo več tisoč vernikov iz vse Slovenije, nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar je obnovil posvetitev slovenskega naroda Mariji. Spomnimo se, da ga je prvič posvetil leta 1992. V pridigi se je spomnil tudi letošnjega papeževega obiska v Sloveniji na Brezjah: »Že petič smo zbrani tukaj pri Mariji Pomagaj na ta praznik. Letos pa ima ta dan in to romanje še prav poseben značaj. Veliki romar pri Mariji je bil sveti oče Janez Pavel II., ki je ob svojem obisku v Sloveniji najprej odšel k Mariji Pomagaj in je zapisal v spominsko knjigo spodbudne besede: Marija je pomagala v zgodovini, Marija nam bo pomagala danes, Marija nam bo pomagala tudi v prihodnosti.«</p> <p>Danes je nadškof Šuštar na Brezjah blagoslovil tudi leseno reliefno upodobitev svetega Jakoba, starejšega apostola in zavetnika popotnikov, delo Rudija Dovžana. Sveti Jakob je poleg štirih upodobitev svetnikov, poleg sv. Jožefa, Bernarda in Frančiška Asiškega, ki jih bodo čez nekaj dni ponesli k triglavski materi božji Mariji Snežni na Kredarico. Tam jih bodo blagoslovili 21. avgusta dopoldne. Sicer pa se je množičen obisk svetišča odražal ob polnih parkiriščih ob baziliki in hudih gnečah na gorenjski cestah – več kilometrskim kolonom se kljub velikim prizadevanjem policistov ni bilo mogoče izogniti.</p>
---	--

Primer 6: Napoved božične poslanice (1997)

TVD 2728 / 24. 12. 1997 Franc Rode, kardinal (do leta 2004 ljubljanski nadškof in metropolit)	Pozdravljeni! Današnji večer je za mnoge ljudi osrednji cerkveni praznik, za mnoge pa družinski praznik, ki ga zaznamujejo želje po ljubezni, sreči in razumevanju. Državljanom je voščil slov. metropolit dr. Franc Rode. »Spoštovani Slovenke in Slovenci, dragi bratje in sestre! Vsem voščim blagoslovljene, globoko doživete božične praznike. V novem letu pa veliko sreče in božjega blagoslova.« (insert dela poslanice) Božično poslanico ljubljanskega nadškofa in metropolita dr. Franca Rodeta bomo v celoti objavili po televizijskem dnevniku.
---	--

Primer 7: Napoved božične poslanice (1998)

TVD 3093 / 24. 12. 1998	Današnji predpraznični dan so označili predvsem gneče na cestah. Umirjati se je začelo v poznih popoldanskih urah. Tako je bila Ljubljana kot druga večja mesta že po osemnajsti uri neobičajno prazna. Lahko bi rekli umirjenega večera, kot ga zapovedujeta nocojšnji praznik in tradicija. Božične praznike vošči danes tudi ljubljanski nadškof in metropolit Franc Rode, v poslanici izpostavi sedanje stanje v Sloveniji in nezaupljivo stališče Slovencev do življenja ter izrazil zaskrbljenost nad upadajočim številom rojstev, samomori, nesrečami na cestah in vse večjo zasvojenostjo z mamili.
-------------------------	---

Primer 8: Prispevek na veliki šmaren (1999)

TVD 3327 / 15. 8. 1999	<p>Veliki šmaren je danes praznik Marijinega vnebovzetja. Romarska središča po vsej Sloveniji so oživela, tudi cerkev na Ptujski gori, kjer je maševal mariborski škof Franc Kramberger. Poslušalo ga je približno pet tisoč vernikov.</p>
Sašo Paukovič, novinar	<p>No, še kakih v več, deset tisoč pa jih je letos prišlo na Brezje. Mašo je vodil ljubljanski nadškof in metropolit Franc Rode, ki je vernikom spregovoril predvsem o črnih številkah.</p>
Franc Rode, kardinal (do leta 2004 ljubljanski nadškof in metropolit)	<p>V pridigi je nadškof Franc Rode označil Marijino vnebovzetje kot praznik upanja in življenja. Kljub temu pa po nadškofovih besedah vsi ne spoštujemo življenja, saj na to kažejo upadanje rojstev, številni splavi, samomori, prometne nesreče in zasvojenost z mamili. KC, tako slovenski metropolit, pa prinaša vero v življenje in novo upanje. Dr. Franc Rode je poudaril, da nekateri ob vsem tem cerkev še vedno potiskajo na rob družbenega dogajanja. »Kajti naš javni prostor je zavzela ali bolje ohranila ideologija ateističnega mesianizma. Tako ni videti razlike s prejšnjim režimom. Namesto nekdanjega marksizma nam vlada sedaj liberalistični ateizem.«</p> <p>Tak položaj je po mnenju nadškofa Rodeta najbolj viden na področju javnih glasil, zlasti tiska. »Namesto, da bi kritično spremljal delovanje vlade, kar je njegova naloga v demokratični družbi, se izživlja z napadi na Cerkev z namenom, da jo moralno diskvalificira in ji vzame ugled pri ljudeh. Morda je tu najbolj temačna, najbolj kratkovidna in naši državi najbolj škodljiva danost tega slovenskega trenutka.«</p> <p>Tudi na področju slovenskega šolstva, je po besedah nadškofa Rodeta, prevladuje duh liberalnega ateizma, šola pa nima nacionalnega konsenza. »Ta šola ni nevtralna, kot trdijo tisti, ki so jo zasnovali, saj po vsem ignorira vernost državljanov in ima izrazito negativen odnos do Cerkve in do krščanstva.« »Tudi slovenska država izvaja zgrešeno socialno politiko, kar kažeta visoka brezposelnost in pomanjkanje, v katerem živijo številne družine,« meni ljubljanski nadškof. Ne glede na vse, pa je nadškof Rode povedal, da so tudi politiki, ki ne glede na strankarsko pripadnost skrbijo za blagor naroda. Tudi med novinarji so taki, ki objektivno obveščajo javnost, in mnogo požrtvovalnih učiteljev, ki pravilno vzgajajo mlade. S takimi ljudmi bi bilo treba po besedah Franca Rodeta graditi novo Slovenijo.</p>

Primer 9: Napoved božične poslanice (2000)

TVD 3824 / 24. 12. 2000	Tudi v Sloveniji je dan minil v znamenju praznika tako za verujoče, ki častijo Jezusovo rojstvo, kot za neverujoče, ki jim je to tradicija družinskega praznika. Obojim sta cerkvena dostojanstvenika RKC in Evangeličanske cerkve namenila božično poslanico. Ljubljanski nadškof in metropolit Franc Rode je v njej pozval k odpuščanju in spravi. Še posebej je omenil osamljene, bolnike, ostarele in zapornike. Vsem pa je zaželel, da se povežejo v ljubezni in razumevanju ne glede na različne poglede na svet in življenje.
-------------------------	--

Primer 10: Prispevek na veliki šmaren (2001)

<p>TVD 4189 / 15. 8. 2001</p> <p>Sašo Paukovič, novinar</p> <p>Franc Rode, kardinal (do leta 2004 ljubljanski nadškof in metropolit)</p>	<p>Lepo pozdravljeni! Praznik Marijinega vnebovzetja so zaznamovale slovesne maše v vseh večjih romarskih središčih v Sloveniji. Na Brezjah, v največjem slovenskem romarskem središču Marije Pomagaj, se je zbralo več tisoč ljudi. Slovesno somaševanje je vodil ljubljanski nadškof in metropolit dr. Franc Rode.</p> <p>V pridigi je ljubljanski nadškof Franc Rode dejal, da je Marijino vnebovzetje praznik upanja in da se verni ljudje ne morejo in ne smejo sprijazniti s smrtjo. Po njegovih besedah je perspektiva brezsmrtnosti pot, ki vodi iz dekadence celotne evropske družbe, kjer tudi Slovenija ni izjema. Nadškof Franc Rode je poudaril, da v Sloveniji naraščajo nezaupanje do politike, kriminal, korupcije in bogatenje. Po njegovih besedah k temu vodijo tudi sovražnost do Cerkve, kristjanov. Po besedah nadškofa Rodeta je težje biti katoličan v samostojni Sloveniji kot pa v nekdanji državi.</p> <p>»Danes je v Slovenji lahko še tako devianten pripadnik najbolj obrobni družbenih skupin pa je vse v redu, le katoličan ne smeš biti.«</p> <p>Ljubljanski nadškof vidi vlogo katoličanov v okviru laične države, ki jo sprejema brez pridržkov.</p> <p>»Moderna država ne more biti konfesionalna v nobenem smislu, ne more krščanska v smislu, da je krščanstvo državna religija in ne more biti liberalno laicistična v smislu državnega svetovnega nazora, ki zanika transcendentne vrednote in jih potiska v zasebno sfero.«</p> <p>Po besedah škofa Rodeta se morajo slovenski katoličani zavzemati za ideološko neobremenjeno šolo za neodvisne medije in za družinske vrednote. Vendar skupaj z vsemi ljudmi dobre volje v Sloveniji.</p>
--	--

Primer 11: Prispevek na veliki šmaren (2003)

TVD 4788 / 15. 8. 2003	<p>Za nami je prazničen dan in slovesna bogoslužja, ki so zaznamovala današnji praznik Marijinega vnebovzetja. Na Brezjah se je bogoslužja udeležilo več tisoč romarjev. Vodil ga ljubljanski nadškof in metropolit dr. Franc Rode. V pridigi je Rode vernike med drugim pozval, naj bolj zavzeto skušajo vplivati na spremembe, tudi tokrat pa je največ kritik letelo na šolstvo.</p>
Sašo Paukovič, novinar	<p>Ljubljanski nadškof je bil v svoji pridigi zelo kritičen do nekaterih pojavov v družbi. Dejal je, da upadanje rodnosti po vsej Evropi pomeni demografski samomor vse celine.</p>
Franc Rode, kardinal (do leta 2004 ljubljanski nadškof in metropolit)	<p>»Tako neodgovorno stališče do življenja je pogosto posledica sebičnega, nedoraslega neresnega, površnega in končno morečega pojmovanja spolnosti, ki ga širijo ljudje brez moralnih načel in s tem zastupljajo ozračje.«</p> <p>Po mnenju ljubljanskega nadškofa so v Sloveniji nujne spremembe na področju javnega šolstva</p> <p>»Naj se govori karkoli, naša šola ni nevtralna, ampak je ideološko pogojena in dejansko širi ateistični pogled na svet in na življenje. Ne samo, da ne daje poštene in objektivne informacije o veri in Cerkvi, ampak celo pospešuje negativen odnos in utrjuje predsodke do njiju.«</p> <p>Po nadškofovih besedah tudi poročanje slovenskih medijev vzbuja skrb in vse večje ogorčenje. Zlasti je po nadškofovem mnenju preveč enosmernih in indoktrinacijskih člankov ter takih, ki so pod vsakim kulturnim nivojem.</p> <p>»Spričo tega žalostnega stanja, pred katerim smo nemočni, vas samo prosim, mislite s svojo glavo. Ne pustite se zavajati in ostanite trezni. Držite določeno razdaljo do tega kar berete in slišite in ne nasedajte sovražni propagandi proti Cerkvi.«</p> <p>Ljubljanski nadškof je pridigo sklenil z besedami, da bomo z vstopom v Evropo spoznali drugačno videnje zgodovine in pravil politične igre, drugačna načela informiranja in tudi drugačno podobo Cerkve.</p>

Primer 12: Prispevek na božič (2004)

<p>TVD 5286 / 25. 12. 2004</p> <p>Simona Rakuša, novinarka</p> <p>Franc Rode, kardinal</p>	<p>Slovenska RKC ima za sabo pestro leto. Po vsem nepričakovano je dobila novega nadškofa. Franca Rodeta, ki je po sedmih letih odšel na ugleden položaj rimskega prefekta v Vatikan, je zamenjal Alojz Uran. Z njim pa je Vatikan marsikoga presenetil.</p> <p>Novica, da France Rode odhaja, je udarila februarja kot strela z jasnega.</p> <p>11. 2. 2004: »Takega položaja v najvišji vatikanski upravi Slovenec še ni imel. Kot mi je dejal neki prijatelj pred nekaj minutami, grem iz bojnega polja v generalštab.«</p> <p>Postal je eden izmed desetih najožjih papeževih sodelavcev in namigovanje, da je v resnici šlo za kak eleganten umik, saj naj bi s svojo ostrino škodil slovenski Cerkvi, je gladko zavrnil. Morda tudi zato, ker je novico prejel le dan po ratifikaciji vatikanskega sporazuma, za katerega si je sam zelo prizadeval.</p> <p>12. 2. 2004: »Sveti sedež po navadi zgrešene poteze ne nagrajuje s tako visokimi imenovanji.«</p> <p>Takoj so se začela namigovanja, kdo bi lahko bil njegov naslednik, a Cerkev je znova dokazala, da disciplina v njeni hierarhija deluje tako, kot je treba. Da bo to Alojz Uran, je bila to skrbno varovana skrivnost vse do tiskovne konference, kjer so novico sporočili javnosti.</p>
<p>Alojz Uran, ljubljanski nadškof in metropolit, (upokojen 2009)</p>	<p>25. 10. 2004: »Poskušal bom nadaljevati zelo zavzeto delo svojih predhodnikov, posebno v prejšnjem stoletju. Imeli smo velike škofe, nadškofe in knezoškofe in postavili so zdrave osnove in na njih bom poskušal graditi nadaljnje delo za dobro vseh.«</p> <p>Uran med vzorniki ni naštel svojega predhodnika. Rode, ki je bil v času iskanja novega nadškofa povprašan za mnenje, je priznal, da ga je Sveti sedež ni ravno upošteval. Novi nadškof poudarja, da želi sodelovati v prizadevanju za dobro vseh ljudi v Cerkvi, pa predvsem utrditi vero.</p> <p>5. 12. 2004: »Mislim, da je to obdobje posebej zaznamovano s sekularizacijo, z razkristjanjenjem in prav tukaj bo potrebno postavljati nove temelje verskega življenja.«</p> <p>A politika RKC v posamezni državi se ne spreminja čez noč, saj je ne usmerja nadškof sam, ampak jo narekuje Sveti sedež. Spremeni se lahko način komunikacije. Cilji kot položaj Cerkve v državi, verouka v šolah, gmotni položaj Cerkve, nekatera druga vprašanja pa ostajajo.</p>

Primer 13: Prispevek na veliki šmaren (2005)

TVD / 15. 8. 2005	<p>RKC obhaja veliki šmaren. Mašo na Brezjah je vodil ljubljanski nadškof in metropolit Alojz Uran, ki je v pridigi spregovoril o pomenu ohranjanja slovenskega naroda in strpnosti do drugih narodov. Dotaknil pa se je tudi medijskega prostora.</p>
Jan Novak, novinar	<p>Slovenski metropolit je v svoji pridigi opozoril, da mnogi v evropskem kulturnem okolju ožijo življenje le na ekonomijo, da trdijo, da kdor si ne more privoščiti obilice materialnih dobrin ali jih ne more več neomejeno uživati zaradi bolezni, invalidnosti ali starosti, ne živi človeka vredno življenje. »Splav in evtanazija sta logična posledica takšne miselnosti.«</p>
Alojz Uran, ljubljanski nadškof in metropolit (upokojen 2009)	<p>Potrebno je negovati slovenski jezik, hkrati pa moramo biti širokosrčni do Italijanov, Madžarov in Romov, ki že dolgo živijo med nami. Opozoril je tudi na revolucijo, državljansko vojno in totalitarni režim, ki so slovenski narod doma in v zamejstvu usodno prizadeli.</p> <p>»Odpisani pa so bili tudi mnogi v domovini, predvsem zaradi katoliške vere. Z uvajanjem demokracije se je spremenila zakonodaja, ne pa tudi miselnost. Gostoljubnost bomo Slovenci gojili drug do drugega, kolikor se bo medijski prostor resnično odprl.«</p> <p>»Brez pluralnega medijskega prostora,« je še dejal Uran, »številne skupine ne morejo uresničevati pravice do javnega izražanja, zato lahko pluralizacijo medijev, ki se obeta samo pozdravimo.«</p> <p>V največje romarsko središče se je danes, kljub slabemu vremenu podalo več kot šest tisoč ljudi. Slabo vreme množice ni odvrnilo od prazničnega vzdušja.</p>
Verniki	<p>»<i>Tu se sprostim, najdem mir; prihajamo vsako leto, tradicionalno.</i>«</p> <p>Na Brezjah so se današnje maše udeležili tudi nekateri predstavniki države: predsednik sveta Janez Sušnik, minister za finance Andrej Bajuk in poslanec SDS Branko Grims.</p> <p>Metod Pirih je pozval naj ne verjamejo slepilom in muham potrošniške družbe in naj se uprejo skušnjavi denarja in nasilja množičnih občil. Opozoril je na težke razmere v svetu, na sovraštvo, sebičnost, duševno stisko, nezaupanje in nevero med ljudmi.</p>
Gabrijela Milošič, novinarka Franc Kramberger,	<p>Na Ptujski gori pa je maševal Franc Kramberger, kjer se je zbralo štiri tisoč vernikov. Že zjutraj so se valile kolone avtomobilov. Samo zgodnji pa so dobili sedež v cerkvi. »Prvič smo to opravili pred 13</p>

mariborski nadškof in metropolit	leti, leto po državni samostojnosti, ko smo v polnosti zaživelih kot suveren narod v lastni državi. Zato se danes s hvaležnostjo obračamo v več kot 1250-letno zgodovino slovenskega naroda. Domovina je zdravilo za vse rane. To bi lahko potrdili tisti, ki se niso smeli ali mogli vrniti v domovino 50 ali več let. Kako jim je odleglo, ko so začutili, da so v objemu domovine.«
----------------------------------	--